

การเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงเหตุการณ์
ความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้
(Fact Findings)

การสำรวจเบื้องต้น

ศรีประภา เพชรมีศรี	เรียบเรียง
พรพรรณ ศรีวัฒนพรหม	ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล
ทิพมาศ ระวีโรจน์	ค้นคว้า รวบรวมข้อมูล
สรรรยา รื่นเลื้อ	ประสานงาน

สำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

เสนอ

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล

สิงหาคม 2550

สารบัญ

	หน้า
ส่วนที่ 1 ความนำ	1
ส่วนที่ 2 : ข้อมูล ข้อเท็จจริง และผู้ครอบครอง “ข้อเท็จจริง”	4
1. องค์กรภาครัฐ	
1.1 สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ	6
1.2 สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ	7
1.3 กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้	8
1.4 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม	9
1.5 สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม	10
1.6 โครงการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้	12
1.7 กระทรวง/หน่วยงานปฏิบัติการ	13
2. องค์กรอิสระ รัฐสภา และคณะกรรมการเฉพาะกิจ	
2.1 คณะอนุกรรมการรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงภาคใต้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	14
2.2 คณะกรรมการอิสระสอบข้อเท็จจริงกรณีมีผู้เสียชีวิต ในเหตุการณ์อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส	16
2.3 คณะกรรมการอิสระได้สวนข้อเท็จจริงกรณีมีสียัดกรือแซะ	18
2.4 คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอสม.)	20
2.5 วุฒิสภา	22
3. สถาบันวิชาการและการรวมกลุ่มกันของสถาบันวิชาการ	
3.1 คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	24
3.2 ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้ (Intellectual Deep South Watch-IDSW)	27
3.3 ศูนย์ประสานงานวิชาการและให้ความช่วยเหลือผู้สูญเสีย ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบฯ	28
4. องค์กรเอกชน	
4.1 องค์กรเฝ้าระวังสิทธิมนุษยชน (Human Rights Watch - HRW)	31

4.2 คณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ	32
4.3 กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (Asian Human Rights Commission –AHRC)	33
5. สื่อมวลชน/สื่อสิ่งพิมพ์	
5.1 สถาบันข่าวอิศรา สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย	36
5.2 ประชาไท	37
ส่วนที่ 3 ข้อเท็จจริง ความจริง และสถานะของการแสวงหาข้อเท็จจริง กรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : สรุปและข้อเสนอแนะ	
3.1 ข้อเท็จจริง ความจริง และสถานะของการแสวงหาข้อเท็จจริง กรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้	39
3.2 ข้อเสนอแนะ	43
บรรณานุกรม	45
เอกสารแนบ 1 ลำดับเหตุการณ์สำคัญ	
เอกสารแนบ 2 รายงานการรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงที่ สถานีตำรวจอรุณภูมิอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส	
เอกสารแนบ 3 รายงานคณะกรรมการอิสระสอบข้อเท็จจริง กรณีมีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส	
เอกสารแนบ 4 รายงานคณะกรรมการอิสระได้สวนข้อเท็จจริงกรณีมีสยัคกรือแซะ	
เอกสารแนบ 5 ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือ โครงสร้าง ความรุนแรง ในจังหวัดชายแดนใต้: สถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ในรอบ 2 ปี	
เอกสารแนบ 6 รายงานการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการสิทธิ การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	
เอกสารแนบ 7 รายงานขององค์กร Human Rights Watch, “It was like my son no longer existed” Enforced disappearances in Thailand’s Southern Border Provinces”	
เอกสารแนบ 8 รวม Link เว็บไซต์ที่นำเสนอสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้	

การเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้
(Fact Findings)
การสำรวจเบื้องต้น

ส่วนที่ 1 : ความนำ

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดภาคใต้ ซึ่งมีพี่น้องไทยมุสลิมอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ ที่ถูกรุนมา เป็นเวลานาน และได้ขยายทั้งขอบเขต และระดับของความรุนแรงมากขึ้นตั้งแต่ต้นปี 2547 เป็นต้นมา ได้รับการรายงานข่าวตลอดเวลาในสื่อประเภทต่างๆ นอกจากสื่อแล้ว ยังมีคน และกลุ่มคนจากภาคต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นภาครัฐ ทหาร ตำรวจ โดยเฉพาะที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ สื่อมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาควิชาการ ภาค การเมือง เช่น วุฒิสภา และสภาผู้แทนราษฎร องค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และ คณะกรรมการอิสระที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้น เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงในกรณีเฉพาะต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็น กรณี มัสยิดกรือเซะ กรณีตากใบ รายงานข่าวและรายงานผลการตรวจสอบ มักออกมาต่างกรรมต่างวาระ และดู เหมือนเป้าหมาย และการนำเสนอก็แตกต่างกันไป ขาดความเป็นเอกภาพและไม่ได้นำเสนอเพื่อสร้างความ เข้าใจกับสาธารณะ และนำไปสู่การจัดการปัญหาอย่างเป็นระบบมากนัก

การเสาะแสวงหาข้อเท็จจริง (Fact Findings) และการทำข้อเท็จจริงให้ปรากฏเป็นสิ่งที่มีความ จำเป็นยิ่ง ประโยชน์ของการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงมีหลายประการด้วยกัน ข้อมูล การจัดทำเอกสารและการ เผยแพร่รายละเอียดข้อเท็จจริงที่ถูกต้องสมบูรณ์เกี่ยวกับกรณีต่างๆ โดยเฉพาะกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ยังคงเป็นอาวุธที่มีพลังและมีประสิทธิภาพทั้งในการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการสร้างความเข้าใจ สร้างความตระหนัก รวมถึงทำให้เกิดการเรียนรู้ในสังคม แต่การใช้ข้อมูลและข้อเท็จจริงที่ได้มาและที่มีอยู่ เพื่อเกิดผล และผลสะท้อน (impact) ตามที่ต้องการนั้น ข้อมูลและข้อเท็จจริงนั้นจะต้อง

- มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึง ถูกต้อง เชื่อถือได้และมีรายละเอียดเพียงพอ
- มีช่องทางที่มีประสิทธิภาพในการเผยแพร่ข้อมูลและข้อเท็จจริงที่แสวงหามาได้ ข้อมูลที่มีคุณภาพ จะไม่มีประโยชน์แต่ประการใดหากถูกเก็บเอาไว้กับเฉพาะผู้ที่แสวงหาข้อมูลมา หรือองค์กรที่เก็บรักษา ข้อมูลและข้อเท็จจริง
- ต้องมีมาตรฐานร่วมบางประการที่จะทำให้การใช้ประโยชน์ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนกันเกิดขึ้น ได้ กับทั้งสามารถป้องกันการซ้ำซ้อนและ/หรือละเลยข้อมูลและข้อเท็จจริงบางประการซึ่งอาจมีความสำคัญ ยิ่ง

ศูนย์ศึกษาและการพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล เล็งเห็นความสำคัญของการเสาะแสวงหา ข้อเท็จจริงและการจัดระบบ รวมถึงการวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่าง

กว้างขวาง จึงได้กำหนดให้มีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริง โดยมี วัตถุประสงค์หลักสามประการคือ

- 1.สำรวจหน่วยงาน / องค์กร / คณะบุคคล และ บุคคล ที่ได้แสวงหาข้อมูล/ข้อเท็จจริง (Stock taking)
- 2.ศึกษาลักษณะข้อมูล และ “ข้อเท็จจริง” และ พยายามจัดระบบข้อมูลที่มีอยู่ วิเคราะห์ / สังเคราะห์ และ นำเสนอต่อสาธารณะ
- 3.สร้างเสริมศักยภาพให้กับองค์กร/กลุ่ม/บุคคล โดยเฉพาะ เครือข่ายประชาชนในพื้นที่ในการแสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริง จัดเก็บและนำเสนออย่างเป็นระบบได้ (ระยะที่สอง)

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้น ศูนย์ศึกษาและการพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ได้มอบหมายให้ ทีมวิจัยจากสำนักงานสิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล ดำเนินการสำรวจสถานะของการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงในเบื้องต้น ซึ่งสำนักงานฯ ได้ดำเนินการ (ด้วยความล่าช้า)มาตั้งแต่เดือน กันยายน 2548 โดยใช้วิธีการสำรวจข้อมูลดังนี้

1. การจัดประชุมบุคคล/องค์กรที่มีการเก็บข้อมูลและรวบรวม “ข้อเท็จจริง” 1 ครั้ง โดยมีผู้แทนจากภาค วิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเข้าร่วมแบ่งปันข้อมูลและ ความเห็น
2. การเก็บข้อมูลที่เป็นเอกสารสิ่งพิมพ์ รายงานทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เว็บไซต์ บทความ ทางวิชาการ
3. การพูดคุย สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะภาครัฐ การสัมภาษณ์ดังกล่าวเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่ เป็นทางการ โดยจุดมุ่งหมายมิใช่เพื่อการให้ได้มาซึ่ง “ข้อเท็จจริง” หากแต่เพื่อสำรวจการเสาะ แสวงหา”ข้อเท็จจริง”

การสำรวจครั้งนี้ เป็นการสำรวจเบื้องต้น เฉพาะแนวคิดด้วย “การสำรวจเบื้องต้น” ก็อาจเป็น ข้อจำกัดโดยตัวมันเองในลักษณะที่ว่าผลการสำรวจ/ศึกษาอาจไม่ครบถ้วนรอบด้าน การวิเคราะห์/สังเคราะห์ ไม่อาจทำได้อย่างลึกซึ้ง (ด้วยเหตุที่ข้อมูลอาจไม่ครบถ้วน) อย่างไรก็ตาม รายงานฉบับนี้เป็นผลของความ พยายามที่จะให้ภาพรวมของการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้นับตั้งแต่ เหตุการณ์ปล้นปืนเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 จนถึง ธันวาคม 2549 เฉพาะในรอบสามปี ซึ่งรายงานฉบับนี้ ครอบคลุมนั้น มีเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความสูญเสียใหญ่ๆหลายครั้ง ความรุนแรงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ พร้อมๆไปกับความสูญเสียทั้งในแง่ของชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน รวมถึงความมั่นใจ ความไว้วางใจ เชื่อมั่น และความไว้วางใจที่ประชาชนจะพึงมีให้แก่นัก และที่ประชาชนจะพึงมีให้รัฐ ความไม่สงบซึ่งมีความ รุนแรงอยู่ด้วยที่เกิดขึ้นจนบัดนี้นั้น ยังไม่มีการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงและนำมาเปิดเผยต่อสาธารณะอย่าง จริงจังและเป็นระบบมากนัก

ข้อจำกัดอีกประการหนึ่ง คือการเข้าถึงข้อมูลทั้งของภาครัฐ/เอกชน/องค์กรพัฒนาเอกชน เหตุผลที่บุคคล/องค์กรเหล่านั้นไม่ยินดีที่จะให้ข้อมูลที่เรียกว่า “ข้อเท็จจริง” ไม่ต่างกันมากนัก เช่น อาจทำให้เสียรูปคดี (ในกรณีที่ข้อมูลดังกล่าวจะใช้ในการฟ้องคดี) เป็นความลับราชการ ยังไม่ได้มีการจัดระบบ จนกระทั่งถึงเหตุผลที่ว่า “ยังไม่มีการบันทึกใดๆ” ไว้ ซึ่งหมายความว่า “ข้อเท็จจริง” บางอย่างอาจไม่มีโอกาส “เกิด” เป็น “ข้อเท็จจริง” จะเป็นได้ก็แค่ “คำบอกเล่า” “คำเล่าลือ” ที่อาจอยู่อย่างกระจัดกระจาย และขึ้นอยู่กับว่าเจ้าของ “ข้อเท็จจริง” จะเปิดเผยให้ใครฟัง

“ข้อเท็จจริง” อาจถูก “จัดการ” เพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง และใครเป็นผู้ครอบครอง การตรวจสอบความถูกต้อง / ความใกล้เคียงความเป็นจริงของข้อมูล / “ข้อเท็จจริง” ทำได้ยาก โดยเฉพาะ งานวิจัยชิ้นนี้ซึ่งเป็นการสำรวจเบื้องต้น ซึ่งไม่ได้มุ่งตรวจสอบความถูกต้อง แต่เป็นเพียงความพยายามเสนอภาพของข้อเท็จจริงตามที่แต่ละแหล่งนำเสนอ (หรือไม่นำเสนอ) เท่านั้น

รายงานฉบับนี้แบ่งเป็นสามส่วน ส่วนแรกเป็นบทนำซึ่งเสนอความเป็นมาของโครงการ วิธีการเก็บข้อมูลและข้อจำกัด ส่วนที่สองเป็นข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าของข้อมูล/ข้อเท็จจริงและข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในความครอบครอง/นำเสนอ ส่วนที่สามเป็นความพยายามที่จะวิเคราะห์ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริง ภาพสะท้อนจากข้อเท็จจริง และช่องว่างของข้อเท็จจริง ก่อนที่จะนำไปสู่บทสรุปว่าน่าจะมีการจัดระบบ การเสาะแสวงหา และการใช้/จัดการข้อเท็จจริงอย่างไรเพื่อให้สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

ส่วนที่ 2 : ข้อมูล ข้อเท็จจริง และผู้ครอบครอง “ข้อเท็จจริง”

หากความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส) รวมถึงบางอำเภอของจังหวัดสงขลา ที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2547 ถึง 2549 (ที่รายงานฉบับนี้ครอบคลุม คุรยละเอียดในลำดับเหตุการณ์ ในเอกสารแนบ 1 และยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน จะไม่ใช่สถานการณ์ใหม่ในภาคใต้ของประเทศไทย แต่ถือเป็นสถานการณ์ที่ได้รับความสนใจจากหลายฝ่ายทั้งที่เป็นภาครัฐ และไม่ใช่ภาครัฐ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และนานาชาติ จุดสนใจของทุกฝ่ายจะมุ่งไปที่การแก้ปัญหาซึ่งหมายถึงการยุติความไม่สงบหรืออย่างน้อยที่สุดทำให้ความไม่สงบและความรุนแรงรายวันลดน้อยลง ดังนั้น จึงมีความพยายามจากหลายฝ่าย ทั้งภาครัฐและภาควิชาการในการศึกษาหาสาเหตุของความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง อาจกล่าวได้ว่า นับแต่ต้นปี 2547 เป็นต้นมา มีงานวิจัยและชุดวิจัย การสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับสามจังหวัดภาคใต้ออกมาหลายชุด เช่น โครงการสันติวิธี ความรุนแรง และสังคมไทย โดยโครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ซึ่งเสนอผลการวิจัยชิ้นแรกเรื่อง ปัญหาความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้กับรัฐไทย งานเขียนของ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ เรื่องความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย ซึ่งเป็นการนำเสนอภาพประวัติศาสตร์ และประวัติศาสตร์ซ้ำรอย หรืองานวิชาการของคณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ออกมาในหลายหัวข้อตั้งแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ จนถึงการศึกษาเกี่ยวกับชีวิตชุมชน มีการจัดตั้งศูนย์ในสถาบันวิชาการขึ้นหลายศูนย์รวมถึงศูนย์ศึกษาพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล การจัดนิทรรศการ เช่น นิทรรศการ “สมานฉันท์” คณะอนุกรรมการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ นิทรรศการภาพวาด “เสียงเงิบเพียกสันติภาพ” คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี นิทรรศการภาพวาด” เมืองไทย ชาติ ศาสนาใด ก็อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ” สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น นิทรรศการ “เหยียวายที่ตากใบ” “सानเสวนา” “แนะนำศูนย์ฯ” ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล นิทรรศการ “เครือข่ายยุติธรรมชุมชน” กระทรวงยุติธรรม นิทรรศการ “ยุทธพัฒนา สันติวิธี” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา LDI ฯลฯ การเสวนา “กระบวนการทัศน์อิสลามกับการพัฒนา” โครงการพัฒนาชุมชนเป็นสุขที่ภาคใต้ : ดับบ้านดับเมืองเรียนรู้วิถีที่ภาคใต้ การอบรม “เครือข่ายยุติธรรมชุมชน” กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น

ผลงานทางวิชาการและกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวถึงข้างต้น จัดทำขึ้นโดยอาศัยข้อมูลและข้อเท็จจริงในหลายรูปแบบ ทั้งข้อมูลและข้อเท็จจริงเชิงประวัติศาสตร์ ข้อมูลและข้อเท็จจริงเชิงวัฒนธรรม ข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรายวันนับแต่ต้นปี 2547 เป็นต้นมา โดยมีการวิเคราะห์จากหลายแง่มุม และมีความพยายามที่จะใช้ข้อมูลและข้อเท็จจริงเพื่อให้เกิดการไตร่ตรองโดยผู้อ่าน อย่างไรก็ตาม งานวิชาการและกิจกรรมเหล่านั้น แม้มีการค้นคว้าข้อมูลและข้อเท็จจริงเพื่อการใช้ประโยชน์ แต่ไม่ได้เป็นการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริง เพื่อทำความเข้าใจของแต่ละเหตุการณ์ให้ปรากฏ

แต่อะไรคือสิ่งที่เรียกว่า การเสาะแสวงหาข้อเท็จจริง (Fact findings) หรือ การค้นหาข้อเท็จจริง ใน ศัพท์บัญญัติเกี่ยวกับความขัดแย้งและการแก้ปัญหา ซึ่งจัดทำโดยศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ได้อธิบายคำว่า Fact-Findings - การค้นหาข้อเท็จจริงไว้ว่า “กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงโดยบุคคลที่สามที่เป็นกลางซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากศาลเพื่อสืบหาข้อเท็จจริงในกรณีความขัดแย้ง เมื่อได้รับข้อเท็จจริงครบถ้วนตามที่ต้องการแล้ว ผู้สืบหาข้อเท็จจริงจะต้องจัดทำรายงานเพื่อนำเสนอต่อศาลและคู่ขัดแย้งต่อไป”¹

หากพิจารณาตามคำจำกัดความดังกล่าว ซึ่งการค้นหาข้อเท็จจริงจะต้องมีองค์ประกอบคือ 1) ทำโดยบุคคลที่สามที่เป็นกลาง 2) แต่งตั้งจากศาล (หรือน่าจะหมายถึงฝ่ายบริหารด้วย หากจะตีความแบบกว้าง) 3) มีการจัดทำรายงานเสนอต่อผู้แต่งตั้งและคู่กรณี เหตุการณ์ความไม่สงบและความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบสามปีที่ผ่านมา มีการค้นหาข้อเท็จจริงอย่างเป็นทางการและเป็นที่ยอมรับเพียงไม่กี่ครั้งที่น่าจะชัดเจนและอยู่ในกรอบของการค้นหาข้อเท็จจริงข้างต้นได้แก่ คณะกรรมการอิสระไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์มัสยิดกรือเะ คณะกรรมการอิสระสอบข้อเท็จจริงกรณีมีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส ส่วนการทำงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยอดีตนายกรัฐมนตรี พตท.ทักษิณ ชินวัตร แม้จะมีภาระหน้าที่ส่วนหนึ่งในการ “ศึกษา วิจัย และตรวจสอบสาเหตุ และขอบเขตของความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งบริบทของการก่อปัญหา ตลอดจนบทบาทของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทั้งในและนอกพื้นที่” ก็อาจไม่นับรวมอยู่ในการค้นหาข้อเท็จจริง

สำหรับงานศึกษาชิ้นนี้ การเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงมีขอบเขตรวมถึงการรวบรวมข้อมูล การสำรวจหาแหล่งข้อมูลที่ได้รวบรวมข้อมูล/ข้อเท็จจริงและมีการนำเสนอต่อสาธารณะอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องระดับหนึ่ง โดยไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลที่สามที่เป็นกลางหรือได้รับการแต่งตั้ง ในการพิจารณาอาจไม่ให้ความสำคัญกับวัตถุประสงค์ของการรวบรวมข้อมูลและการเผยแพร่มากนัก ด้วยเหตุที่ว่าเป้าประสงค์ของการรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูล/ข้อเท็จจริงแตกต่างกันหลายประการที่ถูกลำเสนอด้วยวัตถุประสงค์ที่ต่างกันนั้น อาจยังไม่ได้รับการวินิจฉัยอย่างถี่ถ้วนรอบคอบในการนำเสนอข้อมูล/ข้อเท็จจริงโดยผู้ครอบครองและผู้นำเสนอ ซึ่งอาจมีผลทำให้ข้อมูล/ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยหลายประการที่แตกต่างกัน

ข้อมูลและข้อเท็จจริงที่บุคคล กลุ่มบุคคล และ องค์กรต่างๆรวบรวมและจัดทำขึ้นที่บรรจุไว้ในรายงานฉบับนี้ เป็นเพียงข้อมูล/ข้อเท็จจริงที่มีการนำเสนอค่อนข้างเป็นระบบ โดยเฉพาะที่ได้เผยแพร่ด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนการค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งหลายส่วนไม่ได้มีการบันทึก ตีพิมพ์ หรือเผยแพร่เฉพาะในวงจำกัดและเข้าถึงได้ยากนั้น อาจมีการกล่าวถึงเพื่อผู้สนใจที่อาจมีโอกาสนจะได้ติดตามสืบค้นต่อไป

¹ ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า กรุงเทพฯ ศิริโรจน์การพิมพ์ กันยายน 2547 หน้า 32

การนำเสนอ จะแบ่งตามลักษณะขององค์กร คือ

1. องค์กรภาครัฐ
2. องค์กรอิสระ รัฐสภา และคณะกรรมการเฉพาะกิจ
3. สถาบันวิชาการ ซึ่งหมายรวมทั้งสถาบันทางวิชาการต่างๆ และการรวมกลุ่มกันของสถาบันเพื่อนำเสนอข้อมูลและงานเชิงวิชาการ และสถาบันวิชาชีพ เช่น แพทย์
4. องค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ
5. สื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ

เนื่องจากการรวบรวมข้อมูล/ข้อเท็จจริงของแต่ละองค์กรขึ้นอยู่กับลักษณะขององค์กร วัตถุประสงค์ของการใช้ข้อมูล/ข้อเท็จจริงอยู่ด้วย ดังนั้น นอกจากการพิจารณาตัวข้อมูล/ข้อเท็จจริงที่ถูกนำเสนอแล้ว ผู้จัดทำรายงานเห็นความจำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงแต่ละองค์กรโดยสังเขปรวมถึงบทบาทในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย

1. องค์กรภาครัฐ

1.1 สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

สภาความมั่นคงแห่งชาติ เป็นองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่ “เสนอความเห็นต่อสภาความมั่นคงแห่งชาติ หรือคณะรัฐมนตรีเพื่อประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์หรือแผนงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติด้านกิจการภายในประเทศ กิจการภายนอกประเทศ กิจการชายแดนและการป้องกันประเทศ และการอื่นที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงแห่งชาติ อำนาจการและประสานการปฏิบัติตามนโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติกับหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน สถาบันวิชาการและสถาบันการศึกษาให้สอดคล้องกันและมีบูรณาการ ศึกษา วิจัย พัฒนา และติดตามสถานการณ์ความมั่นคงที่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งประเมินผลและพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งชาติทุกด้านและยุทธศาสตร์สันติวิธี เสนอแนะและจัดทำนโยบาย อำนาจการ พัฒนา ประสานการจัดการ และติดตามประเมินผล ด้านการข่าวกรอง การต่อต้านการข่าวกรอง การรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการพัฒนานโยบายอำนาจการข่าวกรอง การพัฒนาองค์กรข่าวกรองและการต่อต้านการข่าวกรองและ เสนอแนะและจัดทำนโยบาย อำนาจการ ประสานการปฏิบัติ ติดตาม ประเมินผลและพัฒนานโยบายความมั่นคงแห่งชาติในการแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายสากล อาชญากรรมข้ามชาติการบริหารวิกฤติการณ์ความมั่นคง การเตรียมพร้อมแห่งชาติ และนโยบายป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยคุกคามความมั่นคงใหม่อื่นๆ รวมถึงปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ หรือตามที่นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย”

เหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่กระทบความมั่นคง ในความหมายของความมั่นคงจากทุกมิติไม่ว่าจะเป็นความมั่นคงของรัฐหรือประชาชน ภาระหน้าที่ข้างต้นทำให้สภาความมั่นคงแห่งชาติ จำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างละเอียด ทั้งโดยเจ้าหน้าที่ของสภาความมั่นคงเอง ตั้งแต่เจ้าหน้าที่ระดับสูงจนถึงเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ การประสาน ข้อมูลกับหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ การลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคด้านการข่าว การเก็บข่าวจากสื่อและ องค์กรอื่นๆ เพื่อนำไปใช้ในการนำเสนอนโยบาย กำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับปัญหาสามจังหวัดภาคใต้ การ เยียวยา ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อมูลที่รวบรวมโดยสภาความมั่นคงแห่งชาติ ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่เป็นการ ทั่วไป แต่อาจขอศึกษาได้หากข้อมูลเหล่านั้นไม่ถูกจัดเป็นชั้นความลับ และการพิจารณาเปิดเผยข้อมูลขึ้นอยู่กับผู้ขอ วัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ และผู้รับคำขอ ดังนั้น ข้อมูล/ข้อเท็จจริงที่รวบรวมโดยสภาความมั่นคง แม้อาจได้รับการรวบรวมอย่างต่อเนื่องและอาจถูกจัดอย่างเป็นระบบ แต่ไม่ใช่ข้อมูลที่สาธารณชนทั่วไปจะ เข้าถึงได้ ลักษณะดังกล่าวนี้ ถือเป็นลักษณะร่วมของข้อมูล/ข้อเท็จจริงของส่วนราชการทั่วไป

1.2 สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ

ตามพ.ร.บ.สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ ปี 2528 มาตรา 4 กำหนดให้สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ “ปฏิบัติงานเกี่ยวกับกิจการการข่าวกรอง การต่อต้านข่าวกรอง การข่าวกรองทางการสื่อสาร และการรักษา ความปลอดภัยฝ่ายพลเรือน ติดตามสถานการณ์ภายในประเทศและต่างประเทศที่มีผลกระทบ ต่อความมั่นคง แห่งชาติ และรายงานต่อนายกรัฐมนตรีและสภาความมั่นคงแห่งชาติ กระจายข่าวกรองที่มีผลกระทบต่อความ มั่นคงแห่งชาติให้หน่วยงาน ของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม ศึกษา วิจัย และพัฒนาเกี่ยวกับกิจการการข่าวกรอง การต่อต้าน ข่าวกรอง และการรักษาความปลอดภัยฝ่ายพลเรือนเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพในการ ปฏิบัติงาน เป็นศูนย์กลางประสานกิจการการข่าวกรอง การต่อต้านข่าวกรอง และ การรักษาความปลอดภัยฝ่ายพลเรือนกับหน่วยข่าวกรองอื่นภายในประเทศ เป็นหน่วยงานหลักในการ ประสานกิจการการข่าวกรองและการ ต่อต้านข่าวกรองกับหน่วยข่าวกรองของต่างประเทศในเรื่องที่เกี่ยวกับ ความมั่นคงแห่งชาติ เสนอแนะนโยบายและมาตรการ ตลอดจนให้คำแนะนำและ คำปรึกษาด้านการข่าว กรอง การต่อต้านข่าวกรอง และการรักษาความปลอดภัย ฝ่ายพลเรือน ต่อนายกรัฐมนตรีและสภาความมั่นคง แห่งชาติ และ ปฏิบัติหน้าที่อื่นใดตามที่นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี และสภาความมั่นคงแห่งชาติ มอบหมาย”

ดังนั้น จึงถือได้ว่า สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ เป็นศูนย์กลางการข่าว(ของภาครัฐ) ที่ต้องรวบรวม ข้อมูล/ข้อเท็จจริงจากทุกแหล่ง แต่ไม่ได้เปิดเผยเป็นการทั่วไป จนมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่า ที่ผ่านมา รัฐให้ ความกระจ่างในส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับความไม่สงบในพื้นที่ชายแดนภาคใต้น้อยมาก “หลายฝ่ายจึงวิจารณ์ว่า รัฐไม่รู้ว่าคุณกำลังรับมือกับใคร” สำนักงานข่าวกรองจึงออกประกาศ “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ 3

จังหวัดชายแดนภาคใต้” ซึ่งเผยแพร่ในเว็บไซต์ขององค์กรโดยชี้แจงข้อมูลในส่วนของกลุ่มก่อความไม่สงบว่า “รัฐมีคำตอบในเรื่องนี้ชัดเจน มีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่มีหลักฐาน” กับเปิดเผยตัวอย่างเว็บไซต์ที่เรียกว่าเป็นเว็บไซต์ของกลุ่มก่อความไม่สงบ

ในประกาศ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ภายใต้หัวข้อ “ข้อเท็จจริงในปัจจุบัน” สำนักงานข่าวกรองระบุว่า “สถานการณ์ใน 3 จชต. มีสาเหตุ ความเป็นมาและพัฒนาการสลับซับซ้อนแตกต่างไปจากปัญหาอื่นๆของประเทศ การให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปะติดปะต่อเรื่องราวข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพราะเป็นประโยชน์ทั้งในแง่ของการศึกษาเพื่อหาหนทางแก้ไขปัญหา และการทำความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับประชาชนคนไทยทั่วประเทศ ฝ่ายรัฐจึงพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ได้ความจริงที่เชื่อถือได้มากที่สุดมาใช้ประโยชน์ ซึ่งภายใต้ความพยายามอย่างเอาจริงเอาจังของฝ่ายรัฐทำให้ได้พยานบุคคลจำนวนหนึ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้ความรุนแรงก่อเหตุต่างกันในพื้นที่ มาเล่าเรื่องราว เหตุการณ์ ตัวบุคคล ที่ทำให้สถานการณ์ใน 3 จชต.เป็นเช่นทุกวันนี้ ก็ได้พยานเอกสารที่ระบุถึงแผนการ แนวทางปฏิบัติ ยุทธวิธีในการใช้ความรุนแรง การจัดหาและวิธีการในการรวบรวมเงินทุน บุคคล และเอกสารเหล่านี้ ทำให้ฝ่ายรัฐได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถอธิบายความเป็นไปที่ถูกต้องใน 3 จชต.ได้อย่างมีเหตุมีผล มีหลักฐานอ้างอิงชัดเจน”²

ข้อเท็จจริงที่เปิดเผยในเว็บไซต์ของสำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ จึงเกี่ยวข้องกับกลุ่มที่เชื่อว่าเป็นผู้ก่อความไม่สงบเป็นสำคัญ เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อมูลนั้นได้จากพยานบุคคลที่รัฐใช้ “ความพยายามอย่างเอาจริงเอาจัง...ทำให้ได้พยานบุคคลจำนวนหนึ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้ความรุนแรงก่อเหตุต่างกันในพื้นที่ มาเล่าเรื่องราว เหตุการณ์” การได้ข้อมูลในลักษณะนี้ ทำให้เกิดความกังขาถึงวิธีการได้มาทั้งตัวบุคคลและข้อมูลจากตัวบุคคลเป็นอย่างยิ่ง ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ เมื่อพยายามเข้าเว็บไซต์ของสำนักงานข่าวกรองแห่งชาติเพื่อค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับ 3 จังหวัดชายแดนใต้ซ้ำๆจะไม่พบข้อมูลใดๆ ซึ่งทำให้สันนิษฐานได้ว่า ข้อมูล/ข้อเท็จจริงฯ อาจถูกนำมาเปิดเผยเป็นช่วงๆเท่านั้น และไม่สามารถค้นย้อนหลังได้เหมือนเว็บไซต์ทั่วไป

1.3 กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้

กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า มีภาระหน้าที่ทั้งด้านการทหารและพลเรือนเพื่อนำมาซึ่งความสงบในสามจังหวัด โดยมีโครงการต่างๆ เช่นการให้ความช่วยเหลือราษฎร การปฏิบัติการจิตวิทยาเชิงรุกโดยการช่วยเหลือชาวไทยมุสลิม โครงการนักรบสีน้ำเงิน โครงการราษฎรอาสารักษามูบ่าน เป็นต้น นอกจากนั้นยัง

² ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ

<http://www.nia.go.th/FileRoom/CABFRM01/DRAWER01/GENERAL/DATA0002/00002902.DOC> เข้าวันที่ 14 เมษายน 2550

ต้องดำเนินการด้านการข่าวและปฏิบัติการทางจิตวิทยาอื่นๆ ซึ่งจำเป็นต้องหาข้อมูลในระดับต่างๆ และประสานกับหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐ สื่อมวลชน และเอกชน โดยไม่ได้มีการเผยแพร่กว้างขวาง ยกเว้นเอกสารที่มีผลทางจิตวิทยา เช่น วารสารกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จตช) สื่อสัมพันธ์ ที่เน้นรายงานกิจกรรมขององค์กรกับพระราชกรณียกิจ เอกสารดังกล่าวนี้ มิได้เป็นเอกสารให้ข้อมูล/ข้อเท็จจริงประการใด หากจะเป็นเอกสารที่ให้ข้อมูลระดับหนึ่ง น่าจะเป็นเว็บไซต์ www.southpeace.go.th ที่สามารถค้นหาข้อมูลผู้ถูกจับกุม วารสารนี้ จึงมีลักษณะการเลือกข้อมูลนำเสนอเพื่อผลทางจิตวิทยา เช่น การลงบทสัมภาษณ์ผู้ถูกจับกุมและถือเป็นผู้ “กลับใจ” “หลังก่อเหตุจะมีคนชี้รถมอเตอร์ไซค์มาส่งผมถึงบ้าน จากนั้นผมก็จะเดินเข้าบ้านเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น โดยปฏิบัติการจะใช้เวลาประมาณ 10 นาที แรกๆ คนที่เข้าไปเป็นแนวร่วมจะต้องเสียค่าสมาชิกเดือนละประมาณ 30 บาท แต่พอมีความชำนาญถึงขั้นฆ่าเจ้าหน้าที่ได้ก็จะได้รับเงินเป็นค่าจ้างตั้งแต่ 500-10,000 บาท ตามแต่ความรุนแรงของเหตุการณ์”

ที่น่าสนใจ คือมีข้อมูลผู้ถูกส่งตัวไปบรมาอาชีพตามค่ายต่างๆ ข้อมูลเกี่ยวกับคดีที่เกี่ยวข้องกับความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีการทำให้ทันสมัย (Up date) อย่างสม่ำเสมอ และเข้าได้ไม่ยากนักแต่ไม่มีรายละเอียด

นอกจากนั้น ยังมีเว็บไซต์ของคณะกรรมการนโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของกรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด ที่มีลักษณะชี้แจง เรียกว่า “คำชี้แจง กสชต.” ฉบับต่างๆที่ออกมาเป็นระยะๆนับแต่ปี 2548 เป็นต้นมา ในจำนวนคำชี้แจงซึ่งจำนวนหนึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ การแสดงความเสียใจ/ไว้อาลัยเมื่อเกิดการสูญเสียของฝ่ายเจ้าหน้าที่ แล้ว ยังมีข้อมูลเกี่ยวกับการจับกุม การเข้ามอบตัว สถิติการก่อเหตุการณ์ความไม่สงบ เป็นต้น ทั้งนี้ ผู้สนใจสามารถเข้าชมและหาข้อมูลได้บ้าง

สำหรับแต่ละจังหวัดต่างก็มีการรวบรวมข้อมูล/ข้อเท็จจริงซึ่งทั้ง feed เข้าไปในหน่วยงานกลางและใช้ในแต่ละจังหวัดเอง ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับคดีคนตาย และผู้บาดเจ็บ ผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องขังอยู่ในความครอบครองของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกองบังคับการตำรวจในแต่ละจังหวัด

1.4 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรม เป็นอีกหน่วยหนึ่งที่ได้รับมอบหมายยุทธศาสตร์ภายใต้กลยุทธ์การปรับเปลี่ยนแนวคิดและความเชื่อตามแนวทางสันติวิธี โดยมีกลุ่มเป้าหมายตามกลยุทธ์ประกอบด้วย 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักปราชญ์ (Ulama) กลุ่มเศรษฐกิจ (Politic) กลุ่มทหาร (Runda Kumpulan Kecil) และกลุ่มเยาวชน (Permudor) ซึ่งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ดำเนินการด้านกลยุทธ์การปรับเปลี่ยนความคิดและความเชื่อในกลุ่มเยาวชน (Permudor)

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จึงจัดตั้งศูนย์ต้อนรับผู้ร่วมสร้างสันติสุข³ เรียกโดยย่อว่า ศตสส. ตั้งอยู่ ณ บริเวณพื้นที่ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 9 จังหวัดยะลา ดำเนินการ จัดโครงการอบรมหลักสูตร “ศาสนธรรมนำสันติสุข” มุ่งเน้นให้เยาวชนมีส่วนร่วมและเสริมสร้างสันติสุขให้แก่ชุมชนของตนเอง เน้นกระบวนการพัฒนาทางความคิดและการเรียนรู้เพื่อให้สามารถพัฒนาความคิดและสามารถตัดสินใจในวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม โดยเน้นหลักทางด้านรัฐธรรมนูญที่สอดคล้องกับหลักคำสอนตามคัมภีร์อัลกุรอาน กิจกรรมหลักของศูนย์เป็นการจัดฝึกอบรมให้กับเยาวชนในพื้นที่ทั้งในเรื่องกฎหมาย ศาสนา และการอาชีพ รวมถึงกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์/สมานฉันท์อื่นๆ

การเข้าถึงชุมชนและเยาวชน โดยใช้กิจกรรมเชิงสันตินั้น จำเป็นต้องสร้างความไว้วางใจ ซึ่งจะทำได้ข้อมูลเชิงลึกจากชุมชนพอสมควร นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ ซึ่งปัจจุบัน (อดีตรองอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตั้งแต่ มิถุนายน 2550 มีตำแหน่งเป็นรองปลัดกระทรวงยุติธรรมรับผิดชอบกรณีสามจังหวัดชายแดนภาคใต้) ได้เล่าให้ฟังว่าในกระบวนการ มีการค้นหาข้อมูลและข้อเท็จจริงในหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นกรณีความไม่สงบรายวัน กรณีความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความสูญเสีย เช่น กรือเซะ ตากใบ สะบ้าย้อย ฯลฯ และมีการนำข้อมูล/ข้อเท็จจริงเหล่านั้นรายงานไปยัง “หน่วยเหนือ” เพื่อประกอบการพิจารณาในบางกรณี และเพื่อใช้วางนโยบาย/ยุทธศาสตร์ แต่ข้อมูล/ข้อเท็จจริง ซึ่งบางส่วนอาจเห็นถึงภาพอีกด้านหนึ่ง ไม่ได้มีการบันทึกเผยแพร่ ข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงกลายเป็นข้อเท็จจริงเงียบที่อยู่กับตัวผู้ครอบครองข้อเท็จจริงบางคนเท่านั้น

1.5 สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม

สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2545 มีบทบาทหน้าที่ด้านนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นการตรวจพิสูจน์หลักฐานด้านวิทยาศาสตร์และการแพทย์เพื่อประกอบการดำเนินคดี ภารกิจสำคัญได้แก่การพัฒนากระบวนการตรวจทางนิติวิทยาศาสตร์ให้มีมาตรฐาน ให้บริการแก่หน่วยงานต่างๆทางนิติวิทยาศาสตร์ การให้บริการด้านการพิสูจน์เอกสารหลักฐานแก่ผู้ร้องทุกข์ ภายใต้สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ มี 2 หน่วยงานที่อำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการค้นหาข้อเท็จจริง คือ สำนักนิติวิทยาศาสตร์บริการ และสำนักมาตรฐานนิติวิทยาศาสตร์⁴

³ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

แหล่งข้อมูลเพิ่มเติม : รายงานผลการดำเนินงาน “ศูนย์ต้อนรับผู้ร่วมสร้างสันติสุข” กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

4 2) สำนักนิติวิทยาศาสตร์บริการ

มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(ก) การชันสูตรพลิกศพในกรณีถูกวิสามัญฆาตกรรมและศพไม่ทราบชื่อ ศพที่ญาติร้องขอและศพที่ตายผิดธรรมชาติ

(ข) ตรวจร่างกายผู้เสียหายในกรณีถูกทำร้ายร่างกาย ถูกข่มขืนกระทำชำเรา และทำรายงานเสนอความเห็นต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และศาล

(ค) ตรวจร่างกายและวัตถุพยานของผู้ต้องสงสัยในกรณีกระทำความผิดอาญา และทำรายงานเสนอความเห็นต่อพนักงานสอบสวน อัยการและศาล

บทบาทของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ในการค้นหาข้อเท็จจริงกรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ น่าจะมีสูงมาก โดยเฉพาะเมื่อมีการเสียชีวิต/บาดเจ็บที่ไม่ได้เกิดจากเหตุธรรมชาติแทบทุกวัน และบางครั้งที่มีการเสียชีวิตหุ่อย่างผิดปกติ เช่นกรณีการเสียชีวิตของคน 78 คนจากการสลายการชุมนุม และจับกุมที่ตากใบ และกรณีร้องเรียนอื่นๆ ไปยังหน่วยงานต่างๆ ทั้งกรณีคนตายและหายรวมถึงกรณีศพนิรนาม เช่นกรณีศพนิรนามจากมูลนิธิร่วมบำเพ็ญการกุศลปัตตานี (ท่งเต็ก เชียงตั้ง) และการขุด/ตรวจพิสูจน์ศพ เพื่อค้นหาญาติพี่น้อง/บุคคลในครอบครัว

รวมถึงกรณีที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมสอบสวนคดีพิเศษ

- (ง) ตรวจวินิจฉัยทางนิติเวชและนิติพยาธิวิทยาโดยใช้แบบทดสอบและเครื่องมือพิเศษรวมถึงให้การดูแลบำบัดรักษาเบื้องต้น และประสานงานนำผู้ป่วยทางจิตเข้ารับการดูแลในสถานที่กำหนด
- (จ) ตรวจสอบหลักฐานในสถานที่เกิดเหตุในคดีต่างๆ
- (ฉ) ตรวจพิสูจน์ยาเสพติดให้โทษทุกชนิด รวมทั้งการตรวจยาพิษ
- (ช) ตรวจสอบข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์และสารสนเทศ
- (ซ) รวบรวมศพ ชิ้นส่วนของศพที่ไม่ทราบชื่อมาทำการพิสูจน์บุคคลและสาเหตุการตาย
- (ฌ) รับแจ้งเรื่องราวร้องทุกข์กรณีการสูญหายของบุคคล
- (ญ) ประสานงานกับหน่วยงานอื่นเรื่องบุคคลสูญหาย
- (ฎ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

(3) สำนักมาตรฐานนิติวิทยาศาสตร์

มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (ก) ดำเนินการเกี่ยวกับงานช่วยอำนวยการและงานเลขานุการของคณะกรรมการมาตรฐานงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ และคณะกรรมการบริหารกิจการด้านนิติวิทยาศาสตร์ รวมทั้งศึกษารวบรวม และ วิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับงานของคณะกรรมการทั้งสองคณะ
 - (ข) แต่งตั้งและเพิกถอนการแต่งตั้ง รวมทั้งกำกับ ดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ช่วยผู้ปฏิบัติงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ มาตรฐานและจรรยาบรรณ
 - (ค) รับเรื่องราวร้องทุกข์เกี่ยวกับการประพฤติผิดหลักเกณฑ์ มาตรฐาน หรือจรรยาบรรณของผู้ปฏิบัติงานด้านนิติวิทยาศาสตร์เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่
 - (ง) ดำเนินการขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนการปฏิบัติงานของช่วยผู้ปฏิบัติงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการแต่งตั้งรวมทั้งเพื่อเป็นเงินสนับสนุนสถานพยาบาลหรือสถานที่ คณะกรรมการมาตรฐานงานด้านนิติวิทยาศาสตร์กำหนดให้เป็นสถานปฏิบัติการ
 - (จ) ควบคุม กำกับ ดูแล ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการปฏิบัติงานด้านนิติวิทยาศาสตร์และภาคตรวจพิสูจน์หลักฐาน รวมทั้งขึ้นทะเบียนการบริการทางนิติวิทยาศาสตร์ของหน่วยงานต่างๆ และบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านนี้
 - (ฉ) ช่วยเหลือและให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ของส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐอื่นๆ
 - (ช) เผยแพร่ความรู้ ฝึกอบรม พัฒนาบุคลากร และระบบงานทางนิติวิทยาศาสตร์ด้านต่างๆ
 - (ซ) ศึกษา วิจัย สนับสนุน หรือทำการศึกษา วิจัยเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์ร่วมกับส่วนราชการหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรอื่น
 - (ฌ) ประสานงานและร่วมมือกับส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงการปฏิบัติงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ในกระบวนการยุติธรรม
-

จากทะเบียนคุมรายละเอียดของศูนย์พิสูจน์บุคคลสูญหาย สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ มีกรณีที่ศูนย์รับเรื่องไว้ในปี 2548 จำนวน 13 คน และปี 2549 6 คน⁵ ซึ่งศูนย์ฯได้มีการเสาะแสวงหาหลักฐาน/ข้อเท็จจริงนอกจากนั้น ยังมีความพยายามโดยศูนย์ฯร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เช่นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในการค้นหาข้อเท็จจริงการเสียชีวิต/การสูญหายที่ได้รับเรื่องร้องเรียนอีกหลายกรณี อย่างไรก็ตาม การตรวจพิสูจน์เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงมีข้อจำกัดหลายประการ รวมถึงข้อจำกัดทางศาสนาด้วย และข้อมูลไม่ได้เป็นที่เปิดเผยทั่วไป เนื่องจากส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับคดีในกระบวนการยุติธรรม

1.6 โครงการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

เมื่อเดือนพฤษภาคม 2548 คณะรัฐมนตรีได้มีมติคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายและอำนวยการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กยต.) โดยมี รองนายกรัฐมนตรี นายจาตุรนต์ ฉายแสง เป็นประธาน และสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการ

ภายใต้โครงการเยียวยาฯมีผู้ที่อยู่ในข่ายการได้รับค่าชดเชยความสูญเสีย และเสียหายหลายกลุ่ม ตั้งแต่กลุ่มผู้เสียหายและครอบครัวของข้าราชการ ทหาร ตำรวจ ลูกจ้าง พนักงานที่ปฏิบัติงานในพื้นที่หรือปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ นอกจากนี้ ประชาชน ทั้งที่เป็นประชาชนที่ให้ความร่วมมือกับราชการ เช่นการเป็นอาสาสมัคร รวมถึงประชาชนทั่วไป ผู้ประกอบการ และแรงงานต่างด้าว ก็ได้รับความช่วยเหลือเยียวยาเช่นกัน โดยมีหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ได้รับการอนุมัติจากอนุกรรมการพิจารณาหลักเกณฑ์ วันที่ 27 มิถุนายน 2548⁶ เป็นพื้นฐานในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ

⁵ สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ทะเบียนคุมรายละเอียดการดำเนินการเกี่ยวกับบุคคลสูญหาย (ไม่อาจให้รายละเอียดได้มากกว่านี้)

⁶ หลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระบุว่า

1. ในการพิจารณาการให้ความช่วยเหลือ หากผลการสอบสวนในเบื้องต้นคลุมเครือไม่ชัดเจนว่า ผู้นั้นได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบหรือไม่นั้น ให้จังหวัดจ่ายเงินช่วยเหลือไปก่อน 25 % จากเงินตรองราชการเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติกรณีฉุกเฉิน และรายงาน กยต.ทราบ.....และหากปรากฏต่อมาว่าผลการสอบสวนและเงินช่วยเหลือไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ที่ปรากฏภายหลัง ให้ยุติการช่วยเหลือทันที...
 2. ให้นำหลักเกณฑ์การจ่ายเงินช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มาใช้กับกรณีที่เกิดเหตุการณ์ขึ้นในจังหวัดสงขลาหรือจังหวัดอื่นที่เกิดเหตุการณ์ล้นถ้ำ (Spill Over) ในทำนองเดียวกันด้วย ทั้งนี้ให้การช่วยเหลือเยียวยาย้อนหลังไปถึงวันที่ 4 มกราคม 2547
 3. กรณีตรวจพบผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกี่ยวข้องกันในพื้นที่ตามข้อ 2 ซึ่งเกิดขึ้นก่อนวันที่ 4 มกราคม 2547 ให้ กยต.พิจารณาให้ความช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษเฉพาะรายตามความเหมาะสม
- 4...5...6....

หลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือฯ ระบุให้การให้ความช่วยเหลือย้อนหลังไปถึงวันที่ 4 มกราคม 2547 (ซึ่งเป็นวันที่เกิดเหตุการณ์ปล้นปืน) หรืออาจย้อนหลังไปก่อนหน้านั้นก็ได้ หลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นนี้ชี้ชัดว่า ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ได้รับผลกระทบและครอบครัว จำเป็นต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อใช้เป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาให้ความช่วยเหลือ

อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัย ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข้อเท็จจริงในส่วนนี้ แม้ทางโครงการจะเปิดเว็บไซต์ www.southernrelief.opm.go.th แต่ไม่พบว่ามีข้อมูลให้ตรวจสอบได้ และแม้เว็บไซต์ดังกล่าวจะ link เข้ากับเว็บไซต์ของจังหวัด 4 จังหวัด (คือ สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส) แต่ก็มีเพียงจังหวัดนราธิวาสที่มีส่วนที่ชื่อว่า “สถานการณ์ภาคใต้” ให้เข้าได้ เว็บไซต์ของโครงการเองมีเพียงข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์รายวันที่เกิดขึ้นในพื้นที่ กิจกรรมของภาครัฐ และ โครงการดูแลเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบด้านจิตใจใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และหลักเกณฑ์การให้ความช่วยเหลือเท่านั้น

โครงการดูแลเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบด้านจิตใจใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ศูนย์สุขภาพจิตที่ 15 เขตตรวจราชการที่ 18 กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข

โครงการดูแลเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบด้านจิตใจใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากแนวคิดที่ว่า เหตุการณ์/สถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งรายวันและเหตุการณ์รุนแรงครั้งใหญ่ๆ ทำให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้เสียหายและครอบครัวผู้เสียหายรู้สึกโดดเดี่ยวไม่ปลอดภัย หวาดระแวง กังวล ซึ่งส่งผลถึงสุขภาพจิต วัตถุประสงค์หลักของโครงการคือการให้ผู้ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบได้รับการดูแลเยียวยาด้านจิตใจกับทั้งเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐ ภาคเอกชน ประชาชนและชุมชน ทั้งนี้ในปี 2548 ได้จัดให้มีโครงการนำร่องให้กับผู้สูญเสีย 200 ครอบครัว

ในกระบวนการเยียวยาด้านจิตใจนั้น ขั้นตอนแรกมีการรวบรวมข้อมูลของครอบครัวผู้เสียหายพร้อมกับจัดทำแฟ้มข้อมูลของแต่ละครอบครัว จัดให้มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ซึ่งเป็นทีมที่มีองค์ประกอบหลากหลาย การเข้าถึงผู้เสียหายและครอบครัวผู้เสียหายเปิดให้ทีมแพทย์สามารถค้นคว้าข้อมูล/ข้อเท็จจริงได้ไม่มากนักน้อย อย่างไรก็ตามคณะผู้วิจัยไม่ได้มีโอกาสดูข้อมูลเหล่านั้นมากนัก เท่าที่เห็นบางส่วน จะเป็นรายงานทั้งในเชิงสถิติและวิเคราะห์ ส่วนรายงานละเอียดนั้นคาดว่าจะเก็บเป็นความลับโดยจริยธรรมทางการแพทย์

1.7 กระทรวง/หน่วยงานปฏิบัติการ

จากการสอบถามผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานกลางอย่างสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ รวมถึงกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ได้ทราบว่าต่างได้รับข้อมูล/ข้อเท็จจริงที่ส่งเข้ามาจากหน่วยงานปฏิบัติการ เช่นกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง

ของมนุษย์ซึ่งมีโครงการ/กิจกรรมให้ความช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้สูญเสียและครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบ
กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ และข้อมูลระดับจังหวัด

สำหรับระดับจังหวัดนั้น ดังได้กล่าวข้างต้น แต่ละจังหวัดเปิดเว็บไซต์ข้อมูลจังหวัด แต่มีเพียง
จังหวัดนครราชสีมาที่มีช่อง “สถานการณ์ภาคใต้” ให้เปิดเข้าได้ แต่ก็ยังเป็นเพียงข้อมูลสถานการณ์รายวัน และเชื่อม
กับเว็บไซต์อื่นๆ เช่น ส่วนราชการ รวมถึงศูนย์ข่าวอิศรา เป็นต้น

2. องค์การอิสระ รัฐบาล และคณะกรรมการเฉพาะกิจ

จากลำดับเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะเห็นว่า นอกจากเหตุการณ์ความไม่
สงบซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียและเสียหายรายวันแล้ว ยังมีเหตุการณ์รุนแรงที่สะท้อนความรู้สึกคนทั้ง
ภายในประเทศและนอกประเทศ เช่น เหตุการณ์ความรุนแรงมัสยิดกรือชะ เหตุการณ์ชุมนุมเรียกร้องให้
ปล่อยตัวผู้ต้องหาหน้าสถานีตำรวจตากใบ อันเป็นที่มาของการเสียชีวิตของคนกว่า 70 คน รวมถึงเหตุการณ์
สะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา

เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น รัฐบาลและองค์การอิสระ เช่นกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติ และรัฐบาล ได้ตั้งคณะกรรมการอิสระ และอนุกรรมการ กรรมการ เสาแอสวงหา
ข้อเท็จจริง และมีการเสนอแนะไปยังภาครัฐและผู้เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้

เฉพาะในรายงานฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารายงานของคณะกรรมการบางชุด ได้แก่ คณะอนุกรรมการ
รวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงภาคใต้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการอิสระได้
สวนข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์มัสยิดกรือชะ คณะกรรมการอิสระสอบข้อเท็จจริงกรณีมีผู้เสียชีวิตใน
เหตุการณ์อำเภอตากใบ จังหวัดนครราชสีมา และคณะกรรมการการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
คณะกรรมการการต่างประเทศ วุฒิสภา

2.1 คณะอนุกรรมการรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงภาคใต้ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเป็นองค์กรอิสระที่ตั้งขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ.
2540 มีหน้าที่หลายประการรวมถึงการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชนเมื่อได้รับการร้องเรียน หรืออาจ
ริเริ่มการตรวจสอบเองหากพิจารณาว่ามีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง และโดยพิจารณาว่า
สถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้คนที่ทั้งในเขตพื้นที่และนอกพื้นที่
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เห็นความจำเป็นที่จะศึกษาข้อมูลเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการแก้ไข
ปัญหาต่อรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้อง และการดำเนินการในการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ จึงได้จัดตั้ง
คณะอนุกรรมการรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงภาคใต้ขึ้น ตั้งแต่ปี 2547 โดยมี คุณหญิงอัมพร มีสุข
เป็นประธาน และมีอนุกรรมการจากทั้งบุคลากรในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเองและ

บุคคลภายนอก รวม 12 คน กับมีเจ้าหน้าที่เป็นคณะทำงานลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์ความรุนแรงในภาคใต้ อีก 10 คน คณะอนุกรรมการชุดนี้ “มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลและหาข้อเท็จจริงทั้งกรณีเหตุการณ์ความรุนแรงที่บริเวณหน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ และเหตุการณ์ความไม่สงบอื่นในภาคใต้ ตลอดจนติดตามผลการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐในการเยียวยาความเสียหาย และการแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น เพื่อเสนอข้อคิดเห็นต่อรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขเหตุการณ์ความรุนแรง”⁷ ดังนั้น นอกจากรับเรื่องร้องเรียน ทั้งที่เกี่ยวกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรม กรณีการสูญหายของบุคคล กรณีถูกคุกคามชีวิตและความเป็นส่วนตัว และกรณีการขอความช่วยเหลือเยียวยาความเสียหายแล้ว ยังได้มีการรวบรวมข้อมูลและหาข้อเท็จจริงกรณีความรุนแรงที่มีผลกระทบในวงกว้างเช่นกรณีตากใบ จังหวัดนราธิวาส และสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา เป็นต้น

ในการรวบรวมข้อมูล คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีการรวบรวมข่าวจากหนังสือพิมพ์หลายฉบับ โดยมีการรวบรวมอย่างละเอียดซึ่งทำให้สามารถตรวจสอบความสอดคล้อง/ไม่สอดคล้องของข้อมูลแต่ละแหล่งได้ อย่างไรก็ตาม ในกรณีเหตุการณ์รุนแรงอย่างเช่นกรณีตากใบ และสะบ้าย้อย นั้น ทั้งคณะอนุกรรมการฯ และคณะทำงานรวบรวมข้อมูลได้ใช้หลายวิธีการรวบรวมข้อมูล/ข้อเท็จจริง เฉพาะกรณีตากใบ คณะอนุกรรมการฯ ได้ใช้เวลา “ตั้งแต่ 12 พฤศจิกายน 2547 ถึง 31 มีนาคม 2548 รวบรวมข้อมูลด้วยการพบปะพูดคุยกับผู้ที่ได้รับผลกระทบ รวมทั้งขอทราบข้อมูลจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ภาคประชาชน”⁸ แม้คณะอนุกรรมการฯ จะชี้ว่า “ข้อมูลที่ได้อาจจะมีขอบเขตจำกัดทั้งนี้ ข้อมูลจากส่วนบุคคลเป็นข้อเท็จจริงจากการบอกเล่าโดยใช้มุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่อยู่ในสถานการณ์ ข้อมูลจากส่วนราชการเป็นข้อมูลเฉพาะที่พึงเปิดเผยได้เท่านั้น” แต่ “คณะอนุกรรมการฯ ก็เห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้รับมีความสมบูรณ์ระดับหนึ่ง ด้วยเป็นข้อมูลข้อเท็จจริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง”⁹

ข้อที่น่าสนใจในรายงานการรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส (เอกสารแนบ 2) คือ นอกจากรายงานจะเสนอภาพรวมของสถานการณ์และเหตุการณ์รวมถึงผลที่เกิดขึ้นแล้ว ยังได้สะท้อนข้อมูลจากทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ร่วมชุมนุม ผู้ที่อยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ชุมนุม ข้อมูลจากสมาชิกวุฒิสภา จากโรงพยาบาล คณะกรรมการอิสลามจังหวัดนราธิวาส สภานายความ และตรวจสอบจากเทปวิดีโอ ในแต่ละเรื่องตั้งแต่สถานการณ์ก่อนการชุมนุม สาเหตุที่อยู่ในที่ชุมนุม เหตุการณ์ขณะมีการชุมนุม การสลายการชุมนุม การควบคุมผู้เข้าชุมนุมทั้งหมด ที่เกิดเหตุ ขณะขนส่งและที่ค่ายควบคุม รวมถึงการตรวจสุขภาพ (หากทำได้) ข้อมูลที่นำเสนอในรายงานมีทั้งที่เกี่ยวกับผู้เสียหาย ครอบครัวผู้เสียหาย ผู้สูญหาย การดำเนินคดี และการเยียวยา รายงานยังมีข้อเสนอแนะ โดยเฉพาะต่อภาครัฐ

⁷ คณะอนุกรรมการรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงในภาคใต้ ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รายงานการรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส 2548 คำนำ

⁸ เพิ่งอ้าง

⁹ เพิ่งอ้าง

ทั้งต่อเหตุการณ์ตากใบและเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยรวมกับมีข้อมูลสรุปและภาพของผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตบางส่วน ด้วย

การนำเสนอข้อเท็จจริง โดย “ไม่ตัดสินความถูกผิดหรือวินิจฉัยเหตุการณ์”¹⁰ แต่ให้ข้อมูลจากหลายด้านแล้วให้ผู้อ่าน/ใช้รายงานใช้วิจารณญาณเองน่าจะเป็นการเสนอข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและสามารถตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกันได้ อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบในรายละเอียดของคณะกรรมการฯนั้นทำให้เฉพาะกรณีที่มีผลกระทบในวงกว้างเท่านั้น ส่วนกรณีร้องเรียนบุคคล ต้องพิจารณาจากรายงานการตรวจสอบของแต่ละกรณี ส่วนเอกสารที่สามารถเข้าถึงได้นั้น จะเป็นรายชื่อผู้ร้องเรียนผู้ได้รับความเสียหายและความต้องการให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติดำเนินการ

นอกจากการรวบรวม/ศึกษาข้อมูล/ข้อเท็จจริง โดยคณะกรรมการรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงภาคใต้ แล้ว ยังมีคณะกรรมการ ภายใต้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เช่น คณะกรรมการด้านกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม และการสูญหายของบุคคล และคณะกรรมการด้านการคุ้มครองบางชุด พยายามค้นหาข้อเท็จจริง โดยเฉพาะการค้นหาคนหายและพิสูจน์ตัวตนคนตายที่ถูกฝัง (กรณีที่เป็นมุสลิม และได้รับการร้องเรียน) แต่ทำได้ไม่มากนัก เพราะขาดหลักฐาน และมีข้อจำกัดด้วยข้อห้ามทางศาสนา

2.2 คณะกรรมการอิสระสอบข้อเท็จจริงกรณีมีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส

โดยเหตุที่ว่า เหตุการณ์ชุมนุมที่หน้าสถานีตำรวจภูธรอำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส (เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547) ของชาวบ้านที่เรียกร้องให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา 6 คน ซึ่งเป็นชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ต้องขังในข้อหายกยอกทรัพย์(อาวุธปืนของราชการ) และแจ้งความเท็จต่อเจ้าพนักงาน ในเหตุการณ์ชุมนุมนั้น เจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจ และพลเรือน เข้าสลายการชุมนุมและควบคุมผู้ชุมนุมเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 7 คน และอีก 78 คน เสียชีวิตในขณะเคลื่อนย้ายโดยรถ จาก สภ.อ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส ไปยังค่ายอิงคยุทธบริหาร อำเภอนองจิก จังหวัดปัตตานี เหตุการณ์ครั้งนี้ ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ประกอบกับเสียงเรียกร้องจากทั้งภายในและนอกประเทศให้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริง รัฐบาลจึงแต่งตั้งคณะกรรมการอิสระสอบข้อเท็จจริงกรณีมีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์อำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส ขึ้น เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2547 โดยมี นายพิเชต สุนทรพิพิธ อดีตผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา เป็นประธานและมีกรรมการ อีก 10 คน ทั้งนี้รายงานระบุว่า “คณะกรรมการอิสระประกอบด้วยบุคคลซึ่งมิได้เป็นเจ้าหน้าที่ของ

¹⁰ เพิ่งอ้าง

รัฐ เว้นแต่ผู้ซึ่งเป็นนักวิชาการมุสลิมจากสถาบันอุดมศึกษาเท่านั้นที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีความรู้หลักวิชา ด้านศาสนาอิสลาม”¹¹ เพื่อแสดงว่าเป็นกรรมการ “อิสระ” และ “เป็นกลาง”

คณะกรรมการอิสระฯชุดนี้ มีโจทย์ที่ชัดเจน ในคำสั่งแต่งตั้ง คือ “คณะกรรมการอิสระมีอำนาจและหน้าที่ในการสอบข้อเท็จจริงถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ได้ความว่า การใช้อำนาจรับเข้าควบคุมสถานการณ์ และความสงบเรียบร้อย การสลายการชุมนุม การต่อต้านขัดขืนการใช้อำนาจรัฐ การควบคุมผู้ชุมนุม การเคลื่อนย้ายผู้ถูกจับกุมหรือถูกควบคุมตัวดังกล่าว ตลอดจนเหตุแห่งการบาดเจ็บและเสียชีวิตมีสาเหตุเกิดขึ้นได้อย่างไร มีเหตุการณ์ประการใด กระทำไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ หลักวิชาหรือมาตรฐานในการควบคุมหรือเคลื่อนย้ายบุคคลในสถานการณ์เช่นนั้นหรือไม่ ประการใด หากไม่เป็นไปตามนั้น มีผู้สมควรต้องรับผิดชอบประการใดหรือไม่ และมีมาตรการป้องกันตลอดจนช่วยเหลือหรือแก้ไขเยียวยาเพื่อบรรเทาความเสียหายแก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตอย่างไร”¹²

หากพิจารณาหน้าที่ความรับผิดชอบของกรรมการอิสระฯชุดนี้จะพบว่า กรรมการจำเป็นต้องวินิจฉัยและชี้ผิดถูกจากข้อมูลข้อเท็จจริงที่ได้รับจากการแสวงหา การต้องวินิจฉัยจำเป็นอย่างยั้งที่จะต้องค้นหาข้อมูลจากทุกด้านและรอบด้าน แต่แม้หน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจะเป็นไปในทางชี้ผิด-ถูก คณะกรรมการอิสระฯยืนยันว่า “ในฐานะที่ไม่ใช่ศาลจะไม่ก้าวล่วงไปถึงการพิจารณาชี้ขาดว่าใครผิดใครถูกในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่จะทำหน้าที่ในด้านการแสวงหาข้อเท็จจริงที่ได้มาจากแหล่งต่างๆ...แล้วประมวลเรื่องนำเสนอต่อนายกรัฐมนตรี ว่าการดำเนินการสลายการชุมนุม การควบคุมและการเคลื่อนย้ายผู้ถูกควบคุม เป็นไปอย่างมีมาตรฐานหรือไม่ และมีผู้ใดสมควรรับผิดชอบ”¹³

คณะกรรมการฯ มีอำนาจ “แต่งตั้งเจ้าหน้าที่หรืออนุกรรมการ เรียกหรือเชิญเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้เกี่ยวข้องหรือบุคคลทั่วไปที่ยินดีมาให้ถ้อยคำ และขอให้ส่งเอกสารหรือวัตถุที่เกี่ยวข้องและเห็นว่ามีประโยชน์ เพื่อตรวจสอบหรือใช้เป็นพยานหลักฐานได้ โดยให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายให้ความร่วมมือและให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จโดยจัดทำรายงานเสนอต่อนายกรัฐมนตรีภายใน 30 วัน นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป” อย่างไรก็ตาม ได้มีการขอขยายเวลาดำเนินการออกไปอีก 15 วัน ดังนั้น คณะกรรมการอิสระฯจึงมีเวลาดำเนินการสอบข้อเท็จจริง รวม 45 วัน

ในการค้นหาข้อเท็จจริง คณะกรรมการอิสระฯ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นอีก 4 คณะ และใช้วิธีเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์มาให้ข้อมูล/ข้อเท็จจริงแก่คณะกรรมการอิสระฯ และการเดินทางไปตรวจสอบและแสวงหาข้อเท็จจริงในพื้นที่ ณ บริเวณเกิดเหตุและพื้นที่ใกล้เคียงจากบุคคลที่เกี่ยวข้องและ

¹¹ คณะกรรมการอิสระฯสอบข้อเท็จจริงกรณีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส รายงานของคณะกรรมการอิสระฯสอบข้อเท็จจริง กรณีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 (ส่วนที่ 1 ภาครายงาน) 17 ธันวาคม 2547 หน้า 3

¹² เพิ่งอ้าง หน้าเดียวกัน

¹³ เพิ่งอ้าง หน้า 4

รวบรวมวัตถุพยานต่างๆเพื่อประกอบการพิจารณา การรวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริงโดยการทำบันทึก ถ้อยคำ การซักถาม ใช้เทปบันทึกภาพและเสียงชี้แจง และให้ถอดเทปในลักษณะคำต่อคำ”¹⁴ คณะกรรมการ อิศระฯมีการประชุมกัน 27 ครั้ง ในขณะที่อนุกรรมการฯแต่ละชุดก็มีการประชุมกันนับสิบครั้ง กับได้เดินทางไปตรวจสอบและแสวงหาข้อเท็จจริงในพื้นที่ 2 ครั้ง ครั้งละ 3 วัน ได้รับฟังผู้แทนภาครัฐ 77 คน ผู้แทนภาค ประชาชนทั้งผู้ถูกควบคุม ญาติผู้เสียชีวิต และผู้บาดเจ็บที่ยังรักษาตัวที่โรงพยาบาล 54 คน คณะกรรมการสิทธิ มนุษยชนแห่งชาติ สื่อมวลชน และหลักฐานอื่นๆ เช่นรายงานผลการชันสูตรพลิกศพ เทปวิดีโอ กับผลการ รายงานขององค์กร และหน่วยงานอื่นๆ¹⁵ รวมถึงหนังสือพิมพ์

รายงาน (เอกสารแนบ 3) ซึ่งรวบรวมข้อเท็จจริงตั้งแต่การชุมนุมที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส การสลายการชุมนุมฯ การล่าเหยียด ฯ การเคลื่อนย้ายผู้ถูกควบคุมฯ การพบผู้ถูกควบคุม เสียชีวิต การรายงานการเสียชีวิต การชันสูตรศพ จนถึงการค้าเงินการกับผู้ถูกควบคุม และการเยียวยาที่ เผยแพร่ต่อสาธารณะมีการเซ็นเซอร์ด้วยการขีดฆ่าข้อความบ้างข้อความออก แต่ให้ข้อมูล/ข้อเท็จจริงแต่ละขั้นตอนไว้ อย่างละเอียด ในตอนที่ให้ข้อเสนอแนะ รายงานได้ระบุผู้รับผิดชอบต่อเหตุการณ์ แต่ก็ยืนยันว่า “มีความบกพร่องแต่ไม่มีเจตนาให้เกิดการเสียชีวิต บาดเจ็บ”¹⁶

เป็นที่น่าสังเกตว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ตากใบเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2547 มีการค้นหาข้อเท็จจริงและ จัดทำเป็นรายงานทั้งโดยภาครัฐ รัฐสภา (โดยเฉพาะวุฒิสภา) องค์กรอิสระ องค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน และคณะกรรมการ “อิสระ” หลายส่วนอาจยังเป็นความลับในขณะที่บางฉบับได้รับการเปิดเผย แต่ก็ถือว่าเป็น เหตุการณ์ที่ได้รับการรายงานมากกว่าเหตุการณ์อื่นๆที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2.3 คณะกรรมการอิสระไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีมัสยิดกรือเะ

วันที่ 28 เมษายน 2547 กลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งถืออาวุธ เช่น มีดพร้า เข้าโจมตีที่ทำการของทาง ราชการพร้อมกัน 3 จังหวัด(ยะลา ปัตตานี สงขลา) รวม 11 จุด เฉพาะที่ปัตตานี ได้มีกลุ่มคนเข้ายึดมัสยิดกรือ เอะที่อยู่ใกล้เคียงกับจุดตรวจของตำรวจที่ถูกโจมตี เจ้าหน้าที่ใช้อาวุธปืนยิงใส่มัสยิด จนเป็นเหตุให้มี ผู้เสียชีวิต 32 คน และมัสยิดเสียหาย เหตุการณ์ดังกล่าว ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางทั้ง

¹⁴ อ้างแล้ว

¹⁵ 1. รายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์ที่สภ.อ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส และแนวทางการดำเนินการต่อไปของกองอำนวยการ เสริมสร้างสันติสุข จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้อำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้เสนอนายกรัฐมนตรี ตามหนังสือลับมาก ที่ นร.5200/060 ลงวันที่ 10 พฤศจิกายน 2547

2. รายงานของศูนย์รักษาความปลอดภัย กองบัญชาการทหารสูงสุด

3. รายงานเหตุการณ์ชุมนุม กองบังคับการตำรวจสันติบาล 1

4. สรุปรายงานสถานการณ์การก่อเหตุชุมนุมและก่อการร้าย ณ สภ.อ.ตากใบ โดย พ.ต.อ.สมหมาย พุทธกุล ผกก.สภ.อ.ตากใบ

5. สมุดปกเหลือง “ความจริงที่ตากใบ ไร้มนุษยธรรม ความชอบธรรมสิ้นสูญ” โดย ดร.เจมส์ คี ปิ่นทอง

¹⁶ อ้างแล้ว หน้า 51

ภายในและระหว่างประเทศ วันที่ 4 พฤษภาคม 2547 รัฐบาลมีคำสั่งแต่งตั้ง คณะกรรมการอิสระไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีมัสยิดกรือแซะ เพื่อทำหน้าที่ “ตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐอ้างว่าได้ใช้อำนาจตามกฎหมายเข้ารักษาความสงบเรียบร้อยและควบคุมสถานการณ์ที่มัสยิดกรือแซะ ... จังหวัดปัตตานี ในวันที่ 28 เมษายน 2547 และเหตุการณ์เกี่ยวเนื่องก่อนหน้าและหลัง...ทำรายงานเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น บุคคลซึ่งอาจต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย ข้อเสนอแนะและมาตรการในการป้องกันและแก้ไขต่อคณะรัฐมนตรี”¹⁷

คณะกรรมการอิสระชุดนี้ มีนายสุจินดา ยงสุนทร อดีตเอกอัครราชทูตและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เป็นประธาน และมีกรรมการอีก 6 คน รวมเป็น 7 คน ในจำนวนนี้เป็นอดีตข้าราชการ 5 คน (รวมนาย อารีย์ วงศ์อารยะ อดีตปลัดกระทรวงมหาดไทย) นักวิชาการ 1 คน และประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดสงขลา อีก 1 คน คณะกรรมการอิสระฯ ใช้แนวทางเดียวกันกับคณะกรรมการอิสระสอบข้อเท็จจริงกรณีตากใบ (ชนิดคำต่อคำ)¹⁸ ทุกประการ มีการประชุมรวม 22 ครั้ง มีการแต่งตั้งอนุกรรมการ 2 คณะ และคณะทำงาน 1 คณะ ลงพื้นที่ 4 ครั้ง ครั้งละ 1-2 วัน มีการเชิญบุคคล หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเข้าชี้แจง (ในรายงานไม่บอกรายละเอียด แต่มีรายชื่อปรากฏในเอกสารแนบ) อย่างไรก็ตาม รายงานฉบับนี้ มีการเซ็นเซอร์มากกว่ารายงานตากใบ คือมีรอยคาดคำที่ชื่อบุคคลตลอดตัวรายงาน

ลักษณะของรายงาน (เอกสารแนบ 4) มีลักษณะเป็นลำดับเหตุการณ์ซึ่งผู้จัดทำรายงานเห็นว่าเป็นข้อเท็จจริง ชื่อน่าสังเกตก็คือ ในเชิงอรรถ ซึ่งชื่อผู้ให้ข้อมูลถูกคาดคำไว้ แต่ก็ยังเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจ/ทหาร อีกข้อหนึ่งก็คือ ผลการสรุปไม่ได้เป็นเอกฉันท์ คือมีกรรมการเสียงข้างมากเห็นว่า แม้เจ้าหน้าที่จะรู้สึกว่าจะอยู่ในภาวะเป็นภัยและคับขัน แต่การเลือกใช้อาวุธหนักในเหตุการณ์นั้น น่าจะไม่สอดคล้องกับหลักการที่ระบุถึงความจำเป็นและการได้สัดส่วนในการใช้กำลังระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับผู้ก่อความไม่สงบ และเนื่องจากการตายของผู้ก่อความไม่สงบเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ...กระบวนการตรวจสอบย่อมต้องดำเนินการโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ส่วนกรรมการเสียงข้างน้อย (1 คน) มีความเห็นต่าง และเห็นว่าไม่ควรมีการวินิจฉัยใดๆ การกระทำของผู้ก่อความไม่สงบ น่าจะถือได้ว่าเป็นการกระทำของ “ผู้กระทำการอันเป็นศัตรู” ต่อความมั่นคงของประเทศ การต่อสู้ที่เกิดขึ้น จึงเป็น “สถานการณ์สู้รบ” การพิจารณาเหตุการณ์ทั้งหมดต้องดูว่าใครเป็นผู้ก่อ เจ้าหน้าที่ไม่มีทางเลือกและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติหน้าที่และป้องกันตัวเอง กับป้องกันรักษาความมั่นคงของชาติบ้านเมืองด้วย”¹⁹

แม้กรณีกรือแซะจะไม่มีรายงานข้อเท็จจริงออกมาเท่ากับกรณีตากใบ แต่ยังมีรายงานอีกหลายฉบับ โดยองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน และสื่อมวลชน ซึ่งการค้นหาข้อเท็จจริงมีทั้งที่เป็นและไม่เป็นระบบนัก อย่างไรก็ตาม เมื่ออ่านรายงานของคณะกรรมการอิสระฯ ชุดนี้ อาจมีคำถามว่า ได้เสนอข้อเท็จจริง

¹⁷ รายงานคณะกรรมการอิสระไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์มัสยิดกรือแซะ (ภาคแรก) 26 กรกฎาคม 2547

¹⁸ โปรดดูรายงาน 2 ฉบับเปรียบเทียบ

¹⁹ รายงานคณะกรรมการอิสระกรือแซะ อ้างแล้ว หน้า 33-38

รอบด้านหรือไม่ และการสอบสวนดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมที่กรรมการเสียงข้างมากให้ความเห็นไว้ มีความก้าวหน้าเพียงใด

2.4 คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอศ.)

สำนักนายกรัฐมนตรี มีคำสั่งที่104/2548 แต่งตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ โดยให้เหตุผลความจำเป็นว่า “โดยที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทั้งทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมาเป็นเวลาช้านานแต่สามจังหวัดดังกล่าวประสบปัญหาความรุนแรงมาโดยตลอด แม้ว่ารัฐบาลทั้งในอดีตและปัจจุบันจะได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมุ่งหมายให้เกิดสันติสุขขึ้น แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังไม่หมดไป สมควรที่จะให้บุคคลจากส่วนต่างๆ ของสังคมมาร่วมแรงร่วมใจกันหาทางยุติปัญหาดังกล่าวของประเทศในระยะยาว เพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ สันติสุข และความยุติธรรมขึ้นอย่างแท้จริง”

กอศ. มีชื่อเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า The National Reconciliation Commission : NRC ซึ่งภาระหลักอาจไม่ใช่การค้นหาข้อเท็จจริง แต่ในกระบวนการที่จะได้มาซึ่งข้อเสนอแนะและการสร้างความสมานฉันท์ จำเป็นต้องมีการทำข้อเท็จจริงให้ปรากฏ ข้อเท็จจริงจึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของความสมานฉันท์ที่ทุกฝ่ายยอมรับและพร้อมจะเริ่มต้นใหม่โดยบางครั้งอาจต้องพยายามลบล้างข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นหรือใช้เป็นบทเรียน

องค์ประกอบของกอศ.เต็มไปด้วยบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมไทย เช่น นายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ นายประเวศ วะสี เป็นรองประธานกรรมการ และมีกรรมการจาก ภาคประชาสังคม ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ในภาคประชาสังคมนั้น มีนักวิชาการอยู่หลายคนจากหลายสถาบัน มีผู้แทนจากสภาทนายความ กรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย และผู้แทนพระสงฆ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ก็มีผู้แทนจากภาคการเมืองทั้งจากรัฐบาล และพรรคการเมือง (3 พรรค) และภาคราชการ ทั้งหน่วยงานนโยบายและหน่วยปฏิบัติการ จำนวน 45 คน โดยมีกรรมการและเลขานุการ/ผู้ช่วยอีก 3 คน คือ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี นายโคทม อาริยา และ นายสุริชัย หวันแก้ว

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ มีหน้าที่หลัก 5 ประการ คือ

1. เสนอแนะนโยบาย มาตรการ กลไก และวิธีการสร้างสมานฉันท์และสันติสุขในสังคมไทย โดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการสร้างความยุติธรรมลดความไม่เข้าใจระหว่งกลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ขจัดเงื่อนไขและป้องกันปัญหาความรุนแรง และสร้างสามัคคีธรรมให้เกิดขึ้นในชาติ
2. ศึกษา วิจัย และตรวจสอบสาเหตุ และขอบเขตของความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งบริบทของการก่อปัญหา ตลอดจนบทบาทของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหา ทั้งในและนอกพื้นที่ดังกล่าว

3. พัฒนาระบบการฟื้นคืนสมานฉันท์ในสังคม กระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง รวมทั้งเผยแพร่กระบวนการดังกล่าวให้แพร่หลายในหมู่สาธารณชน
4. ให้การศึกษาและเรียนรู้แก่สาธารณชน โดยให้ตระหนักถึงผลของความรุนแรง ความเกลียดชัง ตลอดจนความจำเป็นและประโยชน์ของการใช้สันติวิธีแก้ปัญหาความรุนแรง พร้อมกับส่งเสริมความยุติธรรมในสังคมอันเป็นพลังสร้างความสมานฉันท์ในชาติโดยเคารพความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม
5. เสนอรายงานของคณะกรรมการต่อนายกรัฐมนตรี รายงานดังกล่าวเมื่อเสนอต่อนายกรัฐมนตรีแล้ว ให้เผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ทันที

อาจกล่าวได้ว่า กอส.มีอำนาจ²⁰เพียงพอที่จะสามารถดำเนินการใดๆ ได้หลายประการ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ กอส.พยายามทำในช่วงที่ดำเนินการอยู่ กอส.ได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น 6 คณะ²¹ มีโครงการภายใต้

20 อำนาจ

- 2.1 แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลเพื่อมอบหมายให้ดำเนินการใด ตามที่คณะกรรมการกำหนด
- 2.2 เชิญข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลมาให้ข้อมูล หรือแสดงความคิดเห็นต่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงาน หรือให้ส่งข้อมูลหรือความเห็นเป็นหนังสือมาเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน
- 2.3 เรียกให้หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ส่งเอกสารหรือวัตถุที่เป็นของหรืออยู่ในความครอบครองของหน่วยงานนั้นๆ มาเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงาน
- 2.4 จัดให้มีการศึกษา วิจัย หรือหาข้อเท็จจริงในเรื่องต่างๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ
- 2.5 จัดการประชุม สัมมนา เวทีสาธารณะ การสานเสวนา และการรับฟังความคิดเห็นของบุคคลทั้งในและนอกพื้นที่สามจังหวัดดังกล่าว
- 2.6 ขอความร่วมมือในการสื่อสารกับสังคมผ่านสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะสื่อสารมวลชนของรัฐ
- 2.7 ดำเนินการอื่นที่จำเป็นเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่บรรลุผล

ค.วิธีดำเนินการ

1. เพื่อให้คณะกรรมการดำเนินการได้โดยอิสระ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือไม่ก็ตาม แสดงความคิดเห็นได้โดยอิสระปราศจากอาณัติผูกพันของหน่วยงานที่สังกัดอยู่
2. ในการจัดทำรายงานและข้อเสนอแนะ ให้คณะกรรมการดำเนินการส่งรายละเอียดข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับปัญหาความรุนแรง และสามารถให้บุคคลต่างๆ จากทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะต่อคณะกรรมการ
3. ในการพิจารณาของคณะกรรมการ ให้นำปัญหาของทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นปัญหาของผู้ก่อความรุนแรงเหยื่อของความรุนแรง เจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้ได้รับผลกระทบอื่นมาคำนึงโดยรอบด้าน
4. ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีเห็นสมควรให้คณะกรรมการให้ความเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นนอกเหนือจากที่ระบุในคำสั่งนี้ ให้กรรมการและเลขานุการแจ้งให้ประธานกรรมการทราบเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป
5. ในกรณีที่ประธานกรรมการเห็นสมควรที่จะเสนอความเห็นหรือข้อเสนอแนะใดๆ ต่อนายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีก่อนการเสนอรายงานตาม 1.5 ให้กรรมการและเลขานุการนำเรื่องดังกล่าวเสนอต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อดำเนินการต่อไป
6. ให้สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีร่วมกับกระทรวงการต่างประเทศทำหน้าที่เป็นหน่วยธุรการของคณะกรรมการ และให้มีหน่วยธุรการของคณะกรรมการ และให้มีหน่วยธุรการของคณะอนุกรรมการ และคณะทำงานอื่นอีกตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร
- 7..... 8. ให้สำนักงบประมาณจัดสรรเงินงบประมาณ ในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้พอเพียงกับการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ

คณะอนุกรรมการชุดต่างๆ ที่น่าจะมีการรวบรวมข้อมูล/ข้อเท็จจริง เพื่อให้เป็นไปตามหน้าที่ข้อ 2 ของ คณะกรรมการที่กำหนดให้ศึกษา วิจัย และตรวจสอบสาเหตุ/ขอบเขตของความรุนแรง โครงการบางโครงการ เช่นโครงการโตะข่าวภาคใต้ การลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โครงการล้อมวลชนสัญจร ศึกษาเรื่องจริงจากพื้นที่ฯ โครงการพัฒนาฐานข้อมูลความรุนแรง จึงมีการรวบรวมข้อมูล/ข้อเท็จจริงระดับ หนึ่ง ที่ปรากฏเป็นรายงาน เช่น รายงานเรื่อง “ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือโครงสร้างความรุนแรงใน จังหวัดชายแดนใต้:สถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ในรอบ 2 ปี (พ.ศ.2547-2548) โดย ผศ.ดร. ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี ซึ่งเสนอต่อ กอส.²¹ (เอกสารแนบ 5) แม้อาจไม่ละเอียดเหมือนรายงานของกรรมการ ชุดต่างๆที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงโดยเฉพาะ แต่ถือได้ว่าเป็นรายงานภาพรวมสถานการณ์ และเหตุการณ์โดยใช้สถิติและแผนภูมิที่สามารถสื่อความรุนแรงของสถานการณ์ได้อย่างชัดเจน โดยมีการ วิเคราะห์ปัจจัยต่างๆไว้ด้วย

สำหรับรายงานคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยสามส่วน ใน ส่วนที่หนึ่ง “เอาชนะความรุนแรงด้วยพลังสมานฉันท์” ในบทที่ 4 ว่าด้วยแนวโน้มของปรากฏการณ์รุนแรง ในอนาคต ได้เสนอภาพความรุนแรง รวมถึงสถิติในเชิงที่เป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล/ข้อเท็จจริง บางส่วนไว้ด้วย แต่ไม่ใช่ลักษณะของการค้นหาข้อเท็จจริง ในขณะที่เขียนรายงานฉบับนี้ เว็บไซต์ของกอส. ไม่สามารถเปิดใช้ได้ จึงไม่ได้ตรวจสอบเอกสารอื่นๆ

2.5 วุฒิสภา

บทบาทของวุฒิสภา โดยเฉพาะบางกรรมาธิการ เช่น คณะกรรมาธิการการพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์ ซึ่งมีนายแพทย์ นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ เป็นประธาน กรรมาธิการต่างประเทศ ซึ่งมี อาจารย์ ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ เป็นประธาน และอีกหลายส่วนไม่ว่าจะในฐานะกลุ่ม (เช่นกรรมาธิการ) หรือ ปัจเจบุคคล (เช่นกรณี รายงานของ ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ที่ออกสมุดปกเหลือง เรื่อง ความจริงที่ตกใจ ไร้มนุษยธรรม ความชอบธรรมสิ้นสุด) ในการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ภาคใต้ มีมาก และน่าจะสามารถึง ได้ โดยเฉพาะมีการเปิดเผยข่าวเป็นครั้งคราว กั้มีการทำงานร่วมกัน กับทั้งภาควิชาการ ภาคประชาชน โดยเฉพาะองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน และ สันติภาพ และภาครัฐ ที่ชัดเจนและปรากฏในข่าว หนังสือพิมพ์ว่ามีรายงาน เช่น การสอบกรณีที่มีเหตุการณ์รุนแรง เช่นกรณีตากใบ โดยคณะกรรมาธิการการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา ที่มี นพ.นิรันดร์ พิทักษ์วัชระ ส.ว.อุบลราชธานี เป็นประธาน

²¹ คณะอนุกรรมการส่งเสริมความไว้วางใจ ความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน คณะอนุกรรมการจัดการความขัดแย้งด้วยวิถีวิธี คณะอนุกรรมการ ศึกษาวิถีทางการพัฒนาเพื่อความมั่นคงของมนุษย์ คณะอนุกรรมการส่งเสริมพลังความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทย คณะอนุกรรมการ เพื่อความปรองดองและความสมานฉันท์ในพื้นที่ และคณะอนุกรรมการสื่อสารกับสังคม

²² ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือโครงสร้างความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้:สถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัด ชายแดนใต้ในรอบ 2 ปี (พ.ศ.2547-2548) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 1 กุมภาพันธ์ 2549

กรมการศึกษานี้ ได้ทำการศึกษาพิจารณากรณีเหตุการณ์ชุมนุมที่หน้า สก.อ.ตากใบ จ.ปัตตานี เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2527 กระทั่งเกิดความรุนแรงการสลายม็อบ ทำให้มีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ชุมนุม 85 คน โดยเริ่มทำการศึกษาตั้งแต่วันที่ 28 ตุลาคม 2547 มีการลงไปสอบสวนปากคำจากพยานในพื้นที่และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์วันเกิดเหตุและประชาชนที่ได้รับบาดเจ็บจากการสลายการชุมนุมและระหว่างการค้นย้ายผู้ถูกควบคุมตัวไปยังค่ายอิงคยุทธบริหาร จ.ปัตตานี รายงานฉบับนี้²³ เป็นหนึ่งในหลายๆฉบับที่ได้นำเสนอต่อวุฒิสภาและรัฐบาล

ข้อน่าสังเกต คือ ผลการตรวจสอบ (เอกสารแนบ 6) ทำให้เห็น “ข้อเท็จจริง” จากอีกมุมหนึ่ง อันเป็นที่มาของข้อสรุป และ ข้อสังเกตของคณะกรรมการเกี่ยวกับการทำงานของเจ้าหน้าที่ เช่น “เจ้าหน้าที่ขาดความพร้อม และบกพร่องต่อหน้าที่ในการเผชิญเหตุโดยสันติ การใช้กำลังของเจ้าหน้าที่อาจเข้าข่ายเป็นการกระทำไม่ชอบด้วยกฎหมาย นอกจากนี้ เมื่อคณะกรรมการไปตรวจสอบสภาพผู้บาดเจ็บที่โรงพยาบาลนราธิวาส ยังพบข้อเท็จจริงเป็นที่ประจักษ์ว่ามีประชาชนผู้อยู่ในเหตุการณ์หน้า สก.อ.ตากใบจำนวนหนึ่งถูกอาวุธปืนยิงจนได้รับบาดเจ็บสาหัส บ้างถูกยิงในขณะที่วิ่งออกจากการชุมนุมเมื่อมีการสลายการชุมนุม บ้างถูกยิงเมื่อนอนหมอบราบลงกับพื้นแล้ว” และ “คณะกรรมการพิจารณาแล้ว เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของทางราชการได้ปฏิบัติการในลักษณะเจตนาโดยเล็งเห็นผลว่าการกระทำดังกล่าวอาจเกิดการบาดเจ็บและถึงแก่ชีวิตได้ ถือเป็น การฆ่าคนตายโดยเจตนา และเป็น การกระทำมิชอบด้วยอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่ ในการจับกุมควบคุมตัวประชาชน เจ้าหน้าที่ราชการได้กระทำการรุนแรงต่อประชาชนเกินกว่าเหตุ เพราะเมื่อควบคุมสถานการณ์ไว้ได้หมดแล้ว กลับมีการทำร้ายประชาชน ตะ ถีบ กระทุบ ชกต่อย และบังคับให้ประชาชนถอดเสื้อ มัดมือไขว่หลัง นอนคว่ำหน้าราบไปกับพื้น แล้วบังคับให้เคลื่อนตัวโดยไถร่างกายไปตามพื้นเป็นลักษณะที่ป่าเถื่อน ไร้มนุษยธรรม ไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”

รายงานระบุต่อไปว่า “การควบคุมตัวและขนย้ายประชาชนไปยังค่ายอิงคยุทธบริหาร มีการใช้วิธีบังคับให้ประชาชนนอนคว่ำหน้า และใช้เวลาเดินทางนานถึง 5-6 ชั่วโมง ทำให้ประชาชนที่ถูกทับอยู่ในชั้นล่างๆ ต้องตายอย่างทรมาน เหมือนฝูงคนทั้งเป็น โดยที่การกระทำดังกล่าวมิใช่เหตุสุดวิสัย เพราะคนทั่วไปย่อมคาดหมายได้ว่าเป็นการกระทำอันก่อให้เกิดความเจ็บปวดทรมานจนอาจถึงตายได้ แสดงให้เห็นถึงการขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ประการสำคัญ การกระทำของเจ้าหน้าที่ มีผลทำให้เกิดการบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมากนั้น ย่อมมีลักษณะเป็นการกระทำโดยเจตนาตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 วรรคแรกและวรรคสอง แม้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการควบคุมและขนย้ายอาจอ้างได้ว่ามิได้ประสงค์จะให้ผู้ถูกควบคุมและขนย้ายต้องถึงแก่ความตายก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏบ่งชี้ชัดการกระทำของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจึง

²³ รายงานการศึกษาพิจารณาของคณะกรรมการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา เรื่อง กรณีความรุนแรงที่ตากใบกับปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีการเผยแพร่ฉบับเต็มลงในเว็บไซต์ของวิทยาลัยวันศุกร์ <http://fridaycollege.org/> เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2547

ยอมเป็นการกระทำโดยเจตนา ในลักษณะยอมเล็งเห็นผลของการกระทำ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 59 ดังกล่าวแล้ว”

จะเห็นว่าข้อสังเกตและข้อสรุปของกรมการศึกษามีความแตกต่างจากข้อสรุปของกรมการอิสระ สอบข้อเท็จจริงกรณีมีผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์อำเภอดงขี้เหล็ก ที่สรุปว่า เจ้าหน้าที่บกพร่องและอาจกระทำเกินกว่าเหตุแต่ไม่ได้มีเจตนา

เข้าใจว่า ได้มีการตรวจสอบ/ค้นหาข้อเท็จจริงในอีกหลายกรณีนอกเหนือจากกรณีดงขี้เหล็กและกรือแะ โดยกรมการศึกษางานในวุฒิสภา (ชุดเก่า) ซึ่งอาจขอข้อมูลไปยังวุฒิสภาได้ ส่วนสภาชั่วคราวชุดปัจจุบัน คือ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ได้แต่งตั้งกรมการติดตามเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ กรมการวิสามัญแก้ไขปัญหาคือ ซึ่งมีการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ และมีการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ เช่นการเยียวยา การฟ้องคดี กิจกรรมเพื่อความสมานฉันท์และจิตวิทยา โดยมีสมาชิกทั้งจากสมาชิก สนช.และบุคคลภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน

3. สถาบันวิชาการและการรวมกลุ่มกันของสถาบันวิชาการ

ดังได้กล่าวในตอนต้นว่า นับแต่มีความไม่สงบรุนแรงและต่อเนื่องในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะตั้งแต่เหตุการณ์ปล้นปืน เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นได้รับความสนใจจากทุกฝ่ายรวมถึงฝ่ายวิชาการ ซึ่งในทางปฏิบัติได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงและค้นหาข้อมูลในหลายกรณีและกับหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ องค์กรเอกชน และคณะกรรมการอิสระชุดต่างๆ รวมถึงภาคประชาชน เฉพาะในส่วนวิชาการเองนั้น ได้ริเริ่มโครงการรวบรวมข้อมูล กับมีการศึกษาวิเคราะห์ในหลายส่วน ที่มีการรวบรวมข้อมูลและถูกใช้อ้างอิงมาก ที่สำคัญเช่น คณะทำงานวาระทางสังคม ซึ่งดำเนินงานทางวิชาการมาก่อนแล้ว แต่เพิ่มวาระและประเด็นเรื่องจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้าไปอย่างชัดเจนหลังปี 2547 ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้ (IDSW) โครงการจัดตั้ง ศูนย์ประสานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ (สวชต.) เป็นต้น

3.1 คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“คณะทำงานวาระทางสังคม เกิดขึ้นจากการปรึกษาหารือและการทำงานร่วมกันระหว่างกลุ่มนักวิชาการ นักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชน เพื่อทำหน้าที่ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ต่อสาธารณชนและผู้ปฏิบัติงานทั้งในหน่วยงานรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงและวิเคราะห์ภาพรวมเกี่ยวกับสถานการณ์สังคมไทย ที่มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ กับทั้ง เพื่อสนับสนุนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สร้างความเข้มแข็ง

ให้กับภาคประชาสังคม”²⁴

คณะทำงานวาระทางสังคม เริ่มติดตามกรณี 3 จังหวัดภาคใต้ ตั้งแต่ต้นปี 2547 ด้วยเห็นว่า กรณี 3 จังหวัดภาคใต้ เป็นวาระสำคัญของสังคม จึงริเริ่มกิจกรรมเน้นการทำงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับประชาชน สร้างกิจกรรมร่วมกันในชุมชน บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่าทำให้ คนรู้จักกันมากขึ้น และลดทอนอคติให้น้อยลง เห็นคนเป็นคนมากขึ้น จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข²⁵

คณะทำงานวาระเพื่อสังคม มีการทำงานเป็นเครือข่าย โดยการทำงานร่วมกับองค์กรอื่นๆ ทั้งที่เป็นสถาบันวิชาการ เช่น ศูนย์สันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน นอกจากนี้ ในกรณี 3 จังหวัดภาคใต้ ยังมีการทำงานร่วมกับองค์กรเอกชน เช่น เครือข่ายผู้หญิงเพื่อสันติภาพ มูลนิธิผู้หญิง คณะวิจัยท้องถิ่นศึกษา มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ คณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ และเครือข่ายเยาวชนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น โดยมีคณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม ทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการ

คณะทำงานวาระทางสังคม มีลักษณะการทำงานเป็นเครือข่ายความร่วมมือแบบหลวมๆ การกำหนดกิจกรรมและการทำงานร่วมกัน ขึ้นอยู่กับ “วาระ” ในสังคมในแต่ละขณะ และน่าจะขึ้นอยู่กับองค์กรร่วมด้วย นอกจากนี้ ความเป็นสถาบันทางวิชาการ ทำให้ผลงานที่เสนอต่อสาธารณชน ไม่ได้เป็นการค้นหาข้อเท็จจริงล้วนๆ แต่มีการนำเสนองานวิจัยทั้งในเชิงวิชาการและกิจกรรมที่เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เฉพาะวาระเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น คณะทำงานวาระทางสังคม มีแผนงานร่วมหลายแผนงาน ได้แก่ โครงการตลาดวิชา มหาวิทยาลัยชาวบ้าน มีการจัดเวทีและเผยแพร่ตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการ เช่น เวทีเหลียวหลังแลหน้า ความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและชุมชน – มุมมองจากชาวบ้าน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และมีงานวิชาการ/กึ่งวิชาการมานำเสนอ และอภิปราย เช่น วิกฤตในการจัดการทรัพยากร 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เศรษฐศาสตร์การเมืองกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเป็นมาของทฤษฎีการแบ่งแยกดินแดน Series of Healing the Land เป็นต้น เอกสารที่จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นระยะๆที่น่าสนใจโดยคณะทำงานวาระทางสังคม คือ แฟ้มข้อมูล โดยเฉพาะ แฟ้มข้อมูลวาระทางสังคม กรณี 3 จังหวัดภาคใต้ ซึ่งรวบรวมบทความทางวิชาการที่เกี่ยวกับ “ความจริง” และ “ข้อเท็จจริง” กรณี 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

²⁴ คณะทำงานวาระเพื่อสังคม สถาบันวิจัยสังคม www.southwatch.org เข้าเมื่อ 17 เมษายน 2550

²⁵ เพิ่งอ้าง

นอกเหนือจากกิจกรรมดังกล่าว ยังมีงานวิจัยภายใต้ โครงการท้องถิ่นศึกษา ซึ่งมีการศึกษาในหลายๆเรื่อง ที่น่าจะมีส่วนในเชิงค้นหาข้อเท็จจริง ก็น่าจะเป็นเรื่อง เช่น กรือชะที่เปลี่ยนไป เสียงเพรียกจากตัวหนอน กรณีความเดือดร้อนในภาคใต้ และฤาไฟใต้จะดับ เป็นต้น คณะทำงานวาระทางสังคม ยังมีโครงการอีกหลายโครงการที่ทำร่วมกับองค์กรอื่นๆ เช่น โครงการปอเนาะ/อูลามะฮ์ โครงการเสริมศักยภาพผู้หญิง กับมีการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ เช่น ความรู้และความไม่รู้ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เยียวยาแผ่นดินข้ามความกลัวให้พ้น เป็นต้น ที่ยังอยู่ระหว่างรวบรวมข้อมูล (เข้าเว็บไซต์) คือ เสียงจากชายแดนใต้

หนึ่งในหลายแผนงานของคณะทำงานวาระทางสังคม และได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) คือ แผนงานร่วมศึกษา เสริมสร้างสุขภาวะ กรณี 3 จังหวัดภาคใต้ คำว่าสุขภาวะในที่นี้ มีความหมายกว้างขวางกว่าสุขภาพ เพราะหมายรวมถึงสุขภาวะและความสุขสงบของสังคม/ชุมชนที่เกี่ยวข้องด้วย วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของแผนงานนี้ คือ การศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับสุขภาวะชุมชนกรณี 3 จังหวัดภาคใต้ ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนไป โดยมีคณะทำงานประกอบด้วย เครือข่ายผู้หญิงเพื่อสันติภาพ คณะวิจัยท้องถิ่นศึกษา เครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย และสำนักงานเลขาธิการคณะทำงานวาระทางสังคม

กิจกรรมที่น่าสนใจที่จัดโดย แผนงานร่วมศึกษา เสริมสร้างสุขภาวะ กรณี 3 จังหวัดภาคใต้ คือ เวทีแห่งการแสวงหาข้อเท็จจริง²⁶ ในหัวข้อ เหลียวหลังแลหน้า ความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและชุมชน: มุมมองจากชาวบ้าน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการสัมมนาสาธารณะ ที่นำเสนองานวิจัย เช่น การจัดการทรัพยากรและนิเวศน์วัฒนธรรมของคนเชิงเขาบูโด-สันกาลาคีรี ลุ่มน้ำสายบุรีตอนกลาง กรณีศึกษากลุ่มบ้านตะโหนดและอำเภอสรีสาคร สรุบบทเรียนของเครือข่ายผู้หญิงเพื่อสันติภาพ กรณีศึกษาปอเนาะ ซึ่งในบางหัวข้อมีการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องที่สำคัญรวมถึงการนำเสนอข้อมูลแวดล้อมและการวิเคราะห์ด้วย

แม้การทำงานของคณะทำงานวาระทางสังคมจะไม่เน้นการค้นหาข้อเท็จจริง แต่การทำงานเป็นเครือข่ายในเชิงวิจัย/วิชาการและเปิดเวทีวิชาการทำให้ประชาชน/ชุมชนที่ได้รับผลกระทบและสาธารณชนได้เข้าร่วมทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ กับนำเสนอมุมมองจากหลายมิติ ทำให้เห็นถึงประโยชน์และคุณค่าของข้อมูล โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้เจ้าของข้อมูลให้ข้อเท็จจริงกับสาธารณะโดยตรง โดยไม่ผ่านตัวกลางเป็นครั้งคราว น่าจะเป็นการนำเสนอข้อมูลที่อาจมีผลสะท้อนทางสังคม ได้ดี

²⁶ เอกสารค้นคว้าเพิ่มเติม : เหลียวหลังแลหน้า ความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและชุมชน: มุมมองจากชาวบ้าน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะทำงานวาระทางสังคม แผนงานร่วมศึกษา เสริมสร้างสุขภาวะ กรณี 3 จังหวัดภาคใต้ สถาบันวิจัยสังคม <http://www.southwatch.org>

3.2 ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้ (Intellectual Deep South Watch-IDSW)

ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้ เกิดจากการริเริ่มของ ฝ่ายวิจัยและบริการชุมชน คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (โดย ผศ.ดร.ศรีสมภพ จิตภิรมย์ศรี) และ สถาบันข่าวอิสรา สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เมื่อเริ่มโครงการเมื่อเดือนเดือนกรกฎาคม 2549 ใช้ชื่อว่า โครงการศึกษาข้อมูลเฝ้าระวังสถานการณ์จังหวัดชายแดนใต้ “ต่อมา ได้พัฒนาขึ้นเป็น “ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้”²⁷ เนื่องจากมีภาคีและเครือข่ายต่างๆ เข้าร่วมมากขึ้น ทั้งในแง่การนำข้อมูลด้านต่างๆ ทั้งลึกและกว้างอย่างสำคัญมารวมกันเพื่อพัฒนาฐานข้อมูลเดิม อาทิ ชมรมแพทย์ชนบท เครือข่ายองค์กรครู 3 จังหวัดชายแดนใต้ รวมทั้งสมาคมนักหนังสือพิมพ์ภาคใต้แห่งประเทศไทย ที่เข้ามาช่วยในแง่ของการนำความรู้ที่ได้จากการประมวลผลไปสื่อสารสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนทางสังคมอย่างมีพลวัตร ซึ่งศูนย์นี้เปิดตัวอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2549”²⁸

เหตุผลสำคัญของการตั้งศูนย์เฝ้าระวังฯ คือนับแต่เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และสถานการณ์ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นในตลอดระยะเวลา ทำให้เกิดความผันผวนของข้อมูลข่าวสารซึ่งศูนย์เชื่อว่าส่งผลต่อการรับรู้ การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติ ความเชื่อ ของสังคมทั้งภายในพื้นที่และภายนอกตลอดเวลา โครงการจึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศเหตุการณ์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เป็นศูนย์ข้อมูลและความรู้สารสนเทศสำหรับสื่อมวลชนและวงการวิชาการ ใช้เป็นที่ศึกษาค้นคว้า และการอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ โดยทางโครงการได้รวบรวมข้อมูลทางวิชาการเพื่อเสนอการวิเคราะห์สรุปสถานการณ์ และพัฒนาตัวชี้วัดการเปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ทั้งด้าน โครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สถานการณ์ในชุมชน และกลุ่มคนในสังคมต่างๆ พร้อมทั้งพัฒนาระบบข้อมูลเฝ้าระวังสถานการณ์ด้านโครงสร้างของความรุนแรง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความรู้สึกของสังคม ชุมชน ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสม่ำเสมอ โดยเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์สถาบันข่าวอิสรา (www.tjanews.org) อย่างต่อเนื่อง²⁹

โดยทางโครงการเห็นว่า “ปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาข้อมูลเป็นอย่างมาก เพราะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีความซับซ้อน และซ้อนทับของโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้ง

²⁷ องค์กรก่อตั้ง คือ

- สถาบันข่าวอิสรา สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
- คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- คณะวิทยาการสื่อสารมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- สมาคมนักหนังสือพิมพ์ภาคใต้แห่งประเทศไทย
- ชมรมแพทย์ชนบท
- ตัวแทนองค์กรครู 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

- โครงการก่อตั้งมูลนิธิสื่อสารสาธารณะ (PUDSA)

²⁸ www.deepsouthwatch.org เข้าเมื่อ 17 เมษายน 2550

²⁹ เพิ่งอ้าง

ในระดับและมิติต่างๆ กันจนยากแก่การคลาญปัญหาด้วยหนทางหนึ่งหนทางใดได้โดยเด็ดขาด ฉะนั้น จะต้อง มีข้อมูลและการใช้เหตุผลอย่างถูกต้องเหมาะสมก่อนเป็นอันดับต้น”³⁰ ศูนย์เฝ้าระวังฯ นี้ จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อ “สร้างกระบวนการการเรียนรู้เหตุการณ์ภาคใต้ โดยใช้ข้อมูลและการคิดค้นหาเหตุผล ภายใต้เป้าหมาย สำคัญคือ เพื่อทำให้เรื่องเหตุการณ์ในภาคใต้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะในการเรียนรู้ทางสังคม ทั้งนี้เพื่อให้ สื่อมวลชน นักวิชาการ และประชาชนทั่วไป ได้ช่วยกันเฝ้ามองและเข้าใจปัญหาในกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันของคนในสังคม”³¹

ศูนย์เฝ้าระวังฯ มีการติดตามตรวจสอบ และทำข้อมูลให้ทันสมัย ด้วยการเก็บข้อมูลทั้งจาก ภาคสนาม “ซึ่งได้มาจากการออกแบบวิจัยเชิงสำรวจ และสัมภาษณ์เชิงลึกจากประชาชนในพื้นที่ โดยมีการ ตรวจสอบซ้ำจากผู้เชี่ยวชาญหรือทีมวิจัย” และ “ข้อมูลทุติยภูมิซึ่งได้มาจากการเก็บข้อมูลเอกสารจากรายงาน ข่าวประจำวันในสื่อมวลชน สถิติและรายงานของทางราชการ โดยการตรวจสอบซึ่งกันและกัน”³² และ นำเสนออย่างกว้างขวางเป็นระยะๆ ทั้งที่เป็นรายงานสถานการณ์รอบ ครึ่งปี หนึ่งปี สองปี และสามปี³³ แม้ว่าการเสนอรายงานในแต่ละช่วง จะใช้ชื่อแตกต่างกันไปบ้าง (เช่นรายงานรอบ 3 ปี ชื่อ “การต่อสู้เชิง สัญลักษณ์และความต่อเนื่องของการเมืองแห่งอัตลักษณ์ในยุทธการแย่งชิงประชาชน : สรุปรูปเหตุการณ์ความ รุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบ 3 ปี) แต่ผู้เขียนหลัก คือ ดร.ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี และมีแนว/ รูปแบบการเขียน/นำเสนอข้อมูลที่ใกล้เคียงกัน คือเน้นการให้ภาพรวมความรุนแรง การสูญเสีย ประเภทของ ความรุนแรง ผู้กระทำ สถิติแผนภูมิเชิงเปรียบเทียบ ตลอดจนการสำรวจความเห็นและความรู้สึกของ ประชาชนเป็นต้น

นอกจากรายงานในลักษณะสรุปรูปเหตุการณ์ที่ทำขึ้นเป็นระยะๆแล้ว ศูนย์เฝ้าระวังฯ ยังมีจดหมายข่าว ชื่อ Intellectual deep south watch news alert หรือ IDSW / alert ซึ่งออกเป็นรายเดือนตั้งแต่เดือน กันยายน 2549 เป็นต้นมา เป็นการสรุปรายงานสั้นๆ โดยใช้ข้อมูลในเชิงสถิติประกอบการบรรยายและวิเคราะห์เช่นกัน กับมีบทความตีพิมพ์ในเว็บไซต์ของศูนย์ข่าวอิสรฯ ในลักษณะให้ข้อเท็จจริงจากเจ้าของข้อมูลซึ่งเป็นผู้ได้รับ ผลกระทบ และบทความอื่นๆอย่างต่อเนื่อง

3.3 ศูนย์ประสานงานวิชาการและให้ความช่วยเหลือผู้สูญเสียที่ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี

³⁰ อ่างแล้ว

³¹ เพิ่งอ้าง

³² ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี อ้างแล้ว หน้า 1

³³ สรุปรูปเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบ 3 ปี www.deepsouthwatch.org ฐานข้อมูลงานวิจัย IDSW 2549-12-11

ศูนย์ประสานงานวิชาการและให้ความช่วยเหลือผู้สูญเสียที่ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก่อตั้งขึ้นโดยการสนับสนุนของสถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้ (สวพ.) และ กองทุนสมานฉันท์ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2549 ด้วยแนวคิดเบื้องต้น ว่าความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องนั้น มีผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์จำนวนไม่น้อยทั้งที่เสียชีวิตและพิการ โดยเฉพาะ ผู้ชาย ทำให้มีหญิงหม้ายและเด็กกำพร้าเป็นจำนวนมาก มีการให้ความช่วยเหลือโดยองค์กรต่างๆ แต่ไม่ ครอบคลุมทั่วถึงเนื่องจากขาดระบบข้อมูลที่ดีและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ศูนย์ประสานงานฯ จึงได้รับการจัดตั้งขึ้น “เพื่อสร้างฐานข้อมูลผู้สูญเสีย รวมทั้งหญิงหม้าย และเด็กกำพร้าที่มีความถูกต้อง ทันสมัยและสมบูรณ์ เพื่อประเมินความครอบคลุมของการช่วยเหลือและ เยียวยา และเพื่อจัดทำรายงานผลดำเนินการได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ”³⁴ ข้อมูลที่รวบรวม คือข้อมูล สถานการณ์ความไม่สงบในรอบ 5 ปี ตั้งแต่ ปี 2545 – กรกฎาคม 2549 ผู้ได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ใน รอบ 5 ปี และข้อมูลความช่วยเหลือเยียวยา ครอบคลุม 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ สงขลา ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส โดยใช้แหล่งข้อมูลหลักคือเว็บไซต์ของสำนักข่าวต่างๆ และรายงานของหน่วยงานต่างๆ³⁵ เข้าใจว่า จะมีการตรวจสอบข้อมูลในพื้นที่ด้วยเช่นกัน

ข้อมูลที่นำเสนอที่เห็นเป็นข้อมูลเชิงสถิติเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบ แต่ไม่มีรายละเอียด ข้อเท็จจริงประกอบ นอกจากนั้น ก็มีข้อมูลการเยียวยาและผลการดำเนินการ ซึ่งใช้ข้อมูลจาก กยศ. ส่วนข้อมูลรายละเอียดของการศึกษาในระยะแรกที่เน้นการเก็บข้อมูลหญิงหม้ายและเด็กกำพร้า ที่ชื่อ “ระบบ ฐานข้อมูลเพื่อการช่วยเหลือเยียวยาหญิงหม้ายและเด็กกำพร้า ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบฯ นั้น มีความพยายามจัดระบบข้อมูลระบบคอมพิวเตอร์ โดยมีการสำรวจฐานข้อมูลทั้งในระดับบุคคล และ ระดับเหตุการณ์ และรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง ไม่ว่าจะเป็นจากภาครัฐ(โดยเฉพาะ ทหาร และตำรวจ) สายใจไทย ภาควิชาการ เช่น ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้³⁶ และองค์กรอื่นๆ และการทำกรณีศึกษา 10 กรณี อย่างไรก็ตาม ผู้ทำวิจัยไม่ได้เห็นข้อมูลที่รวบรวม

นอกจากการตั้งศูนย์ต่างๆ และการจัดทำฐานข้อมูลที่มีวัตถุประสงค์ให้การให้ภาพรวมสถานการณ์ อย่างศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้ ซึ่งผู้ทำข้อมูลหวังว่าจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งใน เชิงวิชาการและการแก้ปัญหาในเชิงโครงสร้างแล้ว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ยังได้ พยายามจัดทำข้อมูลที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจง เช่นการเยียวยา โดยมีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะด้วยแล้ว ยังมี การรายงานข้อมูลอื่นๆ เช่นการรายงานสถานการณ์การเฝ้าระวังการบาดเจ็บจากความรุนแรงในพื้นที่จังหวัด

³⁴ จาก powerpoint presentation โดย ภาควิชาคณิตศาสตร์และวิทยาการคอมพิวเตอร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ไม่ทราบวันที่นำเสนอ

³⁵ เพิ่งอ้าง

ชายแดนภาคใต้ (Violence-related Injury Surveillance-VIS) ซึ่งสามารถค้นคว้าข้อมูลได้ที่ <http://medipe.psu.ac.th/~vorasith/vis/> เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยเครือข่ายโรงพยาบาลของรัฐ 47 แห่งที่กระจายอยู่ใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ระบบเฝ้าระวังฯ นี้ เพิ่งตั้งขึ้นเมื่อเดือนมกราคม 2550 เพื่อพัฒนาระบบข้อมูลให้เอื้อต่อการนำไปใช้พัฒนาระบบการแพทย์ฉุกเฉิน และวางแผนการทำงานอย่างครบวงจรและมีประสิทธิภาพ กลุ่มประชากรที่เฝ้าระวังคือผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจากสาเหตุภายนอกแบบตั้งใจที่มารับการรักษาหรือชันสูตรศพที่โรงพยาบาล

ข้อมูลที่ทำวิจัยได้เห็นเป็นข้อมูลเชิงสถิติ ที่ละเอียดลงไปถึงระดับอำเภอใน 4 จังหวัด ที่ให้เห็นสถานที่เกิดเหตุ การกระจายของเวลา การกระจายของวันที่เกิดเหตุจำนวนและอัตราการบาดเจ็บและเสียชีวิต ลักษณะการบาดเจ็บและการตาย รวมถึงสาเหตุ ข้อมูลดังกล่าวนี้ สะท้อนทั้งเหตุการณ์และสถานการณ์และอาจนำไปใช้ในการวิเคราะห์ในมิติอื่นๆ ได้ด้วย

หากข้อมูล(ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้อมูล)และข้อเท็จจริง(ซึ่งไม่ได้มีการค้นหามากนัก) ที่นำเสนอและเผยแพร่ส่วนใหญ่จะมาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ แต่ยังมีสถาบันวิชาการอื่นๆทั้งในฐานะสถาบันอย่างวิทยาลัยอิสลามศึกษา ศูนย์ศึกษาพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเน้นงานวิจัยและจัดกิจกรรมทั้งในและนอกพื้นที่ และที่ไม่ใช่ในนามสถาบัน แต่ทำโดยนักวิชาการและองค์กรเอกชน เช่น มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน ที่รวบรวมข้อมูลและบทความเกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบและจังหวัดชายแดนภาคใต้ วิทยาลัยวันศุกร์ โดยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่มีการรายงานข้อมูล/เสนอบทความในเว็บไซต์และการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วย กับมีการรวบรวมงานวิจัยจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยคณะวิทยาการสื่อสารร่วมกับสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ฐานข้อมูลงานวิจัยจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้ไม่ใช่เรื่องของการค้นหาข้อมูลข้อเท็จจริง แต่ก็น่าจะเป็นประโยชน์ในการค้นคว้าประกอบการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงได้

หากพิจารณาของสถาบันวิชาการ/วิชาชีพบางส่วนที่นำมาเสนอในรายงานฉบับนี้ จะเห็นว่าแม้งานส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงโดยตรง และที่น่าจะใกล้เคียงก็คงเป็นรายงานของศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้ ที่มีการรวบรวมข้อมูลไว้อย่างเป็นระบบแม้จะไม่ได้ก้าวไปถึงขั้นเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างละเอียดก็ตาม แต่งานข้อมูลในเชิงวิเคราะห์ เหล่านี้ ประกอบกับข้อมูลที่มีการรวบรวมไว้ในหลายลักษณะ และเผยแพร่อย่างกว้างขวาง น่าจะเป็นประโยชน์กับการสร้าง “ความจริง” อีกรูปแบบหนึ่งได้

4. องค์กรเอกชน

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับความสนใจจากองค์กรเอกชนเป็นจำนวนมาก ทั้งองค์กรที่ทำงานด้านสิทธิมนุษยชนทั้งสิทธิมนุษยชนในภาพรวมโดยเฉพาะสิทธิทางการเมือง สิทธิพลเมือง

อย่าง องค์กรเฝ้าระวังสิทธิมนุษยชน (Human Rights Watch) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (Asian Human Rights Commission) องค์กรนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International) กรรมการนักกฎหมายระหว่างประเทศ (International Commission of Jurists) และสิทธิของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบบางกลุ่ม เช่น องค์กรด้านเด็ก ด้านสตรี และกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มทำงานด้านสันติภาพ เช่น คณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ และองค์กรอื่นๆ ที่ทำงานด้านการพัฒนา เช่น สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันองค์กรชุมชน เป็นต้น ในรายงานฉบับนี้ จะเน้นงานที่มีลักษณะค้นหาข้อเท็จจริงโดยบางองค์กรมานำเสนอ

4.1 องค์กรเฝ้าระวังสิทธิมนุษยชน (Human Rights Watch - HRW)

HRW เป็นองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมีสำนักงานใหญ่ที่ นิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการทำงานในต่างประเทศทั่วโลก โดยเน้นพนักงานเฝ้าระวังด้านสิทธิทางการเมือง สิทธิพลเมือง ด้วยการทำงานผลักดัน รณรงค์ (Advocacy-campaign) ในกรณีที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนรุนแรง โดยใช้การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจัดทำเป็นรายงานเผยแพร่ต่อประชาคมโลก การออกแถลงการณ์เรียกร้องต่อรัฐบาล การให้สัมภาษณ์และแถลงข่าว เป็นเครื่องมือสำคัญ

ในกรณีสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ HRW มีเจ้าหน้าที่ในประเทศไทย ทำหน้าที่ติดตามข่าวและลงพื้นที่ค้นหาข้อมูล/ข้อเท็จจริงในพื้นที่ โดยมีทั้งเครือข่าย/บุคคลในพื้นที่ช่วยเสาะแสวงหาข้อมูลด้วย อาจกล่าวได้ว่า HRW อาจจะเป็นองค์กรสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศองค์กรเดียวที่มีเจ้าหน้าที่ประจำ และมีเครือข่ายกว้างขวาง สามารถเข้าถึงข้อมูลได้หลายส่วน และมีการติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่องและใกล้ชิดตลอดมา

รายงานเรื่อง “It was like suddenly my son no longer existed : Enforced Disappearances in Thailand’s Southern border provinces”³⁶ (เอกสารแนบ 7) หรือ “เหมือนดั่งว่าลูกชายฉันจากไปแล้ว การบังคับให้สูญหายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย” ที่เผยแพร่เมื่อ มีนาคม 2550 น่าจะเป็นรายงานชิ้นแรกๆ ในจำนวนน้อยมากที่เสนอผลการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกรณีคนหายในสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รายงานฉบับนี้ นอกจากเสนอและวิเคราะห์ภาพรวมสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ยังเสนอกรณีสูญหายของชาวไทย-มลายู จำนวน 20 กรณี ที่มีการศึกษาข้อมูลด้วยการลงพื้นที่ สัมภาษณ์พยานบุคคล ครอบครัวของผู้สูญหาย และผู้เกี่ยวข้อง 1 ในจำนวน 20 กรณี ที่มีการค้นหาข้อเท็จจริง นั้น ได้มีการค้นพบศพของผู้สูญหายแล้ว ส่วนกรณีของนาย สมชาย นิละไพจิตร ซึ่งถูกทำให้หายตัวไป (อุ้มหาย) ตั้งแต่เดือน มีนาคม 2547 และมีการเสนอข้อมูลและการวิเคราะห์บางส่วนไว้ในรายงานฉบับนี้ มีการรายงานโดยหลายแหล่ง และมีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง

³⁶ Human Rights Watch, “it was like my son no longer existed” Enforced disappearances in Thailand’s Southern Border Provinces”, Volume 19. No.5 (C), March 2007.

ลักษณะการรายงานที่ quote คำสัมภาษณ์ของครอบครัวผู้สูญหาย/บุคคลใกล้ชิด เปิดโอกาสให้คนเหล่านั้น ได้พื้นที่ (space) ในการบอกกล่าวการหายของบุคคลในครอบครัว เรียกร้องความรับผิดชอบจากรัฐ และผู้กระทำที่ดูเหมือนจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ/หรือเจ้าหน้าที่รัฐมีส่วนรู้เห็น ทำให้การหายในความเงียบที่ไม่มี การรับรู้ในหมู่นักกว้างขวางขึ้น และอาจทำให้มีการแจ้งกรณีการสูญหายที่น่าจะมีมากกว่า 20 กรณีให้มากขึ้น

4.2 คณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ

“คณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนมิถุนายน 2549 โดยเป็นการรวมตัวกันของปัจเจกชน และองค์กรสิทธิมนุษยชน และองค์กรด้านสันติภาพ โดยมี อังคณา นีละไพจิตร เป็นประธานมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) ส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรม โดยเฉพาะเรื่องคนหาย 2) ส่งเสริมการปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องสงสัยจากการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง เช่น พระราชกำหนดฯ สถานการณ์ภาวะฉุกเฉิน 3) ส่งเสริมให้กระบวนการยุติธรรมยึดถือหลักนิติธรรมและส่งเสริมพัฒนา ให้ได้มาตรฐานตามหลักการการดำเนินคดีอย่างเป็นธรรม”³⁷

คณะทำงานยุติธรรมฯ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความพยายามติดตามการสอบสวน/สืบสวน และการค้นหาค้นหาตัว นายสมชาย นีละไพจิตร มีส่วนในการทำให้มีการก่อตั้งองค์กรขึ้นอย่างเป็นทางการ มีการทำงานอย่างเป็นระบบและก้าวข้ามความต้องการที่จะเรียกร้องความยุติธรรมในกรณีใดกรณีหนึ่ง ไปสู่การทำงาน ผลักดันให้เกิดความยุติธรรมแก่คนที่ต้องเผชิญกับความไม่ยุติธรรมของคนในสังคมอีกมาก โดยมีการดำเนินกิจกรรมทั้งในเชิงรณรงค์และการติดตามคดีต่างๆ รวมถึงการรวบรวมข้อมูลเพื่อฟ้องคดี ทั้งที่เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลและการละเมิดสิทธิมนุษยชนแบบที่เป็นระบบและรุนแรง ในหลายกรณี ได้มีการรวบรวมข้อมูล และข้อเท็จจริงอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะกรณีของนายสมชาย นีละไพจิตร กรณีตากใบ มีการนำเสนอ “ข้อเท็จจริงเบื้องต้นกรณีตากใบในกระบวนการยุติธรรม” และ “ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีไล่สวนการตาย” เป็นต้น

มีความเชื่อว่า การหายตัวไปของนายสมชาย นีละไพจิตร มีความเชื่อมโยงกับสถานการณ์ความไม่สงบและการจับกุมคนบางกลุ่ม/บางคนในสามจังหวัดภาคใต้ และเนื่องจากคดีนี้ ได้รับความสนใจและการผลักดัน ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะจากองค์การสหประชาชาติ ที่เคยกำหนดให้การหายตัวไปของนาย สมชาย นีละไพจิตรอยู่ในวาระของการประชุมที่เจนีวา จึงมีการค้นหาข้อเท็จจริงโดยหลายฝ่าย และมีการนำข้อมูลออกมาเปิดเผยอยู่บ่อยครั้ง และเนื่องจากแรงผลักดันนี้เอง ที่ทำให้รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงกรณีการหายตัวไปของ นายสมชาย นีละไพจิตร เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2547 โดยมี พล.ต.ท.สมบัติ อมรวิวัฒน์ เป็นประธาน ซึ่งต่อมามีคำสั่งแต่งตั้ง

³⁷ ดูเอกสารของคณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ ซึ่งในหมายเหตุท้ายเอกสาร จะมีการแนะนำองค์กรอยู่ด้วย

อนุกรรมการ ขึ้นอีก 3 ชุด โดยทั้งหมดนี้ มีประธานเป็นเจ้าหน้าที่จากภาครัฐทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการเปิดเผยผลการสอบสวนข้อเท็จจริง และยังไม่ได้ข้อสรุปอย่างเป็นทางการว่า “นายสมชายหายไปไหน” แต่ก็นับว่าคดีนี้ เป็นคดีที่มีการหาข้อเท็จจริงมากที่สุด และเป็นคดีการหายตัวไปของปัจเจกที่ภาครัฐได้ตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงขึ้น แม้ว่าการอุ้มฆ่า/อุ้มหายที่เกิดกับนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย จะมียุทธศาสตร์ที่ทั้งไม่มีความลับหน้า (ในกรณีที่มีการสอบสวน) และไม่มีความพยายามจะดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงเลย

สำหรับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น คณะทำงานยุติธรรมฯ มี คณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ – ภาคใต้ โดยเฉพาะ โดยมีที่ทำการที่ สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย จ.ยะลา และมีการทำงานกับกลุ่มเยาวชนมุสลิมอย่างต่อเนื่อง ตัวประธานเอง คือ คุณ อังคณา นีละไพจิตร ได้ติดตามข้อมูลละเหตุการณ์ต่างๆในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอในหลายฐานะ และถือว่าเป็นคนที่เข้าถึงข้อมูลจากหลายด้าน มีการนำข้อมูล/ข้อเท็จจริงมาเสนอต่อสาธารณะเป็นระยะๆ ด้วยการจัดสัมมนาและออกข่าว/แถลงข่าวอย่างสม่ำเสมอ ที่สำคัญคือคณะทำงานยุติธรรมฯ ทำงานร่วมกับอีกหลายองค์กร จึงสามารถตรวจสอบข้อมูล/ข้อเท็จจริงและมีช่องทางนำมาเผยแพร่หลายช่องทางด้วยกัน โดยเฉพาะทางอิเล็กทรอนิกส์

เนื่องจากงานของคณะทำงานยุติธรรมฯ มุ่งไปที่กระบวนการยุติธรรมโดยหลักนิติธรรม (fair trial) ข้อมูลที่รวบรวมส่วนใหญ่จึงเป็นข้อมูลคดี/กรณีต่างๆที่อาจเป็นประโยชน์กับการพิจารณาคดีในกระบวนการยุติธรรมหรือนำไปสู่กระบวนการยุติธรรมได้ คณะผู้วิจัยไม่ได้มีโอกาสเห็นข้อเท็จจริงที่รวบรวมโดยคณะทำงานยุติธรรมฯ (นอกจากที่เผยแพร่ทั่วไป) ด้วยเหตุผลหนึ่งที่ว่า “อาจทำให้เสียรูปคดี” อย่างไรก็ตาม การไม่ได้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลของผู้วิจัยเป็นข้อจำกัดที่อาจเกิดจากการที่ไม่สามารถสื่อสารให้เข้าใจวัตถุประสงค์ของงานชิ้นนี้ด้วย

4.3 กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย (Asian Human Rights Commission – AHRC)

AHRC หรือกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย เป็นองค์กรเอกชนสิทธิมนุษยชนระดับภูมิภาคมีสำนักงานที่ฮ่องกง ติดตามสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆทั่วเอเชีย โดยเน้นสิทธิตามที่ระบุไว้ในบทบัญญัติข้อที่ 2 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง ด้วยวิธีการและเครื่องมือต่างๆ ที่สำคัญ คือการออกรายงานที่มีการค้นคว้า การออก Urgent Appeals เพื่อผลักดันให้มีการตรวจสอบและดำเนินการ (โดยเฉพาะภาครัฐและองค์กรอิสระ) ในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีการทำข้อมูลให้ทันสมัย มีการรณรงค์ด้วยการเข้าชื่อร่วมกัน (petition) และวิธีการอื่นๆ

ความพยายามของ AHRC ประการหนึ่งคือการอบรม/ให้ความรู้กับเครือข่ายในพื้นที่แต่ละประเทศ คอยสอดส่อง/ตรวจสอบกรณีละเมิดสิทธิมนุษยชน กรณีการทรมาน การสูญหาย ฯลฯ และเก็บรวบรวม

ข้อมูล/ข้อเท็จจริงให้กับ AHRC เพื่อดำเนินการด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง แต่วิธีการที่ใช้เป็นประจำและมีการกระจายข่าวกว้างขวาง มีผลในเชิงผลักดันค่อนข้างสูงทั้งในระดับชาติ ภูมิภาคและระหว่างประเทศ คือ Urgent Appeals

ในกรณีสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ AHRC ซึ่งมีเจ้าหน้าที่คนไทยประจำในประเทศไทย ได้ติดตามตรวจสอบสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง ทั้งในนามขององค์กรเอง และร่วมมือกับองค์กรเอกชนอื่นๆ และองค์กรอิสระ รวบรวมทั้งข้อมูลที่ปรากฏเป็นข่าว ข้อมูลจากภาครัฐ และการตรวจสอบ/ค้นหาข้อเท็จจริงในพื้นที่ และมีการนำเสนอตั้งแต่ปี 2547 ถึงกลางปี 2550 กว่า 400 ครั้ง ในหลายกรณีที่มีการค้นหาข้อเท็จจริง ได้มีการนำขึ้นสู่สหประชาชาติ เช่นการนำกรณีผู้สูญหาย 18 คน จากพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไปสู่การพิจารณาของ คณะทำงานสหประชาชาติว่าด้วยการบังคับให้บุคคลสูญหาย (The UN Working Group on Enforced and Involuntary Disappearances) ซึ่ง AHRC ร่วมกับคณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพ รวบรวมข้อมูล /หลักฐานได้ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการค้นหาข้อเท็จจริงเชิงลึกไม่ว่าจะเป็นเรื่องผู้สูญหาย การเสียชีวิต ฯลฯ และจัดทำเป็นรายงานเผยแพร่โดยเฉพาะ ในเรื่องอื่นๆ หากจะมี ก็น่าจะเป็นกรณีการหายตัวของนาย สมชาย นีละไพจิตร ซึ่ง AHRC ยังเกาะติด (เหมือนอีกหลายๆกรณี) อย่างต่อเนื่อง และที่น่าสนใจคือ การที่ AHRC เชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเข้ากับสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ซึ่งเป็นการมองปัญหาที่ในเชิงเหตุการณ์และในเชิงโครงสร้างไปด้วยกัน

แม้งานและวิธีการที่ AHRC ดำเนินการและใช้อยู่ จะไม่จำเป็นต้องอาศัยการค้นหาข้อเท็จจริงอย่างละเอียด แต่ก็ต้องใช้และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนจะนำไปใช้ในการณรงค์หรือสร้างแรงกดดันรัฐบาลและชุมชนระหว่างประเทศ ดังนั้นงานค้นหาข้อมูลที่ถูกต้องในขั้นต้นและมีการติดตามแบบเกาะติดจึงน่าจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการค้นหาข้อเท็จจริงในระดับต่อไป

องค์กรเอกชน ที่เข้าไปดำเนินกิจกรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และที่มีการติดตามสถานการณ์และเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีหลากหลาย และต่างครอบครองข้อมูลที่จะใช้เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายการทำงานของแต่ละองค์กร เช่น คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อความยุติธรรมและสันติ มูลนิธิกมลคีมทอง องค์กรนิรโทษกรรมสากล ประเทศไทย ชมรมนักกฎหมายมุสลิมไทย เครือข่ายผู้หญิงเพื่อสันติภาพ มูลนิธิผู้หญิง จะเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ และใช้ในการทำงานเยียวยา การทำงานด้านสันติวิธี และกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันเพื่อบรรเทาปัญหาในจังหวัดชายแดนใต้ นอกจากนั้น ยังมีองค์กรเอกชนด้านการพัฒนา เช่น สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา และองค์กรที่ทำงานด้านสุขภาพที่เข้าไปดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ ต่างก็มีข้อมูลและข้อเท็จจริงในครอบครอง ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้เข้าถึง

5. สื่อมวลชน/สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ (โดยเฉพาะสื่อภาษาอังกฤษ) ต่างมีการติดตามข่าว เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาตลอด และติดตามใกล้ชิดมากขึ้น ถึงกับส่งทีมข่าวลงไป อยู่ในพื้นที่และการทำรายงานข่าวตลอดเวลา ในหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน และรายสัปดาห์ หรือรายอื่นๆต่างมี ข่าวและบทวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ไม่ขาดระยะ วิทยุโทรทัศน์ มีการเสนอข่าวตลอดเวลาเช่นกัน โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุมีความเสียหายและเสียชีวิต แต่การออกข่าวรายวัน ซึ่งเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น อาจไม่ใช่การค้นหาข้อเท็จจริง หากเป็นการเสนอข่าวที่ได้จากแหล่งข่าว และที่มีหลักฐานในขณะนั้นๆ เพื่อให้ “ไม่ตกข่าว” และลักษณะข่าวโดยทั่วไปในแต่ละสื่อ จะมีลักษณะไม่ต่างกันมากนัก ผู้สื่อข่าวที่หาและ เขียนข่าวส่วนใหญ่เป็นนักข่าวสายทหาร หรือ/และนักข่าวสายอาชญากรรม

สื่อที่มีการค้นหาข้อเท็จจริงมากที่สุดน่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ กับมีการรวบรวมข้อมูลไว้อย่างเป็น ระบบ ในสื่อ on line ส่วนใหญ่จะมี column เกี่ยวกับสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นหนังสือพิมพ์ the Nation จะมีการรวบรวมบทความ/ข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบที่ชื่อว่า Southern Violence (ซึ่ง รวบรวมบทความเกี่ยวกับสถานการณ์และเหตุการณ์ตั้งแต่ปี 2545 (2002)) ผู้จัดการออนไลน์ มติชน ไทยรัฐ ข่าวสด ฯลฯ หนังสือพิมพ์บนเว็บอย่างประชาไทออนไลน์ มีการลงข่าว บทความ และข้อมูลทุกวัน เช่น บทความเชิงเสนอข้อเท็จจริง ในหัวข้อ “ทนายสมชาย” ที่หายไป อะไรก็ยังคง “หายไป” เป็นต้น³⁸ สื่อที่เรียกตัวเองว่าสื่อทางเลือกเพื่อการพัฒนาอย่าง ThaiNGO.org ก็เป็นสื่อออนไลน์อีกแหล่งหนึ่งที่มีทั้งข่าว บทวิเคราะห์และการเสนอข่าวเชิงข้อเท็จจริงอย่างสม่ำเสมอ

แม้จะมีการรายงานข่าวประจำวัน สกู๊ปข่าว ข่าวเชิงสารคดี บทความ ฯลฯ เป็นประจำในหน้า หนังสือพิมพ์ทุกฉบับ โดยแทบไม่มีข้อยกเว้น แต่อาจกล่าวได้ว่า มีเพียงสถาบันข่าวอิศรา ที่ได้รับการอ้างอิง ถึงมากที่สุดแต่ภาครัฐ เมื่อพบว่า ในเว็บไซต์ของหน่วยงานอย่างสภาความมั่นคงแห่งชาติ สำนักงานข่าวกรองแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย ฯลฯ ต่างก็มี link กับเว็บไซต์ของสถาบันข่าวอิศรา ด้วยเหตุที่เป็นการรวมตัวของสื่อที่เสนอข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้โดยเฉพาะ สื่อออนไลน์อีกแห่งหนึ่งที่มีการ เสนองานเขียน/แถลงการและรายงานประเภทอื่นๆอย่างเป็นระบบและเป็นสื่อที่นักวิชาการและองค์กรเอกชน ใช้ค่อนข้างแพร่หลายคือ ประชาไท ในรายงานฉบับนี้ จึงจะเน้นสื่อเพียง 2 แหล่งนี้

³⁸ www.prachatai.com เข้าเมื่อ 9 เมษายน 2550

5.1 สถาบันข่าวอิศรา สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

“หลังเหตุการณ์ปล้นปืนกองพันพัฒนาเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2547 สถานการณ์ภาคใต้ได้ผันแปรไปอย่างน่าตระหนก จำนวนคนบาดเจ็บล้มตายลงเรื่อยๆ ทั้งยังบ่มเพาะความไม่เข้าใจและความรุนแรงให้แพร่ระบาดอย่างรวดเร็ว ภายใต้ความไม่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นกันแน่ สื่อมวลชนก็ตกเป็นเป้าโจมตีด้วยว่าเป็นส่วนหนึ่งของความรุนแรงนั้นด้วย จนกระทั่ง “ศูนย์ข่าวอิศรา” ภายใต้สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ปรากฏตัวขึ้น ...ศูนย์ข่าวอิศราเริ่มเสนอข่าวแรกตั้งแต่วันที่ 29 สิงหาคม 2548”³⁹ การตัดสินใจให้มีศูนย์ข่าวอิศรา มีความชัดเจนเมื่อมีการจัดโครงการศึกษาสภาพปัญหาในเขต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น โดยเชิญบรรณาธิการข่าว หรือหัวหน้าข่าวที่เกี่ยวข้องจากสื่อทุกแขนงร่วมเดินทางไปศึกษาสภาพปัญหาในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส และพบว่า “ข้อมูลที่ได้รับจากทุกฝ่ายในพื้นที่เป็นข้อมูลคนละชุดกับที่เคยได้ยินจากฝ่ายรัฐบาล โดยเฉพาะนายกรัฐมนตรี จึงต่างไม่แน่ใจและไม่มั่นใจว่านโยบายการแก้ปัญหาในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ของรัฐบาลกำลังเดินมา “ถูกทาง” อย่างที่ประกาศ...”⁴⁰

จากโต๊ะข่าวภาคใต้ ทีมงานได้รับการสนับสนุนจากกอส.และมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ พัฒนาขึ้นและก่อตั้ง มูลนิธิสื่อสารสาธารณะ (Pusda) โดยมีที่ทำการที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีการจัดการข่าวด้วยการให้องค์กรข่าวต่างๆส่งนักข่าวมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกองบรรณาธิการโต๊ะข่าวภาคใต้ ร่วมกันทำงานกับนักข่าวในพื้นที่ และสลับเปลี่ยนทีมลงมา ทั้งนี้ ข่าว บทความ รายงาน สารคดี รวมทั้งบทวิพากษ์ที่ได้มาจะถูกรวบรวมนำเสนอผ่านสำนักข่าวออนไลน์ (www.tjanews.org) ให้ทุกองค์กรข่าวสามารถดึงข่าวไปใช้เผยแพร่ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย⁴¹ กับการเชิญนักวิชาการมาวิเคราะห์ให้ความรู้เป็นระยะๆ โดเมนและเว็บไซต์มีชื่อว่า “ศูนย์ข่าวอิศรา” “ศูนย์ข่าวอิศราซึ่งเกาะติดสถานการณ์ตลอดเวลา มีแนวคิดในการสร้างฐานข้อมูลสถานการณ์ชายแดนใต้และได้พัฒนาขึ้นเป็น “ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้” เป็นอีกสาขาหนึ่งของศูนย์ข่าวอิศรา มีเครือข่ายภาคี/ข้อมูลจากหลายแหล่ง ที่สำคัญได้แก่ ฝ่ายวิจัยและบริการชุมชน คณะรัฐศาสตร์ มอ.ปัตตานี ชมรมแพทย์ชนบท เครือข่ายองค์กรครูในจังหวัดชายแดนใต้ และสมาคมนักหนังสือพิมพ์ภาคใต้

การนำเสนอข่าวของศูนย์ข่าวอิศราอาจเหมือนสื่อทั่วไปในแง่ที่อิงอยู่กับสถานการณ์ แต่ดูเหมือนจะมีความพยายามที่จะให้ผู้อ่านได้เข้าใจทั้งการกระทำและความหมายของเหตุการณ์/ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเชื่อว่า จะนำไปสู่ “ความจริง” แนวทางการนำเสนอข่าว คือการให้ความรู้ การอธิบายปรากฏการณ์ การถ่วงดุลข้อมูล และการเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยน ลักษณะการนำเสนอมีหลากหลาย ตั้งแต่การเฝ้าระวังสถานการณ์ เกาะติดเพื่อติดตามความคืบหน้า การนำเสนอความรู้ ให้พื้นที่กับผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่ว่าจะเป็นผู้

³⁹ ภาสกร จำลองราช บรรณาธิการ สยามข่าวสีแดง เรียนรู้โต๊ะข่าวภาคใต้ สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ หน้า 15

⁴⁰ เพิ่งอ้าง หน้า 16 เน้นในหนังสือ

⁴¹ อ้างแล้ว หน้า 21-22

ที่ทำงานในพื้นที่หรือผู้สูญเสียได้สะท้อน การเล่าเรื่องจากพื้นที่ การวิเคราะห์ในบางประเด็นและการจัดเวที
ในวาระต่างๆ⁴²

จนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่าศูนย์ข่าวอิศราเป็นศูนย์ที่เสนอข่าวและรวบรวมข้อมูล/ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ
จังหวัดชายแดนภาคใต้เพียงแหล่งเดียว เว็บไซต์ของศูนย์ข่าวอิศรา มีทั้งสื่อบล็อกและสารคดี มีเวทีวิชาการ ข้อมูล
พื้นฐาน ศูนย์ข้อมูลเก่า รวมถึงห้องเรียนสันติวิธี ห้องสมุดภาพ และมัลติมีเดีย ที่น่าสนใจคือมีการติดตามการ
เสนอข่าวในฝั่งประเทศมาเลเซียภายใต้หัวข้อ “ข้ามฝั่งวัดปรอทสัมพันธ์ไทย-มาเลเซีย”

แม้ศูนย์ข่าวอิศรา (ซึ่งหน้าเว็บไซต์ใช้ชื่อใหม่ว่าสถาบันข่าวอิศรา) จะไม่ได้เสาะแสวงหาข้อเท็จจริง
ในลักษณะที่กรรมการอิสระชุดต่างๆทำ แต่การทำงานในลักษณะที่เรียกได้ว่า Investigative journalism หรือ
การทำข่าวแบบสืบสวนหาข้อเท็จจริง ทำให้สถาบันข่าวอิศราเป็นแหล่งข้อเท็จจริงที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้
และมีการเผยแพร่อย่างมีประสิทธิภาพในรูปแบบต่างๆไม่เฉพาะภาษาไทย แต่มีภาษาถิ่น ภาษาอังกฤษ และ
บางครั้งมีภาษาบาหลีด้วย เมื่อประกอบกับคำยืนยันที่ว่า “สิ่งที่ศูนย์ข่าวอิศรายึดถือเป็นแนวปฏิบัติ...
คือเมื่อได้รับข้อมูลจากฝ่ายใดก็นำมาวิเคราะห์ แยกย่อยในประเด็นต่างๆ สรุปเป็นชุดประเด็นคำถามเพื่อนำไป
เสาะแสวงหาข้อมูลข้อเท็จจริงจากฝ่ายอื่นๆ โดยไม่รีบเร่งนำเสนอก่อนที่จะได้ข้อเท็จจริงอย่างรอบด้าน”⁴³
สถาบันข่าวอิศราจึงน่าจะเป็นแหล่งข้อมูล/ข้อเท็จจริงที่เมื่อนำมาปะติดปะต่อแต่ละเรื่องที่ต้องการเสาะ
แสวงหาเข้าด้วยกัน ก็สามารถค้นหาข้อเท็จจริงกรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้

5.2 ประชาไท

“ประชาไท”เป็นการนำเสนอข่าวออนไลน์ที่มีลักษณะการนำเสนอข่าวและหน้าข่าวใกล้เคียงกับ
สถาบันข่าวอิศรา (แต่อาจไม่เป็นที่ขึ้นชอของภาครัฐ) ในแง่ที่เป็นแหล่งรวมของบทความทางวิชาการ บท
วิเคราะห์ สื่อบล็อก เวทีวิชาการ ฯลฯ แต่ไม่ได้เป็นศูนย์ข่าวเฉพาะด้านเรื่องภาคใต้ หากถือได้ว่ามีการนำเสนอ
ข่าวที่เรียกว่า investigative news เกี่ยวกับภาคใต้สม่ำเสมอ สิ่งที่น่าสนใจจำนวนหนึ่งสามารถหาอ่านได้ในเว็บ
ไซต์ของศูนย์ข่าวอิศรา

ดังที่ได้กล่าวตอนต้น ประชาไท มีความสัมพันธ์กับองค์กรเอกชนอย่างใกล้ชิดและอาจถือว่าเป็นสื่อ
ที่องค์กรเอกชนเข้าถึงมากที่สุด ดังนั้น แดงการณ บทความและการให้สัมภาษณ์ทั้งที่เกี่ยวข้องกับกรณี
จังหวัดชายแดนภาคใต้ และไม่เกี่ยวข้องก็สามารถค้นคว้าได้ในประชาไท ในส่วนที่เกี่ยวกับการค้นหา
ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้นั้น เนื่องจากลักษณะการทำงานของประชาไท ดูเหมือน
มีทั้งเป็นการคัดเลือกข่าวจากหลายแหล่งมาลง และการเขียนข่าวหรือเสนอบทความ/บทวิเคราะห์ทั้งจาก
นักวิชาการและองค์กรเอกชน การค้นหาข้อเท็จจริงจึงอาจไม่ใช่บทบาทและเป้าหมายหลักของประชาไท แต่

⁴² ดูรายละเอียดในสนามข่าวสีแดง อ่างแล้ว

⁴³ อ่างแล้ว หน้า 51

หลายเรื่องที่ประชาชนนำเสนอเป็นทั้งการค้นหาข้อเท็จจริงในตัวเอง และสามารถนำมาปะติดปะต่อเป็นข้อเท็จจริงได้

ยังมีสื่อทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ และสื่อวิทยุโทรทัศน์อีกมากที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ที่อาจนำเสนอการค้นหาข้อเท็จจริงอีกแหล่งหนึ่งก็คือหนังสือฟ้าเดียวกัน ซึ่งนำเสนอข้อเท็จจริงในบางกรณีที่มีความรุนแรงและมีผลกระทบในวงกว้างเช่นกรณีกรือเซะ ดากใบ เป็นต้น การนำเสนอของฟ้าเดียวกัน เป็นการสื่อกับคนจำนวนหนึ่ง พร้อมมุมมองจากหลายฝ่าย แต่ก็มีข้อจำกัดในเรื่องของกลุ่มเป้าหมายซึ่งยังไม่กว้างขวางเหมือนศูนย์ข่าวอิศราหรือประชาไท

นอกจากสื่อออนไลน์ หนังสือพิมพ์รายวัน และสื่ออื่นๆแล้ว ยังมีสิ่งพิมพ์อีกหลายส่วนที่อาจถือได้ว่าให้ข้อเท็จจริง/ข้อมูลไม่ว่าจะเป็นงานวิชาการ งานวิจัยและบทความ มีหนังสือและบทความหลายเล่มที่เขียนโดยผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ (หาอ่านได้ที่เว็บไซต์ของสถาบันข่าวอิศรา) ที่ตีพิมพ์ออกมาและนำเสนอ “ข้อเท็จจริง” อีกด้านหนึ่งและน่าสนใจ เช่น “ปฏิบัติการลับดับไฟใต้” ของ พล.ท.นันทเดช เมฆสวัสดิ์⁴⁴

บทสรุปของส่วนนี้ ผู้วิจัยขอแนะนำงานอีกชิ้นหนึ่งพร้อมข้อสังเกตเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยใช้หนังสือของ พล.ท.นันทเดช เมฆสวัสดิ์ เป็นพื้นฐาน ในคำนำ ผู้เขียนเขียนว่า “ในหนังสือฉบับนี้จะเป็นการเขียนถึงข้อเท็จจริงเป็นหลัก แต่จะเขียนให้หมดคงไม่ได้ เพราะจุดประสงค์ของผู้เขียนต้องการนำเสนอไปในทางสร้างสรรค์ เพื่อให้มีการทบทวนการแก้ไขปัญหาให้ถูกต้อง”⁴⁵ เมื่อประกอบกับคำนำของคุณพิชัย รัตนพล อธิการบดีของสถาบันข่าวอิศราที่เขียนว่าผู้เขียนเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้น “เพราะต้องการจะบอกความจริงบางอย่างกับสังคมและผู้มีอำนาจในบ้านเมือง แต่เนื่องจากการสื่อสารที่จะสะท้อนปัญหาที่ผู้มีอำนาจไม่ชอบในยุคปัจจุบันมีปัญหายุ่ง คุณนันทเดชจึงต้องเลือกที่จะเขียนหนังสือบอกเล่าข้อมูลและความคิดเห็นที่ประสบมาด้วยตนเอง จึงเป็นข้อเท็จจริงที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษา”⁴⁶ หนังสือปฏิบัติการลับดับไฟใต้จึงเป็นการเสนอข้อเท็จจริงบางส่วนจากประสบการณ์ในการทำงานของผู้เขียนเอง หนังสือเล่มนี้จึงมีลักษณะเป็น memoir บันทึกความทรงจำซึ่งสะท้อนข้อเท็จจริงบางอย่างที่ผู้เขียนไม่อาจเสนอได้เมื่ออยู่ในตำแหน่ง คุณพิชัยแนะนำว่าหากอ่านคู่กับรายงานของกอส.ก็จะเพิ่มความเข้าใจในทุกมิติ ซึ่งหมายความว่า การอ่านรายงานหรือข้อเขียนใดๆที่เรียกว่า ข้อเท็จจริงนั้น อาจไม่เพียงพอที่จะอ่านเพียงชิ้นเดียว ข้อเท็จจริงจึงขึ้นอยู่กับว่าใครจะเสนอเมื่อไร อย่างไร และเป็นข้อเท็จจริงอะไร

⁴⁴ นันทเดช เมฆสวัสดิ์ พล.ท. ปฏิบัติการลับดับไฟใต้ กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน สิงหาคม 2549

⁴⁵ เพิ่งอ้าง ในคำนำผู้เขียน เน้น โดยผู้เขียนเอง

⁴⁶ อ้างแล้ว คำนำโดย พิชัย รัตนพล

ส่วนที่ 3 ข้อเท็จจริง ความจริง และสถานะของการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงกรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : สรุปและข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเท็จจริง ความจริง และสถานะของการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงกรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในบทความเรื่อง “ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง” : ปัตตานีในรอบกึ่งศตวรรษ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เสนอข้อค้นพบเกี่ยวกับความรุนแรงจัดการความจริงกรณีปัตตานี ว่า “ความจริงเชิงข้อเท็จจริง” (factual truth) ในความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีและรัฐบาลที่กรุงเทพฯ ...ยังเป็นปัญหาที่ไม่ลงตัว (problematic) ในสภาพนี้ สังคมการเมืองแต่ละภาคส่วนล้วนพยายามผลิต “ความจริง” ของตนเองออกมาผ่านสถาบันผลิต “ความจริง” ที่ต่างกัน ...ยิ่งกว่านั้นแบบวิธีที่ “ความจริง” เกี่ยวกับความรุนแรงในกรณีทั้ง 4 ถูกจัดการในสังคมไทย คือ “วิธีที่สังคมไทยบอกความจริง” ...เป็นวิธีที่ “บอก” บางส่วนและในการ “บอก” นั้นเองก็ “บัง” บางสิ่งเอาไว้ด้วย ในแง่แบบวิธีการจัดการ “ความจริง” เกี่ยวกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น คือการนำ “ความจริง” เหล่านั้นไป “ซ่อน” อยู่เบื้องหลังสิ่งอื่นๆ ขณะที่เผยบางอย่าง จนความแน่นอนของ “ความจริง” เกี่ยวกับความรุนแรงเหล่านั้นเลือนลางลง”⁴⁷

หากพิจารณาจากข้อค้นพบจากงานวิจัยที่อ้างถึงจะเห็นว่า “ความจริง” และ “ข้อเท็จจริง” นั้นแตกต่างกัน โดยทั่วไปมีความเชื่อว่า สิ่งที่เรียกว่า “ความจริง” มีความเป็นสากลและไม่เปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่ได้รับการพิสูจน์ในเชิงเหตุผลหรือประจักษ์แล้วว่าเป็นจริง ไม่อาจเป็นอย่างอื่นได้ ส่วน “ข้อเท็จจริง” อาจเป็นสิ่งที่ปรากฏและเป็นอยู่จริง “เท่าที่ปรากฏ” หรือถูกวินิจฉัยอย่างรอบคอบเป็นระบบน่าเชื่อถือ สิ่งนี้เรียกว่า “ข้อเท็จจริง” อาจเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยและหลักฐานที่มีอยู่ในขณะนั้น “ความจริงเชิงข้อเท็จจริง” จึงอยู่ในภาวะเดียวกับ “ข้อเท็จจริง” คือขึ้นอยู่กับวิธีการจัดการและใครเป็นผู้จัดการ หาก “ในยามสงคราม “ความจริง” บาดเจ็บเสียหายก่อนผู้ใด”⁴⁸ ดูเหมือนว่า ในสถานการณ์ความรุนแรง/ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ “ข้อเท็จจริง” จะเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ “เสียหายและบาดเจ็บ” จนทำให้ผู้ติดตามเหตุการณ์ไม่อาจวินิจฉัยได้ว่ามี “ความจริง” อยู่ที่ใดใน “ข้อเท็จจริง” ที่มีการนำเสนอ

⁴⁷ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง” : ปัตตานีในรอบกึ่งศตวรรษ ใน เพิ่มข้อมูล วาระทางสังคมกรณี 3 จังหวัดภาคใต้ ผลิตและเผยแพร่โดย ศูนย์ข่าวสันติภาพ และคณะทำงานวาระทางสังคม หน้า 10-11

⁴⁸ เพิ่งอ้าง หน้า 2

ถึงแม้ว่างานวิจัยชิ้นนี้ จะไม่มีวัตถุประสงค์ที่จะก้าวล่วงไปถึงการตัดสิน (make judgement) หรือตรวจสอบยืนยันความถูกต้อง (validate) ของผลการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริง และโดยตัวงานวิจัยเองไม่ได้เป็นการค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่เมื่อศึกษารายงานการตรวจสอบ/ไต่สวน/ค้นหา/นำเสนอ “ข้อเท็จจริง” ไม่ว่าจะป็นภาครัฐ กรรมการอิสระ/องค์กรอิสระ สถาบันวิชาการ/วิชาชีพ องค์กรเอกชน และ สื่อมวลชนแล้ว พบว่าแม้จะมี “ข้อเท็จจริง” จากหลายแหล่งซึ่งทำให้ผู้ใช้ข้อมูล/ข้อเท็จจริง มีโอกาสตรวจสอบได้ระดับหนึ่ง แต่มีข้อน่าห่วงกังวลหลายประการ โดยเฉพาะหากพิจารณาจากหลักการและแนวคิดพื้นฐานในการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริง (Fact findings)⁴⁹ คือ

1. การค้นหาข้อเท็จจริงต้องทำอย่างรอบคอบถี่ถ้วน (thorough) ถูกต้อง (accurate) และเป็นกลาง (impartial) ซึ่งหมายความว่าข้อมูลที่ได้และนำมาใช้ต้องเชื่อถือได้ ผลการค้นหาข้อเท็จจริงจะต้องได้รับการยอมรับเมื่อมีการเผยแพร่ หากพิจารณาการค้นหาข้อเท็จจริง ที่เข้าข่ายการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงที่ชี้ไว้ตอนต้นนั้น อาจกล่าวได้ว่า มีการค้นหาข้อเท็จจริงเพียงไม่กี่ครั้งในกรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เห็นจริงๆ ก็คงมีเพียงการค้นหาข้อเท็จจริงกรณีความรุนแรงที่กรือเซะ และ ดากาโบ ซึ่งทั้งสองกรณีแม้ว่าคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้น จะยืนยันความเป็นอิสระซึ่งหมายถึงความเป็นกลางด้วย แต่หากพิจารณารายงานอย่างละเอียดอาจพบความไม่ลงตัว ตั้งแต่องค์ประกอบของกรรมการ (ซึ่งในกรณีของกรือเซะเป็นอดีตข้าราชการและข้าราชการเกือบทั้งหมด) ระยะเวลาการรวบรวมข้อมูล และผลสรุป (ซึ่งในกรณีรายงานกรือเซะนั้น กรรมการไม่ได้มีความเห็นสอดคล้องกัน นอกจากนั้นผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ยังเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ “ข้อเท็จจริง” ในรายงานฉบับนี้จึงมีอาการ “บาดเจ็บ”) อันทำให้ความน่าเชื่อถือของรายงานลดลง และยังเป็นต้องมีการถ่วงดุลกับรายงานชิ้นอื่นๆ ที่ให้ข้อเท็จจริงแตกต่างกัน

2. การค้นหาข้อเท็จจริงต้องมีประเด็นที่ชัดเจนและมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน มีความจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตของการสอบสวนและในการกำหนดกฎเกณฑ์ในการตัดสินความน่าเชื่อถือของข้อมูล ในขณะเดียวกัน ก็ต้องมีความยืดหยุ่นเพื่อให้การค้นหาข้อเท็จจริงซุกซนและพลิกความจริงขึ้นมาได้ ความยากลำบากในการค้นหาข้อเท็จจริงกรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือมีทั้งความรุนแรงรายวันที่สร้างความเสียหายใหญ่หลวง จากการศึกษาสรุปเหตุการณ์ของศูนย์เฝ้าระวังฯ พบว่านับแต่เดือนมกราคม 2547 จนถึง 31 กรกฎาคม 2550 มีเหตุการณ์โจมตีกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ 4152 ครั้ง ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตถึง 2463 คน ในจำนวนนี้ เป็นประชาชนธรรมดาถึง 2196 คน⁵⁰ ในจำนวนความรุนแรงเกือบหกพันครั้งนั้น มีเพียงความรุนแรง 2 ครั้งซึ่งมีคนไทยเสียชีวิตจำนวนมาก ที่มีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง ทั้งนี้ด้วยแรงกดดันจากทั้งภายในและนอกประเทศ แต่ก็มีอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ สามารถกำหนดขอบเขตการค้นหา

⁴⁹ D.J.Ravindran, Training on Fact-Finding and Documentation of Human Rights Violations : A Trainer's Manual, Forum Asia. Bangkok, 1996, pp.10-11.

⁵⁰ ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้ อ้างใน Human Rights Watch, No One is Safe : Insurgent Attacks on Civilians in Thailand's Southern Border Provinces, August 2007, และจากการวิเคราะห์ของ HRW เอง หน้า 47

ข้อเท็จจริงได้ โดยเฉพาะเมื่อปรากฏแก่สายตาว่าฝ่ายรัฐเป็นผู้ใช้ความรุนแรง แต่ในเหตุการณ์อื่นนั้น นอกจากไม่สามารถระบุผู้กระทำผิด (ในกรณีที่มีการสอบสวน) แล้ว ยังกำหนดหลักเกณฑ์ในการค้นหาข้อเท็จจริงได้ยากยิ่ง ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ก่อความเสียหายร้ายแรงทั้งชีวิตและทรัพย์สิน จึงแทบไม่มีการทำให้ข้อเท็จจริงใดๆปรากฏ นอกจากข้อเท็จจริงในเชิงสถิติและข่าวที่มีการรวบรวมโดยศูนย์หลายๆ ศูนย์ รวมถึงสถาบันข่าวอิสรา แม้ว่า ในหลายกรณี เช่นการสูญหายของบุคคลที่มีการร้องเรียน การฝังศพหมู่โดยไม่มีการชันสูตรและศพนิรนาม การยิงถล่มครอบครัว นายสุเต็ง อาแวเบือซา เมื่อ 16 พฤศจิกายน 2548 ที่หมู่บ้านกะทอง ตำบลบางอ อำเภอระแงะ จ.นราธิวาส ที่ทำให้มีผู้เสียชีวิตทั้งครอบครัวจำนวน 9 คน รวมเด็กทารกอายุ 9 เดือน ก็กลายเป็นเพียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นข่าวแล้ว และจบลงแล้ว

3. ผู้ค้นหาข้อเท็จจริงต้องเปิดใจกว้างในขณะที่พิจารณาหลักฐานทั้งหลายจากทุกฝ่าย รายงานผลการค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดจากผู้ค้นหาข้อเท็จจริงที่ไม่เปิดกว้าง ไม่อาจเป็นรายงานที่มีน้ำหนักและอาจเป็นอันตรายต่อพยานหรือผู้ให้ข้อมูลได้ เป็นที่น่าสังเกตว่า การแต่งตั้งกรรมการอิสระสอบสวนข้อเท็จจริงในสามกรณี คือ กรณีการหายตัวของนายสมชาย นีละไพจิตร (มีนายตำรวจเป็นประธานทั้งที่เชื่อว่าผู้ที่ทำให้นายสมชายหายตัวไปคือคนในเครื่องแบบ) กรณีตากใบก็มีอดีตผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา (อดีตข้าราชการ) กรณีกรือเซะ มีประธานเป็นอดีตข้าราชการและกรรมการที่ในอดีตปฏิบัติงานหน่วยงานความมั่นคงมหาดไทย และ ส่วนราชการอื่นๆ ความเชื่อมั่นในความเปิดกว้างอาจไม่เต็มร้อย และการรับฟังข้อเท็จจริง แม้จะฟังจากทุกฝ่ายแต่ก็ไม่เท่าเทียมกัน รายงานจึงถูกตั้งคำถามจนถึงบัดนี้ และประชาชน โดยทั่วไปก็ไม่มีโอกาสเข้าถึงมากนัก

4. ต้องระลึกละเอียดสมอบว่าผู้ที่สำคัญที่สุดในการค้นหาข้อเท็จจริงคือผู้เสียหาย ดังนั้น จึงต้องคำนึงถึงความปลอดภัยและสวัสดิการของผู้เสียหาย/ผู้ได้รับผลกระทบและผู้ให้ข้อมูล การเผยแพร่รายงานจึงต้องมั่นใจว่าจะไม่เกิดผลร้ายกับคนเหล่านั้น แม้ว่าหนึ่งในวัตถุประสงค์ของการค้นหาข้อเท็จจริงของคณะกรรมการอิสระทั้ง 2 ชุด คือการหามาตรการเยียวยาผู้เสียหาย แต่กรรมการยังต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์หลักที่ใหญ่กว่านั้น คือการแก้/จัดการปัญหาความไม่สงบ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่กว้างมากเมื่อเทียบกับข้อจำกัดต่างๆของการค้นหาข้อเท็จจริง เขี่ยความรุนแรงและผู้เสียหายและครอบครัวของผู้เสียหายจึงไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายหลัก หรือผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการค้นหาข้อเท็จจริงที่ผ่านมา หากจะมีรายงานที่เน้นการเปิดเผยข้อเท็จจริงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้เสียหาย เช่นรายงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แต่ดูเหมือนรัฐบาลให้ความสำคัญน้อยมากและไม่ได้มีการเผยแพร่ในวงกว้าง นอกจากนั้น หากรายงานฉบับนี้ ได้รับการเผยแพร่ การเปิดเผยชื่อ/หน้าตาผู้เสียหาย อาจไม่เป็นหลักประกันความปลอดภัยสำหรับคนเหล่านั้นเลย

5. ต้องเข้าใจความทุกข์และความสูญเสียของผู้เสียหายหรือ/และผู้อยู่ข้างหลัง ในขณะที่รวบรวมข้อมูลต้องระวังไม่ให้คนเหล่านั้นกลายเป็นเหยื่อซ้ำสอง หลักการค้นหาข้อเท็จจริงข้อนี้เหมือนเหรียญสองด้าน เพราะการไม่ได้เข้าถึงผู้เสียหายหรือผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ โอกาสที่จะได้ข้อเท็จจริงก็มีไม่มากนัก แต่เมื่อต้องสัมภาษณ์บุคคล ก็เสี่ยงยากที่จะไปสะกิดความรู้สึกและความทรงจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้ค้นหาข้อเท็จจริงจึงต้องมีความละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามผู้ทำวิจัยไม่อาจพิจารณาในส่วนนี้ได้

6. ผู้ค้นหาข้อเท็จจริงต้องไม่ลืมว่ากระบวนการค้นหาข้อมูล/ข้อเท็จจริงเป็นกระบวนการที่ต้องแทรกแซง (intrude) เข้าไปในชีวิตของคนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบางคนอาจสนใจและพอใจที่จะเปิดเผยปัญหาของตนเอง แต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกคนจะคิดแบบเดียวกัน การหาแหล่งข้อมูลและการค้นหา/ดึงข้อมูลจากผู้ครอบครองข้อมูล จำเป็นต้องอาศัยความสมัครใจ การสร้างความไว้วางใจจึงมีความสำคัญยิ่ง อย่างไรก็ตาม การสอบสวนข้อเท็จจริงที่ได้ทำไปแล้วในบางกรณีนั้น ต้องกระทำในเวลาจำกัด ดังนั้น การสร้างความไว้วางใจ จึงอาจไม่ใช่ประเด็นที่ผู้ค้นหาข้อเท็จจริงให้ความสำคัญมากนัก เพราะที่สำคัญกว่า คือทำอย่างไรจะได้ข้อมูลให้มากที่สุดในเวลาอันจำกัดและในสถานการณ์ที่ถึงอย่างไรก็ไม่อาจตรวจสอบความถูกต้องของข้อเท็จจริงได้อยู่ดี

ข้อจำกัดของการค้นหาข้อเท็จจริงกรณีความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอยู่มาก แต่มิได้หมายความว่า จะทำไม่ได้ ดังได้ชี้ให้เห็นแล้ว เท่าที่ผ่านมา ยังไม่มีเจตนารมณ์ทางการเมืองจากภาครัฐเพียงพอที่จะค้นหาข้อเท็จจริง อย่างน้อยในหลายกรณีที่มีผู้ร้องเรียนและในเหตุการณ์ที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงจนทำให้ความเชื่อมั่นในรัฐและความสัมพันธ์ที่เป็นปัญหาอยู่แล้ว ขาดหายไป

ผลสรุปจากงานวิจัยชิ้นนี้ก็คือ เท่าที่ผ่านมา ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการค้นหาข้อเท็จจริงน้อยมาก และข้อเท็จจริงที่มีการค้นหาและนำมาเผยแพร่ ก็เป็นข้อเท็จจริงที่อาจ “บาดเจ็บ” เป็นข้อเท็จจริงที่ “เขียนไม่หมด” และเป็นข้อเท็จจริงที่ผู้อ่านต้องอาศัยการ “ปะติดปะต่อ” ร้อยเรียงเองจึงจะได้ภาพที่มีความชัดเจนและสมบูรณ์ขึ้น แต่ปัญหาที่น่าเป็นห่วงไปกว่านั้น คือแม้มีฐานข้อมูลจากหลายแหล่ง และมีหลายกรณีที่ต้องค้นหาข้อเท็จจริงเพื่อให้เกิดความกระจ่างและสร้างความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย แต่กลับไม่มีการริเริ่มใดๆจากภาครัฐ

นอกจากนั้น ในข้อมูลสถิติและการค้นหาข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในปัจจุบันใส่ใจกับปัญหาการสูญหายน้อยมาก มีเพียง HRW และคณะทำงานยุติธรรมเพื่อสันติภาพที่มีการค้นหาข้อเท็จจริง แต่อาจมีอีกนับร้อยกรณีการบังคับสูญหาย ที่ครอบครัวรอคอยความกระจ่าง การละเมิดสิทธิมนุษยชนในกรณีการสูญหายที่รุนแรงคือการทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจและเป็นการทรมานที่ครอบครัวผู้สูญหายไม่อาจทำได้และมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อครอบครัวผู้สูญหาย

การรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบและสามารถเข้าถึงได้ ในกรณีของสถาบันข่าวอิศราและศูนย์เฝ้าระวัง รวมถึงองค์กรอื่นๆ แต่เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการรวบรวมข้อมูลและการใช้ประโยชน์ในของข้อมูลมีความแตกต่างกัน จึงยังจำเป็นต้องวางระบบเพื่อให้การตรวจสอบและเชื่อมโยงข้อมูลทำได้ง่ายขึ้น

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันในช่วงกว่า 3 ปีที่ผ่านมา ความจริงและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ และความรุนแรงที่เกิดขึ้น มักขึ้นอยู่กับการจัดการ ใครจัดการ เพื่อวัตถุประสงค์อะไร หากการหาและให้ข้อเท็จจริงเป็นไปเพื่อการปกป้องสิทธิมนุษยชนและสร้างความเป็นธรรมให้กับผู้เสียหาย/สูญหาย และผู้เกี่ยวข้อง ข้อเท็จจริงอาจบาดเจ็บน้อยลงและได้รับการเปิดเผยมากขึ้น

3.2 ข้อเสนอแนะ

เพื่อลดช่องว่างและข้อห่วงกังวลในส่วนที่เกี่ยวกับการค้นหาข้อเท็จจริงในกรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ลักษณะเฉพาะของความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นรายวัน โดยไม่มีการสอบสวนข้อเท็จจริง มีเพียงข่าวรายวันให้ติดตาม หากจะให้ความสนใจกับการรวบรวมข้อเท็จจริงอย่างแท้จริง อาจต้องมีการให้ความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นแก่ชุมชนและองค์กรที่ปฏิบัติงานในพื้นที่เกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูล/หลักฐาน การเก็บรักษาหลักฐาน โดยมีมาตรฐานใกล้เคียงกัน
2. ให้ความสนใจหรือฟื้นฟูเหตุการณ์รุนแรงที่ในขณะนี้อยู่ในความมืดมน เช่นกรณีฆ่าล้างครอบครัว 9 ศพ และอีกหลายกรณีที่มีการร้องเรียนไปยังหน่วยงานต่างๆ ขึ้นมาตรวจสอบเพื่อทำความจริงให้ปรากฏ และให้การเยียวยาและความเป็นธรรมแก่ผู้อยู่ข้างหลังที่ได้รับผลกระทบ โดยการแต่งตั้งกรรมการค้นหาข้อเท็จจริงที่เป็นกลาง
3. ในกรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งข้อมูลและข้อเท็จจริงเต็มไปด้วยความคลุมเครือ แต่ที่ชัดเจนคือมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นระบบ ดังนั้น จึงควรมีการตั้งคณะกรรมการที่เป็นกลางขึ้นค้นหาข้อเท็จจริงกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นทั้งในเหตุการณ์รายวันและเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว เพราะเท่าที่ผ่านมา มิติสิทธิมนุษยชนมักขาดหายไปจากรายงาน
4. นอกจากนั้น เนื่องจากรัฐไม่เคยค้นหาข้อเท็จจริงในกรณีผู้สูญหายและมีเสียงเรียกร้อง (และเรื่องร้องเรียน) ให้มีการค้นหาข้อเท็จจริงและติดตามผู้สูญหายเหล่านั้น จึงควรมีการติดตามผู้สูญหายและจัดทำรายงานอย่างเป็นระบบโดยใช้ประโยชน์จากความสำเร็จจากและสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐมีอยู่ เช่น สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กับสนับสนุนให้ตรวจสอบกรณีศพนิรนามและการฝังหุ้มโดยไม่มีการชันสูตรศพ รวมทั้งกรณีการจับกุมจำนวนมาก แล้วนำไปฝึกรอบรมตามค่ายทหารต่างๆ ในจังหวัดภาคใต้

5. รัฐควรต้องจัดสรรงบประมาณสนับสนุนศูนย์ต่างๆที่พยายามรวบรวมข้อมูล/ข้อเท็จจริงโดยเฉพาะที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ เพื่อให้มีการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผน
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล และการค้นหาข้อเท็จจริงจะไม่อาจเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพหากไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและชุมชน/ประชาชน การทำให้เห็นว่าข้อเท็จจริงจำเป็นต่อการสร้างความยุติธรรมและการสร้างความรับผิดชอบให้กับผู้กระทำ (ซึ่งในหลายกรณีเป็นภาครัฐ)จึงเป็นสิ่งจำเป็น

บรรณานุกรม

1. D.J.Ravindran”. **Training on Fact-Finding and Documentation of Human Rights Violations : A Trainer’s Manual**, Forum Asia. Bangkok, 1996.
2. Human Rights Watch, **It was like my son no longer existed: Enforced Disappearances in Thailand’s Southern Broder Provinces**, Volume 19. No.5 (C), March 2007.
3. Human Rights Watch, **No One is Safe : Insurgent Attacks on Civilians in Thailand’s Southern Border Provinces**, August 2007
4. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม. รายงานผลการดำเนินงาน “ศูนย์ต้อนรับผู้ร่วมสร้างสันติสุข”, **มปป.**
5. กองบังคับการตำรวจสันติบาล 1. รายงานเหตุการณ์ชุมนุม, **มปป.**
6. กองบัญชาการ. รายงานของศูนย์รักษาความปลอดภัย, **มปป.**
7. คณะอนุกรรมการรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงในภาคใต้ ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. รายงานการรวบรวมข้อมูลกรณีเหตุการณ์รุนแรงที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส , 2548.
8. คณะทำงานวาระเพื่อสังคม สถาบันวิจัยสังคม. เว็บไซต์ www.southwatch.org
9. คณะทำงานวาระทางสังคม แผนงานร่วมศึกษา เสริมสร้างสุขภาวะ กรณี 3 จังหวัดภาคใต้สถาบันวิจัยสังคม เว็บไซต์ <http://www.southwatch.org>. เหนียวหลังแลหน้า ความเปลี่ยนแปลงของชีวิตและชุมชน: มุมมองจากชาวบ้าน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้, **มปป.**
10. เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. สมุดปกเหลือง “ความจริงที่ตากใบ ไร้มนุษยธรรม ความชอบธรรมสิ้นสูญ”, **มปป.**
11. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง” : ปัดตานีในรอบกึ่งศตวรรษ ใน **แฟ้มข้อมูล วาระทางสังคมกรณี 3 จังหวัดภาคใต้. ศูนย์ข่าวสันติภาพ และคณะทำงานวาระทางสังคม, มปป.**
12. นันทเดช เมฆสวัสดิ์ พล.ท., **ปฏิบัติการลับดับไฟใต้**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน, 2549.
13. ผู้อำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์ที่สภ.อ.ตากใบ จังหวัดนราธิวาส และแนวทางการดำเนินการต่อไปของกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุข จังหวัดชายแดนภาคใต้, 2547.
14. พ.ต.อ.สมหมาย พุทธกุล ผกก.สภ.อ.ตากใบ. **สรุปรายงานสถานการณ์การก่อเหตุชุมนุมและก่อการร้าย ณ สภ.อ.ตากใบ, มปป.**

15. ภาควิชาคณิตศาสตร์และวิทยาการคอมพิวเตอร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. **powerpoint presentation**. มปป.
16. ภาสกร จำลองราช บก., **สนามข่าวดีแดง: เรียนรู้ไว้ชะข่าวภาคใต้** สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: **มปป.**
17. รายงานคณะกรรมการอิสระไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะ (ภาคแรก). 26 กรกฎาคม
18. เว็บไซต์วิทยาลัยวันศุกร์ <http://fridaycollege.org/> วันที่ 25 ธันวาคม 2547. รายงานการพิจารณาศึกษา
ของคณะกรรมการการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ วุฒิสภา เรื่อง กรณี
ความรุนแรงที่ตกไปกับปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้,
2547.
19. ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้ เว็บไซต์ www.deepsouthwatch.org . **ฐานข้อมูลงานวิจัย
เหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบ 3 ปี**, 2549.
20. ศูนย์สันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า กรุงเทพฯ; ศิริโรจน์การพิมพ์, 2547.
21. ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. **ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือโครงสร้างความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้:
สถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนใต้ในรอบ 2 ปี (พ.ศ.2547-2548)**. คณะ
รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2549.
22. ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. **การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์และความต่อเนื่องของการเมืองแห่งอัตลักษณ์ใน
ยุทธการแย่งชิงประชาชน : สรุปรูปเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในรอบ
3 ปี**. ศูนย์เฝ้าระวังเชิงองค์ความรู้สถานการณ์ภาคใต้, **มปป.**

ลำดับเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
นับตั้งแต่ พ.ศ. 2547 - 2549
(รวมถึงเหตุระเบิดใน จ.สงขลา ซึ่งเชื่อว่า
อาจโยงใยกับกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้)

เหตุการณ์ระหว่าง พ.ศ. 2547

- 4 มกราคม 2547 ช่วงเวลา 1.30-2.00 น. เกิดเหตุการณ์คนร้ายไม่ทราบจำนวนแน่นอน แต่คาดว่าน่าจะไม่น้อยกว่า 60 คน แต่งกายชุดดำ สวมหมวกไหมพรมสีดำ บุกรุกเข้าไปในกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวง นราธิวาสราชนครินทร์ ที่บ้านปีเหล็ง อ.เจาะไอร้อง จ.นราธิวาส ปล้นปืนไป 413 กระบอก และมีการปะทะกับทหารรักษาการณ์ ทำให้เจ้าหน้าที่ทหารได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิต 4 นาย คือ จ.ส.อ. จำแลง พูลสวัสดิ์, จ.ส.อ.เสนาะ อินทร์สำภา, จ.ส.อ.ประพันธ์ เค็งเพง และจ.ส.ต.สุรินทร์ กาญจนะ (2) (5) (6) (7) (8)
- 4 มกราคม 2547 เกิดเหตุการณ์เผาโรงเรียน 20 แห่ง ใน จ.นราธิวาส และเหตุระเบิดกลางตลาดจังหวัดปัตตานี โดยมีระเบิดทิ้งไว้ที่จักรยานยนต์ รวมทั้งวางเพลิงป้อมตำรวจอีก 2 แห่ง และเผาขบวนรถยนต์เพื่อเบี่ยงเบนความสนใจจากเจ้าหน้าที่ และมีการโปรยเรือใบบก ไซกิ้งไม้ขวางทางไม่ให้เจ้าหน้าที่ส่งกำลังช่วยเหลือกันได้สะดวก ด้าน พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ยืนยันจะแก้ปัญหาภาคใต้แบบถอนรากถอนโคน (2) (7)
- 22-24 มกราคม 2547 ชาย 2 คนใช้มีดยาวฟันคอพระภิกษุอายุ 64 ปี ที่เพิ่งกลับจากการบิณฑบาตรรูปหนึ่ง ที่อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส เหตุการณ์ในทำนองเดียวกันเกิดขึ้นอีกครั้ง 2 วัน ต่อมาใน จ.ยะลา พระภิกษุสามเณร 3 รูป ถูกดักทำร้ายและโดนสังหารเสียชีวิต 2 รูป (3) (6)
- 27 กุมภาพันธ์ 2547 นายสมชาย นีละไพจิตร ได้อภิปรายสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่สถาบันสันติชน กรุงเทพฯ ส่วนหนึ่งได้กล่าววิพากษ์วิจารณ์การทำงานสืบสวนสอบสวนของตำรวจกองปราบในการทรมานผู้ต้องหาที่จับกุมได้ในภาคใต้กรณีปล้นปืนที่ถูกจับกุมมาที่กรุงเทพฯ (9)
- 12 มีนาคม 2547 นายสมชาย นีละไพจิตร (เกิดเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2494) อดีตประธานชมรมนักกฎหมายมุสลิม และนักเคลื่อนไหวด้านสิทธิมนุษยชน ที่รับทำคดีเกี่ยวกับความมั่นคงในชายแดนใต้ หายตัวไปอย่างลึกลับ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2547 ในช่วงสมัยรัฐบาลทักษิณ (สมัยที่ 1) (2) (6)
- 28 เมษายน 2547 เกิด**กรณีกรือเซะ** ผู้คนนับร้อยตัดสินใจถืออาวุธ เช่นมีดพร้า โคมตีฐานตำรวจ-ทหารพร้อมกัน 3 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 12 จุด เจ้าหน้าที่ตอบโต้ด้วยอาวุธปืน ทำให้คนร้ายเสียชีวิต 106 ศพ (รวมทั้งการยิงเข้าใส่มัสยิดกรือเซะ จ.ปัตตานี ที่มีผู้เสียชีวิต 32 คน) บาดเจ็บ 6 คน ถูกจับกุม 17 คน เจ้าหน้าที่เสียชีวิต 5 นาย บาดเจ็บ 15 นาย (2) (6)
- 25 ตุลาคม 2547 เกิดกรณีตากใบ มีการชุมนุมประท้วงที่หน้าสถานีตำรวจ อ.ตากใบ จ.นราธิวาส เพื่อเรียกร้องให้ทางการปล่อยตัวผู้ตรวจความปลอดภัยในหมู่บ้าน 6 คน ซึ่งชาวบ้านคิดว่าเป็นผู้บริสุทธิ์และถูกทางการกลั่นแกล้ง มีการเจรจากันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับตัวแทนผู้ชุมนุม เพื่อให้ผู้ชุมนุมสลายตัว แต่การเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ ในที่สุดเจ้าหน้าที่ใช้กำลังเข้าสลายการชุมนุม มีผู้เสียชีวิตในที่ชุมนุม 6 ราย ผู้ชุมนุมถูกจับไว้ประมาณ 1,300 คน ขณะกำลังผู้ถูกจับกุมไปยังค่ายอิงคยุทธกิจ จ.

ปัตตานี มีผู้เสียชีวิตจากการขาดอากาศหายใจถึง 79 คน เพราะผู้ถูกจับกุม ถูกมัดมือไขว้หลัง (2)

(6)

5 ธันวาคม 2547

โปรยคนกระดาศ 60 ล้านตัว ตามโครงการ "60 ล้านใจ สานสายใยพี่น้องใต้ ด้วยดอกไม้และนกกระดาศ" จากประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ ขณะที่ผู้ก่อความไม่สงบแจกใบปลิวในจังหวัดปัตตานี และใกล้เคียง ชูภาพประชาชนที่เก็บนกกระดาศ (2)

เหตุการณ์ระหว่าง พ.ศ. 2548

8 มกราคม 2548

ระเบิดสถานีรถไฟจังหวัดยะลา (2)

17 กุมภาพันธ์ 2548

เหตุการณ์ระเบิดคาร์บอมบ์ในตำบลสุโหงโก-ลก นราธิวาส มีผู้เสียชีวิต 6 และบาดเจ็บมากกว่า 40 คน

23 กุมภาพันธ์ 2548

ครูในจังหวัดปัตตานีขอให้รัฐบาลอนุญาตการพกปืน เพื่อป้องกันตัวจากผู้ก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2)

17 มีนาคม 2548

อภิสัทธี เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ พร้อมคณะ ลงพื้นที่ อ.สุโหงโกลก จ.นราธิวาส รับฟังปัญหาภาคใต้ ก่อนสรุปข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล (2)

3 เมษายน 2548

เกิดระเบิดพร้อมกัน 3 จุด ที่ห้างสรรพสินค้าคาร์ฟูร์ หาดใหญ่, ท่าอากาศยานนานาชาติหาดใหญ่ และหน้าโรงแรมกรีนเวิลด์พาเลซ สงขลา (2) (6)

24 มิถุนายน 2548

กอบกุล รัชเสาะ ผอ.ร.ร.บ้านต๋ोक อําเภอยะนะ นราธิวาส ถูกยิงเสียชีวิต (2)

14 กรกฎาคม 2548

เกิดความรุนแรงในเขตเทศบาลนครยะลา โจมตีโรงไฟฟ้าในเวลากลางคืน ตำรวจเสียชีวิต 2 นาย และประชาชนบาดเจ็บ 23 คน และไฟฟ้าดับทั้งเมืองเป็นเวลาหลายชั่วโมง (2)

15 กรกฎาคม 2548

จังหวัดยะลา เกิดเหตุระเบิด มีผู้บาดเจ็บ 4 คน และจังหวัดนราธิวาส มีเหตุการณ์ยิงกัน ครูเสียชีวิต 2 คน (2)

16 กรกฎาคม 2548

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยร่าง พ.ร.ก.การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (2)

18 กรกฎาคม 2548

รัฐบาลประชุมคณะกรรมการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งจัดตั้งตาม พ.ร.ก.การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (2)

19 กรกฎาคม 2548

สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติและสื่อหลายแขนงออกแถลงการณ์คัดค้านการออก พ.ร.ก.การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (2)

21 กรกฎาคม 2548

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ยกเลิกประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่ จ.นราธิวาส, จ.ปัตตานี และ จ.ยะลา (2)

สิงหาคม 2548

มีคำชู่ฆ่าผู้เปิดร้านและทำงานในวันศุกร์ (2)

30-31 สิงหาคม 2548

อิหม่ามสะตอปา ยูโซะ ถูกลอบยิงที่บ้านละหาร อําเภอสูโหงปาดี จังหวัดนราธิวาส ก่อนสิ้นใจได้สั่งชาวบ้านไว้ว่าอย่าให้เจ้าหน้าที่เข้ามาดูศพเพราะมันใจว่า คนยิงคนเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มชาวบ้านละหารรวมตัวกันกว่า 400 คนเก็บตัวอยู่ในหมู่บ้านไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรวมทั้งบุคคลภายนอกเข้าไปภายในหมู่บ้าน เนื่องจากไม่มั่นใจในความปลอดภัยของตน

หลังจากนั้นปรากฏว่ามีชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูเดินทางออกจากประเทศไทย หลบหนีเข้าไปในคัมภีร์ของรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับอําเภอดากใบ ต่อมาทางการมาเลเซียได้ย้ายคนเหล่านี้ไปอยู่ในรัฐตรังกานู

บางฝ่ายเชื่อว่า การปิดหมู่บ้านและการอพยพของคน 131 คนนี้ เป็นการดำเนินการของผู้ก่อความไม่สงบ แต่ถ้าจะคิดเช่นนี้ก็ต้องสรุปว่า ชาวบ้านทั้งหมดซึ่งส่วนมากเป็นผู้ใหญ่และเด็กรวมกัน

40 คน ไม่สามารถคิดอ่านอะไรได้เอง ต้องทำตามคำสั่งหรือคำชี้ชวนของคนอื่นเสียหมด ในทางกลับกันถ้ามองว่าชาวบ้าน "เลือกเชื่อใคร" หรือ "ทำอะไร" ตามเหตุผลและความเป็นจริงที่เผชิญอยู่ ก็เห็นได้ว่าเหตุการณ์นี้สะท้อนปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ซึ่งซ่อนอยู่ด้วยมิติทางวัฒนธรรม กล่าวคือ

ในความเชื่อของชาวมุสลิม คำสั่งเสียของคนใกล้ชิดเป็นสิ่งที่จะต้องนำมาปฏิบัติ ยิ่งในกรณีนี้ผู้สั่งเสียเป็นอิหม่ามซึ่งเป็นที่นับถือของชาวบ้าน เมื่อท่านสั่งไม่ให้เจ้าหน้าที่เข้ามาดูศพ ชาวบ้านก็พยายามทำตาม คำสั่งเสียของผู้ตายรวมกับการขาดความเชื่อถือในรัฐ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนตัดสินใจปิดหมู่บ้านของตน ไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามา หลังจากนั้นเมื่อวิธีการนี้ไม่เป็นผล ผู้คนบางส่วนจากชุมชนหลายแห่งรวมทั้งที่บ้านละหาร ก็ตัดสินใจเดินหนีออกไปจากอำนาจรัฐที่เขาเห็นว่าไม่เป็นธรรม อันที่จริงการประท้วงรัฐด้วยการเดินหนีไปเช่นนี้ เป็นวิธีที่ชอบตามหลักศาสนาอิสลามที่เรียกกันว่า "ฮิรอะห์" คือ การอพยพเมื่อชาวมุสลิมรู้สึกว่าการเผชิญกับความไม่เป็นธรรม นอกจากนั้นก็เป็นวิธีที่ประชาชนทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งในสังคมไทยทำกันมาแต่โบราณ แต่เมื่อเหตุเช่นนี้เกิดขึ้นในโลกที่มีแต่รัฐสมัยใหม่ การประท้วงด้วยการเดินหนีไป "เมืองอื่น" ก็กลายเป็นประเด็นนานาชาติไป (12) และส่งผลสะท้อนต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซียยิ่งขึ้น กระทั่งอดีตนายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ดร.มหาธีร์ โมฮัมหมัดก็เห็นว่ามาเลเซียควรให้คนเหล่านี้เป็นผู้ลี้ภัยในมาเลเซีย ขณะที่ผู้นำพรรคฝ่ายค้าน (PAS) ในกลันตันเห็นว่าชาวมลายูต้องพยายามช่วยเหลือคนเหล่านี้ให้มีสิทธิได้รับชะกาต

สื่อมวลชนในมาเลเซียฉบับหนึ่งวิเคราะห์ว่า กรณีผู้อพยพ 131 คนเป็นปัญหาท้าทายทดสอบสำคัญสำหรับมาเลเซีย เพราะปรกติมาเลเซียไม่มีนโยบายให้ที่ลี้ภัยทางการเมืองกับผู้ใด ถ้ายอมรับให้เข้ามาได้ก็อาจทำให้กลุ่มอื่น ๆ ทำตาม อีกทั้งถ้ามีการนำประเด็นทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องในเวลาทีมนายกรัฐมนตรีดาโต๊ะ ชรี อับดุลละห์ อาหมัด บาดาวีเป็นประธานองค์การประชุมกลุ่มประเทศอิสลาม (Organization of Islamic Conferences - OIC) ก็จะทำให้มาเลเซียถูกเข้าโจมตีไปมากขึ้น ขณะเดียวกัน ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในชายแดนใต้ของไทยก็เชื่อมโยงผูกพันกับมาเลเซียทั้งทางประวัติศาสตร์ และสายเลือดติดกับผู้คนกลุ่มอื่น ๆ ทั้งหมดนี้ทำให้มาเลเซียลำบากใจที่จะปฏิเสธ (6) (10)

19-21 กันยายน 2548

หลังละหมาดมักริบ (หลังตะวันตกดิน) ในวันที่ 20 กันยายน 2548 ชาวบ้านได้ยินเสียงปืนรัวที่ร้านน้ำชาของหมู่บ้านตันหยงลิมอ อำเภอรองเงะ จังหวัดนราธิวาส มีคนถูกยิง 6 คน เสียชีวิตไป 2 คน คนหนึ่งเสียชีวิตเป็นเด็กหนุ่มอายุเพียง 16 ปี เกิดข่าวลือว่า เจ้าหน้าที่รัฐเป็นคนก่อเหตุ ไม่นานเมื่อเจ้าหน้าที่มาถึง ประชาชนในหมู่บ้านก็มารวมตัวกันเตรียมเข้าล้อม เจ้าหน้าที่ถอยออกไปจากที่นั่น แต่นาวิกโยธิน 2 นายออกกรุดไปไม่ทัน ทั้งสองถูกจับตัวไว้

ตลอดคืนและรุ่งเช้ามีความพยายามเจรจาเพื่อให้ชาวบ้านตันหยงลิมอปล่อยทหารทั้ง 2 นาย นั้น ปายของวันที่ 21 กันยายน นาวิกโยธินทั้ง 2 นายเสียชีวิตแล้ว ศพมีร่องรอยถูกทำร้ายและถูกแทง ชาวบ้านปิดบ้านเงียบ ไม่ยอมพูดคุยกับผู้ใด และอยู่ในความหวาดกลัว

กรณีตันหยงลิมอ มีปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์หลายลักษณะ เมื่อเกิดเหตุร้ายที่ร้านน้ำชา และชาวบ้านไม่ยอมให้เจ้าหน้าที่เข้ามาในพื้นที่ สถานการณ์เช่นนี้ก็คล้ายกับที่เคยเกิดขึ้นที่บ้านละหาร จังหวัดปัตตานี ซึ่งสะท้อนความไม่ไว้วางใจในรัฐอย่างร้ายแรง เช่นเดียวกับเมื่อชาวบ้านจับนาวิกโยธินเป็นตัวประกันไว้ การจับตัวประกันอาจแสดงให้เห็นศักยภาพในการดูแลตนเองของชุมชน แต่

การปล่อยให้นาวิกโยชินทั้งสองเสียชีวิต แสดงให้เห็นว่าชุมชนได้ล่มสลายไป เพราะหมดความสามารถจะดูแลปกป้องคนที่อยู่ในอาณาเขตของชุมชนเองได้

ยิ่งกว่านั้นถ้าข้อความที่ สาธารณชนส่งเข้ามาตามรายการ โทรทัศน์และวิทยุเป็นมาตราวัดความรู้สึกรู้สึกของคนได้ จะพบว่าเหตุการณ์นี้ดูเหมือนทำให้เกิดความโกรธแค้นในหมู่มหาชนทั่วไปมาก (14) สังคมไทยตกอยู่ในความเกลียดชัง เหตุการณ์รุนแรงที่ต้นหยงลิมอกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธทั้งในพื้นที่ และในประเทศกับชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูในพื้นที่ และอาจรวมถึงชาวไทยมุสลิมในที่อื่น ๆ ด้วย

มีรายงานว่าชาวไทยมุสลิมที่ประสงค์จะไปช่วยงานศพของนาวิกโยชินทั้งสอง ไม่กล้าไป เพราะกลัวคนอื่น ๆ ที่ไปในงานจะมีปฏิกิริยา กรณีต้นหยงลิมอ ถูกจัดว่าเป็นข่าวสะเทือนใจอันดับหนึ่งของปี 2548 ทำให้ "คนทั้งประเทศเกิดอาการเห็ดคัน เสร้าสลด" (15) บางฝ่ายเห็นว่ากรณีต้นหยงลิมอ เป็นความอ่อนแอของภาครัฐที่ไม่สามารถคุ้มครองชีวิตของเจ้าหน้าที่เอาไว้ได้ แต่ในทางกลับกัน หลายฝ่ายเห็นว่ากรณีนี้เป็นการแสดงถึงความหนักแน่น อดทนของภาครัฐ ผู้เลือกใช้วิถีทางสันติแม่ต้องเสียสละชีวิตของเจ้าหน้าที่ จนทำให้ภาครัฐประสพชัยชนะยิ่งใหญ่ทางการเมือง (6) และ (4)

16 ตุลาคม 2548

คนร้ายไม่ทราบจำนวนบุกเข้าไปลอบสังหารพระภิกษุและเณรในวัดพรหมประสิทธิ์ หมู่ที่ 2 บ้านเกาะ ต.บ้านนอก อ.ปานาเระ จ.ปัตตานี ในที่เกิดเหตุพบศพพระแก้ว กุสโร ในสภาพถูกฟันคอเกือบขาดที่หน้าอก และในถ้ำถ้ำของกุฏิที่ถูกเผายังพบศพลูกศิษย์วัด 2 คน นอกจากนี้กลุ่มคนร้ายยังพยายามที่จะเผาทำลายอุโบสถของวัดอีกด้วย แต่ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงช่วยกันดับไฟไว้ได้ (3)

26 ตุลาคม 2548

คนร้ายปล้นปืนพร้อมกันใน 3 จังหวัด ได้ปืนไป 99 กระบอก แบ่งเป็นใน จ.ปัตตานี 39 กระบอก ยะลา 41 กระบอก และนราธิวาส 19 กระบอก คนร้ายตาย 1 ศพ ถูกจับได้ 1 คน ฝ่ายรัฐผู้ใหญ่บ้านและ ชรบ. เสียชีวิต 4 ศพ บาดเจ็บอีก 4 คน (2)

2 พฤศจิกายน 2548

คนร้ายโจมตีระบบไฟฟ้าเมืองนราธิวาส ด้วยระเบิดพร้อมกัน 16 จุด ระเบิด 8 จุด (2)

7 พฤศจิกายน 2548

เวลา 19.25 น. คนร้ายกว่า 60 คนบุกโจมตีสถานีตำรวจอรอำเภอบันนังสตา และบ้านพักนายอำเภอ ในจังหวัดยะลา หลังจากนั้นตั้งแต่เวลาประมาณ 19.30 ถึง 23.00 น. เกิดเหตุปั่นป่วนทั่วเมืองยะลา ทั้งการโจมตีสถานียุทธศาสตร์ที่บ้านกาลอ อำเภอรามัน ทั้งลอบวางเพลิงบ้านชาวบ้านที่ตำบลหน้าถ้ำ ใช้อาวุธปืนยิงทำลายหม้อแปลงไฟฟ้า จนไฟฟ้าดับตลอดถนนยะลา-บันนังสตา วางเพลิงเผาทำลายอาคารบริหารส่วนตำบล 2 แห่ง รวมทั้งลอบยิงสถานีอนามัย ในคืนนั้นมีชาวบ้านเสียชีวิต 1 ราย ทหารเสียชีวิต 1 คน และเจ้าหน้าที่ยิงคนร้ายเสียชีวิต 2 รายในที่เกิดเหตุ ซึ่งหนึ่งในนั้นเป็นผู้ต้องหาที่มีหมายจับและมีค่าหัว 1 ล้านบาท

เหตุร้ายปลายปีครั้งนี้ ดูเหมือนจะตอกย้ำเหตุการณ์ปิดเมืองยะลาเมื่อกลางปี ในแง่สัญลักษณ์เป็นการท้าทายอำนาจของรัฐที่ต้องสร้างความสงบสุขในสังคม การที่เกิดเหตุซ้ำที่ทั้งที่สถานีตำรวจ และบ้านพักนายอำเภอ คงมุ่งสื่อสารว่า แม้คนของรัฐเองก็ต้องถูกคุกคามจากภัยความรุนแรง และคงไม่สามารถปกป้องรักษาผู้คนสามัญได้ (6)

16 พฤศจิกายน 2548

เวลา 01.00 น. กลุ่มผู้ใช้ความรุนแรงไม่น้อยกว่า 10 คน กระจายกำลัง ใช้ปืนสงครามกราดยิงถล่มบ้านเรือนในหมู่บ้านกะทอง ตำบลบอง อำเภอรอแจะ จังหวัดนราธิวาส 3 หลัง จนมีผู้เสียชีวิตอยู่ในบ้าน 9 คน เป็นผู้ใหญ่ 2 คน อายุ 40 และ 42 ปี เป็นเด็กสาวอายุตั้งแต่ 17 ถึง 20 ปี 3 คน ที่เหลือเป็นเด็กอายุตั้งแต่ 15 ปีลงไป ที่อายุน้อยที่สุด 2 คน คนหนึ่งเป็นเด็กหญิงอายุ 8 ขวบ คนเล็กที่สุดเป็นเด็กชายอายุเพียง 8 เดือนเท่านั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่ซึ่งยอมพุดคุยกับ กอส. ในพื้นที่ล้วนเห็นตรงกันว่าครอบครัวนี้ทั้งพ่อแม่ลูกเด็กเล็กแดงถูกเจ้าหน้าที่รัฐสังหาร

เหตุการณ์นี้สะท้อนชัดถึงระดับของความรุนแรงที่นับวันจะไม่มีขอบเขตยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการสังหารทารกมุสลิมอายุเพียง 8 เดือน กับเด็กหญิงอายุ 8 ขวบ ถ้าสมาชิกในครอบครัวนี้เป็นครอบครัวของอดีตผู้หลงผิดจริง เช่นที่ภาครัฐเชื่อ ก็แสดงว่า รัฐไม่อาจคุ้มครองป้องกันคนที่กลับตัวกลับใจได้ ถ้าพวกเขาไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาความรุนแรงทางการเมือง ก็แสดงชัดว่าผู้ใช้ความรุนแรง จงใจทำลายขอบเขตทางศาสนาวัฒนธรรมทุกชนิดที่เคารพในความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาของเด็ก ๆ ด้วยเหตุนี้ช่องว่างระหว่างรัฐกับผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ ก็น่าจะถิกขาดจากกันออกไปอีก (6)

เหตุการณ์ระหว่าง พ.ศ. 2549

- 6 มีนาคม 2549 ในเวลารุ่งสางคนร้ายไม่ทราบจำนวนบุกเข้าไปในหมู่บ้านมูหลง ม. 4 ต.มะนังยง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี ซึ่งมีชุมชนราษฎรไทยพุทธประมาณ 13 หลังคาเรือนปลุกติดกันระเะระกะซ่อนตัวอยู่ในสวนยางพาราสลับกับสวนมะพร้าวติดกับท้องนาเขียวจี แวดล้อมด้วยชุมชนชาวไทยมุสลิม ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน คนร้ายยิงนายเสงี่ยม แก้วประเสริฐ วัย 68 ปี และนางถนอม วัย 65 ปี เสียชีวิตและทำงานจุดไฟเผาบ้านของนายเสงี่ยม นอกจากนี้คนร้ายได้สังหารนายสมพิศ พุทธรัตน์ ชายพิการ เป็นใบ้และหูหนวกเสียชีวิตในขณะที่วิ่งมาช่วยดับไฟที่กำลังลุกไหม้บ้านของ 2 สามิภรรยา ในเวลาเดียวกันนางพิม แม่ของนางสมพิศถูกยิงได้รับบาดเจ็บ จากการพยายามที่จะช่วยเหลือบุตรชายของตนเอง ก่อนกลับกลุ่มคนร้ายได้เผาบ้านเรือนของชาวบ้านไทยพุทธอีกหลังหนึ่ง (3)
- 1 สิงหาคม 2549 เวลาประมาณ 20.20 น. คนร้ายลอบวางเพลิงใน จ.ปัตตานี-นราธิวาส หลายจุดพร้อมกัน วางระเบิดทำลายทรัพย์สินและเผาขางรถยนต์ แต่ไม่มีรายงานผู้ที่ได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต (2)
- 31 สิงหาคม 2549 เวลา 11.20 น. เกิดเหตุคนร้ายลอบวางระเบิดธนาคาร 22 จุดทั่ว จ.ยะลา มีผู้เสียชีวิต 1 คน บาดเจ็บ 30 คน (2)
- 4 กันยายน 2549 มีรายงานว่ามียูเสียชีวิตมากกว่า 1,400 คนในเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ นับตั้งแต่เดือน มกราคม 2547 (2)
- 16 กันยายน 2549 เกิดเหตุระเบิดในเวลาไล่เลี่ยกัน 4 จุด กลางเมืองหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 5 คน บาดเจ็บมากกว่า 50 คน นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศกว่า 1,000 คน ที่พักผ่อนอยู่ในโรงแรม ซึ่งตั้งอยู่ในแนวที่เกิดเหตุระเบิดมากกว่า 10 แห่ง ต่างพากันหลบหนีออกจากโรงแรม จนทำให้เกิดความโกลาหล (2)
- 21 กันยายน 2549 คนร้ายใช้อาวุธปืนระดมยิงใส่ชาวบ้านจนได้รับบาดเจ็บ 1 รายและเสียชีวิต 1 ราย (2)
- 23 กันยายน 2549 ตำรวจ 4 นาย ได้รับบาดเจ็บจากระเบิดที่คนร้ายฝังไว้ที่จุดจอดรถ (2)
- 25 กันยายน 2549 คนร้ายประมาณ 30 คน ก่อเหตุโจมตีสถานีตำรวจที่ จ.ยะลา ทำให้ตำรวจเสียชีวิต 2 นาย บาดเจ็บ 1 นาย หน่วยปกป้องครูชายแดนภาคใต้ อ.สุไหงปาดี จ.นราธิวาส ถูกคนร้ายใช้ระเบิดข่มขู่โจมตี ทำให้ทหาร 5 นายได้รับบาดเจ็บ ทหารนายหนึ่งได้เสียชีวิตที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ (2)
- 27 ตุลาคม 2549 คนร้ายยิงพนักงานเก็บค่าไฟของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จ.ยะลา อากรสาหัส (2)
- 28 ตุลาคม 2549 คนร้ายลงมือก่อเหตุยิง ชาวบ้านขณะกำลังออกไปกรีดยาง เสียชีวิต 1 ราย ที่ อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี (2)
- 2 พฤศจิกายน 2549 พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ พร้อมคณะ กล่าวขอโทษต่อชาวมุสลิมกรณี"กรือเซะ-ตากใบ" ที่มีความเห็นว่ารัฐบาลที่ผ่านมามีความผิดเกินกว่าเหตุ (2)
- 3 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายดักยิงรถบรรทุกนักเรียนบนถนนสาย 410 ยะลา-เบตง บ้านพงฮือไร หมู่ที่ 1 ต.บันนังสาเรง อ.เมือง จ.ยะลา คนขับรถบาดเจ็บสาหัส ในเวลาไล่เลี่ยกัน คนร้ายก่อเหตุยิงลูกจ้าง 3 คนของ

กอ.สสส.จชต ที่บริเวณริมถนนสาย 410 ยะลา-เบตง หมู่ที่ 5 บ้านบันนังสาเร้ง อ.เมือง จ.ยะลา บาดเจ็บ
สาหัส (2)

3 พฤศจิกายน 2549

คนร้ายประมาณ 5 คน พร้อมอาวุธปืนสงครามครบมือ ถล่มยิงชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.)
ที่ปฏิบัติหน้าที่ รปภ. โรงเรียนศิริบูรณวัฒนา ม.5 ต.ยะตะ อ.รามัน จ.ยะลา ไม่มีผู้ได้รับบาดเจ็บ (2)

4 พฤศจิกายน 2549

คนร้ายใช้อาวุธปืนอาแก๊ยิง รอนายกฯ อบต.บาโงสะโต เสียชีวิต (2)

4 พฤศจิกายน 2549

เกิดเหตุลอบวางเพลิงโรงเรียนอีก 3 จุด ในพื้นที่ อ.บันนังสตา คือ โรงเรียนบ้านเตาปูน ม.3 ต.
บันนังสตา โรงเรียนบ้านบางกลาง ม.3 ต.บาเจาะ และ โรงเรียนบ้านสาภูมิ ม.4 ต.บาเจาะ (2)

5 พฤศจิกายน 2549

คนร้ายใช้อาวุธปืนยิงชาวบ้าน อ.บันนังสตา เสียชีวิต 1 ราย (2)

5 พฤศจิกายน 2549

ชาวบ้านใน ต.บาเจาะ อ.บันนังสตา จ.ยะลา กว่า 200 คน ส่วนใหญ่เป็นเด็กและผู้หญิง รวมตัวเพื่อ
เรียกร้องให้ถอนกำลัง ตำรวจ ทชด.ที่ดูแลความปลอดภัยให้กับโรงเรียนบ้านบาเจาะ ออกจากพื้นที่ และ
ได้ปิดถนนเส้นทางเข้าหมู่บ้าน สาเหตุมาจากมีราษฎรถูกยิงเสียชีวิต ทำให้ชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นฝีมือ
ของเจ้าหน้าที่ (2)

5 พฤศจิกายน 2549

เจ้าหน้าที่ยอมรับข้อเสนอย้ายฐานปฏิบัติการ ทชด.ออกจากพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านพอใจและสลายการ
ชุมนุม หลังการเจรจาเสร็จสิ้นในช่วงค่ำ เจ้าหน้าที่ทหารถูกลอบวางระเบิดเสียชีวิตทันที 2 นาย ระหว่าง
ทางกลับจากหมู่บ้าน บริเวณถนนยะลา-เบตง ต.บันนังสาเร้ง อ.เมือง (2)

7 พฤศจิกายน 2549

คนร้ายลอบเผาโรงเรียนบ้านตะบิงดิงสังฆมคคี บ้านบาลอบาตะ หมู่ที่ 13 ต.ตลิ่งชัน อ.บันนังสตา จ.
ยะลา (2)

9 พฤศจิกายน 2549

คนร้าย 2 คน ก่อเหตุยิงผู้รับเหมาก่อสร้าง บริเวณหน้าโรงเรียนบ้านคอนรัก หมู่ 2 บ้านคอนรัก ต.คอน
รัก จ.ปัตตานี เสียชีวิตคาที่ (2)

9 พฤศจิกายน 2549

ลอบวางระเบิดหน้าอุโมงค์มรดก เลขที่ 83/1 ม.7 ต.บาโงสะโต อ.ระแงะ แต่โชคดีที่ระเบิดไม่ทำงาน

9 พฤศจิกายน 2549

โฆว์รัมรถยนต์ถูกลอบวางระเบิดพร้อมกัน 8 แห่ง ที่ อ.เมืองยะลา (2)

10 พฤศจิกายน 2549

คนร้ายขับรถตามประกบยิงชาวบ้านขณะกำลังขับรถจักรยานยนต์สามล้อพ่วงบนถนนหน้าโรงเรียน
บ้านกระโด ม.1 ต.กระโด อ.ยะรัง จ.ปัตตานี (2)

10 พฤศจิกายน 2549

กลุ่มคนร้ายปะทะและตามด้วยใช้อาวุธสงครามยิงถล่มฐานปฏิบัติการทหารชุด ฉก.11 ที่ยะลา

11 พฤศจิกายน 2549

คนร้าย 2 คน ขับจักรยานยนต์ประกบยิงผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านโคกสะตอ ต.โคกสะตอ อ.เรือเสาะ จ.
นราธิวาส เสียชีวิต (2)

11 พฤศจิกายน 2549

คนร้าย 2 คน ขับจักรยานยนต์ประกบยิงชาวบ้านปัตตานีหน้ามัสยิดอูเตกอกแล ม.3 ต.เตราะบอน อ.
สายบุรี จ.ปัตตานี เสียชีวิต (2)

11 พฤศจิกายน 2549

คนร้ายกว่า 10 รายบุกโจมตีฐานปฏิบัติการทชด.33 อ.ยะหา จ.ยะลา เจ้าหน้าที่ตำรวจเสียชีวิต 2 นาย (2)

12 พฤศจิกายน 2549

คนร้าย 2 คนบุกเข้าบ้านพักพ่อค้ารับซื้อไม้ยาง จ.ยะลา แล้วชักปืนพกสั้นประกบยิงจนเสียชีวิต (2)

13 พฤศจิกายน 2549

พล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ กล่าวถึงสถานการณ์ความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ขณะนี้มีความ
รุนแรงมากขึ้น กลายเป็นปัญหาไปถึงชาวไทยพุทธที่อยู่ในพื้นที่ จนเกรงกันว่าปัญหาจะบานปลาย
กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิม พร้อมยินดีกราบเท้าขอโทษ หากทำให้
เหตุการณ์ยู่ติ (2)

13 พฤศจิกายน 2549

คนร้ายใช้อาวุธปืนยิงใส่พ่อ-แม่-ลูกชาวยะลาได้รับบาดเจ็บ บริเวณบนถนนสาย 410 ยะลา-เบตง หน้า
สถานีอนามัย บ้านแห ม.1 ต.บ้านแห อ.ธารโต จ.ยะลา (2)

13 พฤศจิกายน 2549

คนร้ายก่อเหตุยิงอุซตาซโรงเรียนปอเนาะใน ต.บาลอ อ.รามัน จ.ยะลา เสียชีวิตคาที่ (2)

- 17 พฤศจิกายน 2549 เกิดเหตุระเบิด 2 ครั้งในเวลาไล่เลี่ยกัน หน้าร้านน้ำชาบริเวณปากซอยประชานิมิตร ถนนระแงะมรรคา ใกล้ตลาดบางนาค ในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส จ.นราธิวาส ส่งผลให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บ 19 ราย และ เสียชีวิต 1 ราย (2)
- 17 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายใช้ จยย.ประกบยิงพ่อค้าขายไอศกรีมวอลเลย์ 52 ปีระหว่างทางเข้าหมู่บ้านที่ยะลา เสียชีวิตคาที่ (2)
- 17 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายจำนวน 6 คน สวมชุดดวาระห์ เข้าปล้นอาวุธปืนลูกซองจำนวน 1 กระบอก ของชุด ชรบ. ใน บ้านเลขที่ 118 หมู่ 5 ต.กระโด อ.ยะรัง จ.ปัตตานี (2)
- 18 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายก่อเหตุยิงนายนำ ศรีพลอย อายุ 73 ปีที่ออกไปเลี้ยงวัวกลางทุ่งใกล้บ้าน เสียชีวิตแล้วเผาศพจน ไหม้เกรียมทิ้งไว้ก่อนหลบหนี (2)
- 18 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายลอบยิงตำรวจ ตชด. กก.ที่ 44 ค่ายพญาภิไธย อ.เมืองยะลา ระหว่างเดินทางกลับบ้านเพียงลำพัง อาคารสาหัส (2)
- 18 พฤศจิกายน 2549 เกิดเหตุระเบิดที่บริเวณร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ไม่มีชื่อ หมู่ที่ 1 ต.ชารโศ จ.ยะลา (2)
- 19 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายจำนวน 2 คน ใช้อาวุธปืนยิงใส่ชาวบ้านจำนวน 4 นัด ก่อนที่จะใช้ของมีคมฟันเข้าบริเวณลำคอ ส่งผลให้เสียชีวิตในทันที (2)
- 20 พฤศจิกายน 2549 เกิดเหตุระเบิดบริเวณตลาดสดใกล้โรงแรมเกนต์ตั้ง เขตเทศบาลเมืองสุไหงโก-ลก จ.นราธิวาส มี ผู้เสียชีวิต 2 ราย ได้รับบาดเจ็บสาหัส 18 ราย (2)
- 21 พฤศจิกายน 2549 ชาวบ้าน ต.ปะแต อ.ยะหา จ.ยะลา จำนวน 3 หมู่บ้าน กว่า 200 คน ชุมนุมเรียกร้องให้ถอนกำลังทหาร พราน และ ตชด.ออกจากพื้นที่ (2)
- 22 พฤศจิกายน 2549 กลุ่มคนร้าย 7 คน จุดไฟเผาห้องเรียนในพื้นที่ ต.บาเจาะ และ ต.บันนังสตา ต่อหน้าต่อตาครูและเด็ก (2)
- 23 พฤศจิกายน 2549 รัฐบาลกำหนดพื้นที่ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ (2)
- 23 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายลอบวางเพลิง โรงอาหาร ร.ร.บ้านตันหยงลิโม อ.ระแงะ จ.นราธิวาส (2)
- 23 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายลอบวางเพลิงเผาอาคารเรียนโรงเรียนบ้านคอนนา อ.หนองจิก จ.ปัตตานี (2)
- 23 พฤศจิกายน 2549 กลุ่มคนร้ายลักพาตัวเจ้าหน้าที่ ตจต. 3 นายจากฐานปฏิบัติการในหมู่บ้านสันติ 1 และหมู่บ้านสันติ 2 ต. เชื่อนบางกลาง อ.บันนังสตา จ.ยะลา (2)
- 23 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายลอบยิงลูกจ้างชั่วคราวชลประทานเขื่อน จ.ปัตตานี เสียชีวิต (2)
- 23 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายใช้อาวุธปืนอาก้าดักขุมยิงใส่ชาวบ้าน ต.ปะลูลู อ.สุไหงปาดี จ.นราธิวาส เสียชีวิต (2)
- 23 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายขับรถจักรยานยนต์ตามประกบยิงครูโรงเรียนบ้านคอนรัก อ.หนองจิก จ.ปัตตานี เสียชีวิต (2)
- 24 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายลอบเผาอาคารเรียนอนุบาล ร.ร.บ่อทอง อ.ระแงะ จ.นราธิวาส เสียหายทั้งหมด (2)
- 24 พฤศจิกายน 2549 คนร้าย 2 คน ขับรถจักรยานยนต์ตามประกบยิง ผู้อำนวยการ โรงเรียนชุมชนบ้านบางเก่า หมู่ 2 ต.บางเก่า อ.สายบุรี จ.ปัตตานี เสียชีวิต ส่งผลให้โรงเรียนในอำเภอหนองจิก กว่า 40 โรงเรียน ปิดการเรียนการสอน (2)
- 24 พฤศจิกายน 2549 เกิดเหตุระเบิดร้านขายของชำกลางตลาดอำเภอยะหา จ.ยะลา มีผู้ได้รับบาดเจ็บ 6 คน (2)
- 24 พฤศจิกายน 2549 คนร้ายก่อเหตุยิงเจ้าหน้าที่ดับเพลิงเทศบาลนครยะลา ขณะขับจี้รถจักรยานยนต์มาที่บริเวณปากทางเข้า มสธ.ยะลา ได้รับบาดเจ็บสาหัส (2)

แหล่งข้อมูลประกอบการจัดทำลำดับเหตุการณ์

1. เว็บไซต์ข่าว ไอทีวี (หรือ TITV ในขณะนี้)
2. เว็บไซต์วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี <http://th.wikipedia.org/wiki> (หมวดคำว่า “ความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย”)
3. อ.ชาเกียรติ์ พิทักษ์คุ้มพล. งานวิจัยเรื่อง ผลกระทบของเหตุการณ์ความไม่สงบต่อการย้ายถิ่นของประชากรในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้, สิงหาคม 2549. ข่าวประชาสัมพันธ์สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
<http://www.sameskybooks.org/infoshow.php?id=5>
4. หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจออนไลน์ http://www.bangkokbiznews.com/2006/06/30/w006_116028.php?news_id=116028
วันศุกร์ที่ 30 มิถุนายน 2549
5. เว็บไซต์ เปิดแฟ้มลี้กภาคใต้ <http://www.manager.co.th/TroubledSouth/>
6. เว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน <http://www.midnightuniv.org/midnight2544/0009999973.html> (แนวโน้มปรากฏการณ์รุนแรงภาคใต้ไทย)
7. เว็บไซต์ข่าวเด่น BBC News ประจำวันที่ 4 มกราคม 2547
http://www.becnews.com/backissue/a_hotnew/center2004_01_04_news.html
8. คำร้องฝากขังคดีปล้นปืนกองพันพัฒนาที่ 4 พนักงานสอบสวนโดย พ.ต.ท สมควร พิงทรัพย์ สว.ศ. 4 กก.2ป. ที่ยื่นฟ้องต่อศาล (อ้างถึงในทีมข่าวอาชญากรรม ผู้จัดการออนไลน์ 3 มิถุนายน 2547 เวลา 13.40 น.)
<http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9470000002818>
9. คณะทำงานปกป้องนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชน. รายงาน การสังเตุการณ์คดีและการสอบสวน กรณีการหายตัวไปของทนายสมชาย นีละไพจิตร. - [19 ม.ค. 2549] เผยแพร่ในเว็บไซต์ไทยเอ็นจีโอ
http://www.thaingo.org/cgi_bin/content/content1/show.pl?0298
10. เว็บไซต์สถาบันข่าวอิศรา http://www.tjanews.org/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=493&Itemid=58&lang=